

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

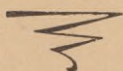
DE DIPLOMATISKA
FÖRBINDELSERNA
MELLAN
SVERIGE OCH PREUSSEN

1804—1808

AF

CARL GRIMBERG

FILOSOFIE LICENTIAT

GÖTEBORG
WALD. ZACHRISSONS BOKTRYCKERI A.-B.
1903

H. H. Rådsmannen
och Riddaren

Erik Andreas Trans

vördnadsfullt

af författaren

DE DIPLOMATISKA
FÖRBINDELSENA
MELLAN
SVERIGE OCH PREUSSEN
1804—1808

AKADEMISK AFHANDLING

SOM MED KONGL. MAJ:TS NÅDIGA TILLSTÅND KOMMER ATT
FÖR VINNANDE AF FILOSOFISK DOKTORSGRAD FRAMSTÄLLAS
TILL OFFENTLIG GRANSKNING Å GÖTEBORGS HÖGSKOLAS STORA
HÖRSAL ONSDAGEN DEN 3 JUNI KLOCKAN 10 FÖRMIDDAGEN

AF

CARL GRIMBERG

FILOSOFIE LICENTIAT

GÖTEBORG
WALD. ZACHRISSONS BOKTRYCKERI A.-B.

1903

THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON
FROM THE FIRST SETTLEMENT
TO THE PRESENT TIME
BY
NATHANIEL BENTLEY

Källorna för denna afhandling äro hufvudsakligen otryckta akter och urkunder, förvarade i Svenska riksarkivet och Kongliga biblioteket i Stockholm samt Geheimes Staats-Archiv i Berlin, nämligen:

i Svenska riksarkivet:

Brinkmans	depescher från Preussen			1796
Schultz von Ascheradens	„	„	„	1796—98
Engeströms	„	„	„	1798
Engeströms och Casströms	„	„	„	1799—1800
Engeströms och Brinkmans	„	„	„	1801—03
Bondes	„	„	„	1801
Brinkmans	„	„	„	1804—06 ¹
Engelbrechtens	„	„	„	1807
Brinkmans	„	„	„	1807—08
Stedingks	„	„	Ryssland	1796—1808
Stedingks koncepter				1796—1806
Bondes	„	„	„	1803
Asps	„	„	England	1796—99
Silverhjelm	„	„	„	1804—05
Rehausens	„	„	„	1805—07
Adlerbergs	„	„	„	1807—08
Staël von Holsteins	„	„	Paris	1796
Königs	„	„	„	1797
Staël von Holsteins	„	„	„	1798—99
Fersens	„	„	Rastadt	1797—98
Bildts	„	„	Regensburg	1796—99;

¹ Samlingen af Brinkmans depecher för 1805 innehåller äfven Gustaf Löwenhielms depescher från hans särskilda beskickning till Fredrik Vilhelm november samma år.

- “Ambassadören Grefve von Stedingks brefvexling och handlingar 1798—1808”;
- ”Ambassadören Stedingks brefvexling med Kongl. Maj:ts Ministrar och andra Embetsmän 1790—1804”;
- “Cancelli Presidentens Conceptor” (cit. C. C.) 1796—1808, innehållande koncepterna till svenska regeringens utgående skrivelser;
- Utrikesregistraturet 1796—1808, så godt som utan värde för denna afhandling;
- “Till Hans Excellence Ambassadeuren Herr Friherre v. Stedingk ankomne Dépêcher ifrån och med d. 1 junii 1804” till och med den 30 december 1806 (cit. Sv. reg. till Stedingk), innehållande svenska regeringens originalskrifvelser till ambassadören, däraf en och annan, som saknas i C. C., samt afskrifter af flera diplomatiska noter;
- “Preussiska Beskickningens i Stockholm memorial och noter 1791—1813”;
- “Ryska beskickningens i Stockholm noter och bref 1794—1808”;
- “Originalbref från Konungar af Preussen VII: Fredrik Vilhelm III”;
- “Ryska Kejsarhusets Originalbref 1797—1807;”
- Originaltraktaterna mellan Sverige och Preussen 1801 och 1807, mellan Sverige och Ryssland 1796, 1799, 1800, 1801, 1802 och 1805;
- Följande samlingar i *Acta historica*:
- “Konung Gustaf IV Adolf”;
- “Skriftvexling mellan Gustaf IV Adolf och Tillförordnade regeringar”;
- ”Konung Gustaf Adolphis bref till Canzli Presid. v. Ehrenheim;”
- “Bref till Fr. Ehrenheim från Kabinettssekreterare G. af Wetterstedt 1804—05, 1807—08”;
- “Skrifvelser till Kabinettssekreteraren G. af Wetterstedt från Presidenten i Statskontoret E. Lagerheim, Kanslipresidenten Fr. Ehrenheim m. fl. 1805—1808”;

i Kongliga biblioteket, Stockholm:

- “Bref till L. v. Engeström” 1804—1808;

i Geheimes Staats-Archiv, Berlin:

- “Schweden Depeschen” 1796—1805;
 “Actes touchant les affaires politiques avec la Suède” 1804—05
 (cit. Actes etc.);
 “Acta touchant les affaires politiques avec la Suède” 1806
 (cit. Acta etc.);
 “Dépêches du et au Sr de Tarrach” 1807—08;
 “Convention militaire entre S. M. le Roi de Prusse et S. M.
 le Roi de Suède fait à Bartenstein le 20 avril 1807 et
 correspondance réciproque sur la continuation de la guerre
 avec le Roi de Suède. 1808”;
 “Acta betreffend die Erklärungen und Verordnungen Preussens
 gegen Schweden und gegen England”;
 “Acta betreffend die Creditiv und Rappelschreiben der Königlich
 Schwedenschen Gesandten allhier;”
 “Petersburg. Depeches du et au Comte de Lusi” okt. 1800—
 mars 1801, 1803, aug 1804—dec. 1806;
 “Londres. Depeches du et au Sr Balan” juli—dec. 1798;
 “Londres. Depeches du et au Baron de Jacobi Kloest” juli 1800
 —mars 1801, aug.—dec. 1801, juli 1805—april 1807;
 “France. Depeches du et au Sr de Sandoz-Rollin“ sept.—dec.
 1797;
 “Paris. Depeches du et au Marquis de Lucchesini” juli—sept.
 1801, juli—dec. 1804, aug.—okt. 1805, jan.—juli 1806;
 “Paris. Depeches du et au Baron de Brockhausen” jan.—april
 1808;

Källorna från Kongliga biblioteket i Stockholm äro be-
 tecknade: *Kgl. bibl.*, de från preussiska statsarkivet: *Berlin*.
 De från Svenska riksarkivet hämtade äro i allmänhet obeteck-
 nade.

De viktigaste tryckta aktsamlingar och bearbetningar
 af källorna, som anlitats, äro följande:

Ranke, Denkwürdigkeiten des Staatskanzlers Fürsten von Har-
 denberg. I—V.

Treitschke, Deutsche Geschichte im neunzehnten Jahrhundert. I.
Oncken, Das Zeitalter der Revolution, des Kaiserreichs und der
 Befreiungskriege. I—II.

- Bailleu*, Preussen und Frankreich von 1795 bis 1807. Diplomatische Correspondenzen. I—II ("Publikationen aus den K. Preussischen Staatsarchiven" Bd. 8 och 29).
- Bailleu*, Briefwechsel König Friedrich Wilhelm's III und der Königin Luise mit Kaiser Alexander I. ("Publicationen etc." Bd 75)
- Hassel*, Geschichte der preussischen Politik 1807 bis 1815 : I (1807—1808) ("Publikationen etc." Bd. 6)
- Rühl*, Briefe und Aktenstücke zur Geschichte Preussens unter Friedrich Wilhelm III: I.
- Schinkel*, Minnen ur Sveriges nyare historia IV samt Bil. I—II. [*Granberg*], Historisk tafla af f. d. konung Gustaf IV Adolfs sednaste regeringsår. I—II.
- Arndt*, Schwedische Geschichten unter Gustaf III, vorzüglich aber unter Gustaf IV Adolf.
- Lars von Engeström*, Minnen och anteckningar, utgifna af Elof Tegnér. II.
- Stedingk*, Mémoires posthumes du feldmaréchal comte de Stedingk, rédigés . . . par . . . Björnstjerna. II.
- Handlingar ur v. Brinkmanska arkivet* på Trolle-Ijungby, utgifna af G. Andersson.
- [*Lilliecrona*], Fältmarskalken grefve Johan Christoffer Toll. I—II.
- Elof Tegnér*, Gustaf Mauritz Armfelt II—III.
- Elof Tegnér*, Från farfarsfars och farfars tid: sid 1—44, innehållande en biografi öfver C. G. von Brinkman under rubriken "Diplomat, poet och filosof".
- Forssell*, Minne af statsministern grefve Gustaf af Wetterstedt (Sv. Ak. Handl. 1888).
- Zlobin*, De diplomatiska förbindelserna mellan Ryssland och Sverige 1801—1809. Öfversatt från ryskan af H. Hjärne.
- J. W. Nilsson*, De diplomatiska förbindelserna mellan Sverige och Frankrike under Gustaf IV Adolf.
- Key-Åberg*, De diplomatiska förbindelserna mellan Sverige och Storbritannien under Gustaf IV Adolfs krig emot Napoleon intill konventionen i Stralsund den 7 sept. 1807.
- Lundin*, Wismars pantsättande till Mecklenburg-Schwerin.
- H. Larsson*, Sveriges deltagande i den väpnade neutraliteten 1800—1801.
- Björclin*, Sveriges krig i Tyskland åren 1805—1807.
-

INNEHÅLL.

I

Inledning.

II

1. De diplomatiska förbindelserna mellan Sverige och Preussen från mars 1804 till slutet af april 1805.

	Sid.
A) Preussens farhågor med anledning af Sveriges underhandlingar med Ryssland och England:	
a) Preussens hållning intill Armfelts beskickning till Berlin september 1804	16
b) Armfelts beskickning och dess närmaste följder	18
c) Preussiska regeringens farhågor väckas åter. Dess diskussion med ryska kabinettet	27
B) Gustaf Adolf vänder sig till preussiska regeringen med anledning af Napoleons öfvervåld mot Rumbold och nedrifvande af befästningar i Hamburg	28
C) Laforests not af den 18 december och dess närmaste följder	32

2. Två års afbrott i de diplomatiska förbindelserna mellan Sverige och Preussen.

	Sid.
A) Gustaf Adolf återsänder svarta örnsorden till Fredrik Vilhelm	45
B) Sverige inträder i koalitionen mot Napoleon	50
C) Löwenhielms misslyckade beskickning till preussiska hofvet	52
D) Yttringar af Gustaf Adolfs misstro och förbittring mot Preussen efter koalitionen krossande:	
a) Hans harm öfver att ryska trupperna ställts under preussiskt öfverbefäl	64
b) Hans plan att sälja svenska Pommern till Ryssland	66
c) Han besluter taga Lauenburg under sitt beskydd	67
d) De svenska truppernas utdrifvande ur Lauenburg besvaras med embargo och blockad	73

	Sid.
E) Fåfänga försök att bilägga misshälligheterna:	
a) Skriftväxling mellan Fredrik Vilhelm och Gustaf Adolf	75
b) Medlingsförsök, utgående från Gustaf Adolfs omgivning och från Alexander I	81
c) Fortsatta underhandlingar mellan Fredrik Vilhelm och Gustaf Adolf	95
d) Ryssland återhåller fortfarande fiendtligheter mellan Preussen och Sverige	101
e) Nya underhandlingar genom Krusemarck	104
F) Ljusning och biläggande af misshälligheterna	106
G) Närmande och fördrag mellan Sverige och Preussen	110
H) De diplomatiska förbindelserna återknytas fullständigt	117
3. De diplomatiska förbindelserna från maj 1807 till inemot årets slut.	Sid.
A) Fredrik Vilhelm söker förgäfvets indraga Gustaf Adolf i rysk-preussiska förbundet	119
B) Preussens fredsslut med Frankrike och dess förhållande till Sverige under närmaste tiden därefter	121
4. Preussen tvingas af Frankrike att bryta med Sverige.	
A) Frågans läge intill Rysslands brytning med Sverige	127
B) Preussen afbryter alla förbindelser med Sverige	129
C) Brinkman tvingas att lämna Königsberg	135
D) Formell tvist i anledning af Tarrachs öfverförande till Preussen	142

Rättelser.

- Sid. 25, sista raden: står 1814, läs 1804!
- » 28, näst sista raden: stryk kommat!
  - » 28, sista raden: står Srède, läs Suède!
  - » 32, sista notens n:r ändras till 3.
  - » 48, tredje raden från textens slut: står nödgat, läs nödgats.
  - » 48, raden 7 i noterna: står justifié's, läs justifiés.
  - » 57, rad 15: tillägg i radens slut ordet 'i'.
  - » 69, not 2: står 106 läs 64
  - » 75, rad 21: första kommat flyttas efter ordet 'att'.
  - » 103, sista raden i texten: tillägg i radens början ordet 'juli'.
  - » 120, rad 15 och 16: stryk tankstrecken!
  - » 128, rad 20 står 'ett', läs 'vid ett'.
-

MEMORANDUM

TO : [Illegible]

FROM : [Illegible]

SUBJECT : [Illegible]

[Illegible text follows, including a date and possibly a reference number.]

Gustaf IV Adolfs yttre politik får bestämd prägel genom harmen öfver Bonapartes blodsdåd mot hertigen af Enghien i mars 1804. Förut hade den varit trefvande och osäker. Detta gäller äfven om hans förhållande till Preussen. Vid Gustaf Adolfs tronbestigning företer denna stat ett politiskt läge, likartadt med Sveriges. Båda makterna ha i känslan af inre svaghet dragit sig undan de stora frågor, som sätta Europa i brand, och före 1804 komma de sins emellan blott i tillfälliga diplomatiska förbindelser af politiskt intresse. Men dessa närmare beröringar få stor betydelse för den följande tiden genom den växande misstro, som de inge kabinetten i Stockholm och Berlin till hvarandra. Det förra delade den allmänna misstänksamhet, som mötte Preussen, allt sedan detta genom separatfreden i Basel svikit det legitima Europas kamp mot det revolutionära; och denna känsla får, trots tillfälliga närmanden mellan Sverige och Preussen, ökad näring genom denna makts försiktighet och sträfvan att stå väl med alla stormakter, hvaraf följde ömsom svaghet i handling, ömsom närgången inblandning i underhandlingar, som Gustaf Adolf velat hålla fria från obehöriga blickar.

Genom en sådan inblandning är det, som Fredrik Vilhelm II, efter en tid af allmänt vänskapliga förhållanden, träder i närmare diplomatisk beröring med Sveriges konung i juli 1797.

Det var på uppmaning af Paul I¹ och för att behaga denne, som preussiske konungen då grep in i hertigens af Mecklenburg underhandling med Gustaf Adolf om skadestånd för att förlofningen mellan denne och hertigens dotter gått om intet. Fredrik Vilhelm ålade Tarrach, sitt sändebud i Stockholm, att inför svenska regeringen betyga sin konungs intresse för att skadeståndsfrågan uppgjordes "på ett för båda parterna passande och tillfredsställande sätt". Gustaf Adolfs kärfva svar, att han ej ville veta af någon främmande medling, bragte strax den försiktiga preussiska regeringen till tystnad². Men vid svenska hofvet glömdes dess närgångenhet ej så lätt.

Den kortvariga diplomatiska beröringen hade ej varit ägnad att närma de båda makterna till hvarandra, Gustaf Adolfs korta besök i Berlin i augusti ej heller. Tvärtom var man angelägen från preussisk sida — för att ej indragas i följderna af Pauls förbittring på svenske konungen³ — att framhålla, att denna visit ej medfört några "intimare förbindelser" mellan preussiska och svenska hofven, och att Fredrik Vilhelm icke ämnade taga någon del i dettas politik.⁴

Detta fick också Gustaf Adolf se, när han i slutet af året sökte närma sig Preussen med hänsyn till den förestående kongressen i Rastadt, som skulle omdana Tyska rikets territoriella förhållanden. Dels sökte han stöd hos Preussens nyvordne konung, Fredrik Vilhelm III, mot Österrikes befarade vägran att erkänna den svenske ambassadören på kongressen, dels var han ifrig att få veta, om konungen skulle vilja hjälpa Sverige till territoriell ersättning för att det uppgåfve sin rätt som garant af westfaliska freden och tillåte betydande landförändringar inom riket(!)⁵ — I preussiska kabinettet blef man, förklarligt

¹ Haugwitz till Fredrik Vilhelm den 1 juli 1797. "Schwed. Dep." *Berlin*.

² Om denna underhandling se vidare Lundin, "Wismars pantsättande etc."

³ Se härom Schinkel "Minnen etc." IV: 36—37.

⁴ Tarrach skulle med dessa förklaringar till ryske ministern i Stockholm, Alopeus d. y., vederlägga de misstankar för hemligt samförstånd mellan hofven i Stockholm och Berlin, som utspridda rykten kunde inge ryska regeringen. Preuss. reg. till Tarrach d. 18 sept. 1797. *Berlin*.

⁵ C. C. Berlin d. 24 nov. 1797. — Tarrachs dep. d. 24 nov. *Berlin*.

nog, öfverraskad och gaf ett svar, anlagdt på att "kringgå sakens kärna"¹: Hans preussiska Maj:t erkände till fullo Sveriges garantirätt, men som kejsaren af Österrike ingenting meddelat honom om fördraget i Campo Formio, hade han ej kunnat rådföra sig med denne om hur man borde uppträda på kongressen; "men i det ögonblick då han därom kunde döma med sakkännedom, skulle det bereda honom ett sant nöje att förtroligt uttala sig häröfver inför Hans svenska Maj:t"².

Fredrik Vilhelms "sakkännedom" blef aldrig ingående nog! Sveriges bistånd lockade ej; tvärtom var det klokast att undvika förbindelse med en makt, som fortfarande stod på spänd fot med Ryssland, och hvars förhållande till Frankrike ej var det bästa. Då tiden gick, utan att preussiska kabinettet visade någon böjelse för samverkan med det svenska, och då detta fick veta, att Preussen sändt sina fullmäktige till kongressen utan ett ords instruktion att meddela sig med svenske ambassadören, började man i Stockholm förstå att läsa mellan raderna.

Preussens ådagalagda förbehållsamhet bragte Gustaf Adolf till insikt om gagnlösheten af att inlåta sig med denna makt i allmänt politiska frågor. När han därför ville förverkliga en plan att utbyta svenska Pommern mot en tryggare besittning — helst Norge eller också Bornholm samt halfva öresundstullen eller i värsta fall Puerto Rico³ —, blef det i Frankrike, han sökte bistånd för planens genomförande. Men Preussen, som var påtänkt såsom närmaste mellanhand, ville han nu endast observera på afstånd.⁴

Denna plan, hvars förverkligande det allmänna politiska

¹ Preuss. reg. till Tarrach d. 10 dec. 1797 *Berlin*.

² Svaret afgafs muntligen af kabinettministern Finkenstein till svenska sändebudet i Berlin, Schultz von Ascheraden, som fått framföra sin konungs frågor. Schultz dep. d. 11 dec. 1797.

³ Se härom J. W. Nilsson, "De diplomatiska förbindelserna etc.": 44 f.

⁴ Han begagnade sig af Lars v. Engeströms vistelse i Berlin för att utan Schultz' vetskap utröna preussiska regeringens tänkesätt i frågan, "innan den märkte att däröfver just något tilbud giordes." C. C. Berlin d. (22) 23 febr. 1798. Schultz, som framhållit utsiktslösheten af sin konungs förstörings- och bytesplaner, hade också afrådt denne från att närmare inlåta sig med Preussen. Han fruktade denna makt med hänsyn till svenska Pommern och yrkade upprepade gånger

läget omöjliggjorde, följdes af en annan, som rörde Preussen mera enbart. Den gick ut på att till denna makt öfverlåta svenska Pommern som hypotek för en penningssumma. Men till följd af preussiska kabinettets obenägenhet fick Gustaf Adolf se äfven denna plan stranda.¹ Hans förtroende till preussiska regeringens aktivitet måste ha ytterligare sjunkit.

Under det förpantningsplanen var å bane, hade visserligen ett närmande mellan svenska och preussiska regeringarna ägt rum, förorsakadt af den osäkerhet, hvori kriget mellan England och Frankrike försatte den neutrala sjöfarten, men detta närmande var endast skenbart och genomlyses af brist på verkligt förtroende å ömse sidor. England hade erbjudit Sverige och Preussen att konvojera deras handelsfartyg. Men svenska regeringen afvisade beskyddet såsom stridande mot sträng neutralitet och beslöt att själf utrusta konvojer. Den preussiska, som hyste samma betänkligheter, uppmanade då utan vidare sina handelskeppare att begagna de svenska konvojernas beskydd. Sedan tillkännager man till svenska kabinettets häpnad detta officiellt såsom helt naturligt! — Gustaf Adolf, som visste, att preussiska flaggan var "märkt för smyghandel" med engelska varor, drog i betänkande att genom ett sådant beskydd äfventyra den svenska handelsflottans goda rykte. Å andra sidan ville han ej genom afslag stöta sig med Preussen. Konvojcheferna fingo därför ostensibla order att lämna begärd konvoj åt preussiska fartyg, som befundes fria från all misstanke att föra krigskontraband; men samtidigt erhöilo de hemliga instruktioner att förebära "svepskäl af fel i documenter, i tid, i course m. m. för att skilja sig vid" alla preussiska handelskepp.²

Fredrik Vilhelm anade, trots de ostensibla befallning-

---

på att Stralsund måtte sättas i försvarstillstånd. Apost. d. 30 dec. 1797; dep. d. 9 jan., apost. d. 13 jan. 1798.

¹ Se härom min uppsats "Gustaf IV Adolfs planer att föryttra svenska Pommern" i Historisk tidskrift 1903.

² Tarrachs dep. d. 16 och 23 febr. 1798. Preuss. reg. till Tarrach d. 5 mars. Berlin. — C. C. Berlin d. 25 maj, London d. 31 juli 1798. Engeströms dep. d. 16 juni (från Berlin, där han efterträdt den aflidne Schultz). — Instruktion för öfverstelöjtnant Cederström d. 19 juni och för major Ankarloo d. 3 juli (C. C. "Fullmagter och instruktioner").

arna, att svenska marinen, när det gällde, ej skulle vilja riskera något genom effektivt beskydd åt preussiska fartyg.¹ När nu England visade missnöje öfver att Sverige korsat dess planer och förnyade sitt anbud om konvoj, sökte Fredrik Vilhelm att på en medelväg rädda sig ur det nya bryderiet: han öfverlät åt sina handlande undersåtar att efter godtfinnande välja konvojer.²

England visade sin förtrytelse mot Sverige genom att uppbringa två svenska konvojer sommaren 1798. Tiden var inne för Gustaf Adolf att pröfva halten af Fredrik Vilhelms erkänsla för låtsad hjälpsamhet. Han begärde instruktioner till preussiska sändebudet i London att göra föreställningar gemensamt med Asp,³ svenske envoyén därstädes. Preussiske konungen lät svara skriftligen den 18 september, det han af vänskap för Hans svenska Maj:t bemyndigat sitt sändebud i London, Balan, att, om behöfligt, genom bona officia och föreställningar understödja Asps fordringar att återfå de båda konvojerna.⁴ — Balan hade också fått befallning att om Asp så begärde, göra föreställningar, men blott muntliga och med försiktighet "för att ej blottställa min intervention för engelska ministärens vägran".⁵

Dessa befallningar förnyades på Gustaf Adolfs önskan, när engelska regeringen vägrat gå in på Asps fordringar, men under sträng erinran till Balan om försiktighetens dygd.⁶ Fredrik Vilhelm hade nämligen hela tiden insett det fåfänga i att under brinnande krig söka utverka mildring i Englands handlingssätt.⁷ Svenske envoyén ville ej heller, som han på eget beväg förklarade för Balan, "utan all nytta" kompromettera dennes intervention genom att begagna sig däraf i den föreliggande

¹ Tarrachs dep. d. 15 juni 1798. Preuss. reg. till Tarrach d. 15 juni och d. 1 juli. *Berlin*.

² Engeströms dep. d. 18 aug. 1798.

³ C. C. Berlin d. 24 aug. 1798.

⁴ Afskrift af preussiska ministärens not bif. Engeströms dep. d. 22 sept. 1798.

⁵ Preuss. reg. till Balan d. 17 sept. 1798. *Berlin*.

⁶ C. C. Berlin d. 21 sept. 1798. — Preuss. reg. till Balan d. 12 okt. 1798. *Berlin*.

⁷ Preuss. reg. till Balan d. 6 aug. och 12 okt, 1798. *Berlin*.

tvistefrågan. I stället fick Balan uppdrag af sin regering, i enlighet med Asps önskan, att inför engelske utrikesministern, Grenville, göra blott ett allmänt uttalande, att Hans preussiska Maj:t "till fullo biträdde" de af Hans svenska Maj:t förfäktade principerna i fråga om den neutrala sjöfarten.¹ Därmed var också tillsvidare gränsen satt för Preussens intervention i denna fråga.²

Något verkligt närmande hade det ej blifvit af Preussens försiktiga deltagande i Sveriges reklamationer. Tvärtom divergerar de båda ländernas politik mer och mer under loppet af år 1799 i och med den växande spänningen mellan Gustaf Adolf och franska direktoriet. Med liflig, om ock dold harm fick preussiska kabinettet bevittna Gustaf Adolfs deklaration af den 24 april 1799 vid riksdagen i Regensburg, att han ämnade bidraga i det nyss utbrutna rikskriget med sin kontingent såsom hertig af Pommern under uppmaning till Tyska rikets öfriga medlemmar att handla sammaledes. I denna "singuliära deklaration", som ledde till förvecklingar med Frankrike och gick stick i stäf mot freden i Basel, i hvilken Preussen förbundit sig upprätthålla neutralitet i Nordtyskland öster om Rhen, såg berlinska kabinettet "opassande utfall mot de i Nordtysklands neutralitet intresserande makterna"³ — d. v. s. egentligen mot Preussen själf.

Gustaf Adolf visade sig benägen att äfven såsom Sveriges konung deltaga i koalitionen mot Frankrike. Han började sommaren 1799 underhandla med Paul I, som föreslog honom att bidraga genom att lämna Ryssland svenska stridskrafter, som skulle kunna kastas mot Preussen, därest detta

¹ Asps dep. d. 27 nov. 1798. — Balans dep. d. 2 och 30 nov. Tarrachs dep. d. 10 dec. *Berlin*.

² Preuss. reg. till Balan d. 14 dec. 1798. *Berlin*. Tarrach tillhölls att "sorgfälligt undvika allt, som kunde ådraga konungen ytterligare anmodanden". Preuss. reg. till Tarrach d. 23 nov. *Berlin*.

³ Preuss. reg. till Tarrach d. 25 juni 1799. *Berlin*. — Officiellt yttrades endast — af Haugwitz till Engeström, som meddelade deklarationen, — att preussiska regeringen ej gjorde någon invändning, därest kontingenten för Pommern lämnades i pengar; men genomtåg af trupper, bestämda att uppträda mot Frankrike, måste Preussen enligt freden i Basel vägra. Engeströms dep. och apost. d. 18 maj 1799

motsatte sig de förbundnes planer mot Frankrike. Preussens envisa neutralitet hade nämligen retat Paul. Gustaf Adolf såg också dess politik med oblida ögon, men så långt ville han ej gå, ty dels fruktade han att indragas i tsarens hetsiga politik, dels befarade han Preussens hämd genom angrepp på hans svagt rustade besittningar i Tyskland. Däremot var han villig att om man ej kunde vinna preussiske konungen med godo, lämna en observationskår, som kunde utföra demonstrationer på Preussens gränser, därest denna makt skulle vilja anfälla Ryssland, samt eventuellt en flotta.¹ Detta förslag strandade på Englands vägran att ge subsidier. Underhandlingen hade emellertid ej blifvit alldeles obekant för Preussen, som sökte följa dess gång under fruktan för offensiva planer från Sveriges sida mot Frankrike.²

I december 1800 höjer Pauls kraftiga initiativ tillsammans de förut divergerande banorna för Sveriges och Preussens politik genom väpnade neutralitetsförbundet, men blott för en kort tid, så länge Paul lefde. Ty på någon inre samhörighetskänsla mellan de båda staterna lefde förbundet för visso ej. Men Gustaf Adolf söker skörda en del frukter af denna yttre förening. Redan i november 1800 återupptog han tråden från 1798, anmodande Fredrik Vilhelm att låta sitt sändebud i London bistå Ehrensvärd, som han sändt dit att kräfva upprättelse för gamla och nya öfvergrepp.³ Fredrik Vilhelm svarade tillmötesgående. Hans instruktion till sitt sändebud i London, Jacobi, löd på att inför Grenville betyga hans preussiska Maj:ts intresse att få se misshälligheterna "afslutas på ett tillfredsställande sätt".⁴ Engelska regeringen vägrade rättvisa, och när Jacobi nu uppträdde på Ehrensvärds sida, renderade detta honom ett skarpt svar från Grenville, som naturligtvis var retad öfver att Preussen gått in i neutralitetsförbundet.⁵

¹ Ryska förslaget bif. Stedingsks dep. d. $\frac{4}{15}$ juli 1799. Svenska förslaget i C. C. Petersburg d. 23 juli och d. 16 aug.

² Preuss. reg. till Tarrach d. 8 juli och d. 6 dec. *Berlin*.

³ C. C. Berlin d. 4 nov. 1800.

⁴ Preuss. reg. till Jacobi d. 22 dec. 1800. *Berlin*.

⁵ Sedan sex år tillbaka, yttrade han, hade man ej kunnat undgå att i Preussens uppförande märka mycket större undfallenhet för Englands fiender än för detta själf. P. S. till Jacobis dep. d. 13 jan. 1801. *Berlin*.

Den 14 januari 1801 besvarade konungen af Storbritannien neutralitetsförbundets bildande med bl. a. embargo på alla ryska, svenska och danska fartyg i engelska hamnar. De förbundne måste bereda sig på att med svärdet förfäkta sina rättigheter. Preussen kunde nu kännbart drabba England genom att besätta Hannover och afspärra Elbe och Weser. Och Haugwitz gaf på Engeströms förfrågningar om Preussens hållning högtidliga försäkringar, att det skulle vid anfall från England uppträda till lands till sina bundsförvantes förmån.¹ Gustaf Adolf skattade ej dessa försäkringar högt. Han skrifer genom Ehrenheim till Engeström: "En ministére som aldrig talt bestämdt, som alltid sökt vinna tid och allas välbehag, och som så mäterligt betäcker sina hemliga afsigter under roler af stundom vänskap stundom rivalité, behöfver göra något mer för att öfvertyga, än gifva confidentiella löften".²

Slutligen blef emellertid Englands beteende sådant, att Preussen måste handla — efter energiska påtryckningar från ryska och svenska sändebuden. Den 23 mars 1801 utslungade Haugwitz en afgörande not, tillkännagifvande, att Preussen ämnade besätta Elbes och Wesers mynningar samt Hannover. — Men preussiska hofvet kunde inför det engelska anföra ett skäl för denna handling, hvilket förtog skärpan i Haugwitz' not: man måste förekomma, att Frankrike eller Ryssland besatte Hannover.³ Så var Preussen i den angenäma ställningen att kunna fullgöra sina förbindelser mot bundsförvanterna utan att behöfva få motparten till fiende. I själfva verket tog det aldrig steget fullt ut, ty handeln med England blef ej riktigt afbruten. Dess till synes energiska uppträdande gjorde emellertid ett mycket fördelaktigt intryck vid svenska hofvet. Där stod förtroendet till denna stat högt för ögonblicket⁴ — för att sjunka så mycket djupare.

¹ Engeströms dep. d. 3 och 7 febr. 1801.

² C. C. Berlin apost. d. 16 febr. 1801.

³ Ranke, "Denkwürdigkeiten etc." I: 444.

⁴ Detta visade sig bl. a. däri, att svenska sändebudet vid riksdagen i Regensburg instruerades att, på grund af sin konungs aktning och förtroende för Hans preussiska Maj:t och öfverensstämmelsen i de båda furstarnes intressen, samråda med preussiska sändebudet "uti alla frågor, som röra förändringar, sekularisationer, utbyten och skadestånd inom Riket." C. C. Regensburg d. 15 april 1801.

Just när preussiska regeringen tagit det afgörande steget, beröfvades neutralitetsförbundet sin enande kraft genom mordet på Paul I. Den nye kejsaren inledde genast separatunderhandlingar med England. Danmark tvingades af denna makt att skilja sig från neutralitetsförbundet. Dessa omkastningar hejdade genast Preussen, som insåg, att alla de neutrala makterna snart skulle ha återknutit sina förbindelser med England.¹ Trots motsatta försäkningar från Haugwitz till Engeström öppnades inom kort handeln på de tyska floderna, och i oktober drogos de preussiska trupperna ur Hannover. Då hade Gustaf Adolf å sin sida sändt fullmakt till Stedingk att underteckna en uppgörelse med England.

Gustaf Adolf sökte emellertid draga växlar på det ännu bestående förbundet med Preussen i de underhandlingar, han öppnat i Petersburg och London. Ryssland hade i en tillägsartikel till neutralitetskonventionen lofvat ersätta Sveriges kostnader för den gemensamma sakens försvar. Nu blefvo Gustaf Adolfs fordringar på dylik ersättning tvärt afvisade af Alexander sommaren 1801. Men svenske konungen höll i sig och vände sig äfven till Preussen, hvars utrikesminister en tid förut yttrat sig på ett sätt, som måste inge konungen förhoppningar.² Nu fick Engeström i en not af den 29 september påkalla Fredrik Vilhelms bona officia vid hofvet i Petersburg.³ Haugwitz afrådde bestämdt sin konung från att befatta sig med denna sak, hvars utgång vore lätt att förutse. Hans Maj:t

---

Härom skulle Engeström underrätta preussiska ministären. C. C. Berlin d. 16 april.

¹ Preuss. reg. till Tarrach d. 27 april 1801. *Berlin*.

² I juni månad hade öfverstekammarjunkaren Carl Bonde, stadd i hemlig beskickning till Berlin och Paris, bragt neutralitetsfrågan på tal inför Haugwitz och af denne mottagit försäkran, "att inga steg å Preussiska sidan skola tagas i neutralitetsfrågan utan uti öfverensstämmelse och öfverläggning" med Hans Svenska Maj:t. Då Bonde uttalade förhoppning om samverkan äfven i Sveriges anspråk på ersättning, svarade Haugwitz, att hans konung önskade öfverenskomma med Gustaf Adolf om allt detta. Sverige och Preussen borde hålla fast tillsammans för att vinna ett gemensamt mål. Bondes apost. n:o 1 d. 13 juni 1801.

³ C. C. Berlin d. 13 sept. 1801 — Noten är bif. Haugwitz' skrifvelse till Fredrik Vilhelm d. 5 okt. "Schwed. Dep." *Berlin*.

kunde ju lätt ursäkta sig med det enkla skäl, att ingendera parten gifvit honom kännedom om sina hemliga underhandlingar, och att han för öfrigt ej tagit del i de förhandlingar, som ledt till neutralitetsförbundets upplösning. Konungen själf, som fann svenska regeringens försök att indraga honom i en förut hemlighållen fråga "makalöst", instämde med sin utrikesminister, som alltså uppsatte en afslående not af den 16 oktober i enlighet med sitt förslag.¹ Gustaf Adolf fick alltså på egen hand fortsätta sina underhandlingar i Petersburg utan framgång.

Preussiska regeringens svar förvånade honom icke. Haugwitz' dröjsmål med att svara, trots Engeströms påminnelser, hade vid svenska hofvet väckt till lif det forna mistroendet mot Preussens politik, så att det sträckte sig äfven tillbaka i tiden öfver handlingar, som man fordom beundrat.² Gustaf Adolf insåg nu till fullo, att det var kejsar Paul, "som gaf detta kabinet all den energi, som utmärkt det under någon tid". Några verkliga förhoppningar ställde konungen ej längre på preussiska regeringen. Emellertid väntade han sig, att den skulle än en gång understödja de underhandlingar med England, som han återupptagit, om skadestånd för de år 1798 tagna konvojerna. På hans önskan fick preussiska beskickningen i London order att understödja svenska sändebudets begäran om skadestånd, "dock med tillbörlig varsamhet,"³ befallningar, som på förnyad anhållan från Sverige upprepades.⁴ Men

¹ Haugwitz till Fredrik Vilhelm d. 5 okt 1801. Fredrik Vilhelm till Haugwitz d. 9 okt. "Schwed. Dep." *Berlin*. — Haugwitz hade således dröjt en hel vecka med att underrätta Fredrik Vilhelm om Engeströms not och ungefär lika länge efter inhämtandet af dennes åsikt med att svara. — Afskrift af Haugwitz' not bif. Engeströms dep. d. 20 okt.

² C. C. Berlin d. 23 okt. 1801. Ehrenheim skrifver i konungens namn: "Le delai que met le comte de Haugwitz à Vous donner une reponse fait assez pressentir de quelle nature elle sera. — — — À présent on verra bientôt le grand denouement: on verra que l'occupation d'Hannovre, faite sur les instances du feu l'Empereur Paul pour la cause des neutres, a été effectuée avec des promesses rassurantes aux cours de Londres et de Vienne, et que tout le bien qui en est résulté aux neutres est le defrayement de quelques regimens prussiens pendant 6 mois."

³ Engeströms not af d. 30 nov. 1801. i "Schwed. Dep." Preuss. reg. till Balan d. 14 dec. *Berlin*.

⁴ Tarrachs dep. d. 16 juli 1802. *Berlin*.

i augusti 1802 skedde detta för sista gången. Fredrik Vilhelm var nu besluten att låta Sverige själf sköta sin tvist med England.¹

Den erkänsla, Gustaf Adolf kunde hysa mot Preussen, utplånades och förbyttes i motsatsen genom Fredrik Vilhelms olyckliga inblandning i dennes underhandling med Mecklenburg om Wismars förpantning. Under förhandlingarnas lopp hade svenska regeringen passat på att göra gällande en gammal rätt till den åt Mecklenburg pantförskrifna tullen vid Warnemünde, men endast i afsikt att en gång för alla afstå denna af Mecklenburg bestridda rätt mot kontant ersättning. Krafvet stötte emellertid på ett så starkt motstånd vid hofvet i Schwerin, att underhandlingarna för en tid afbrötos på hösten 1802.

Hertigen hotade med främmande hjälp, och den 3 febr. 1803 kom bekräftelsen i form af en not från Tarrach,² hvarest det helt utmanande hette, att Fredrik Vilhelm ej med likgiltighet kunde åse, att hertigen af Mecklenburg "blefve besvärad eller oroad i den fredliga besittningen af sina nuvarande länder." Slutligen hotas med, att om konungen af Sverige ännu ville upplifva sitt "förlegade" anspråk på warnemündetullen, skulle deras preussiska och ryska Majestäter förena sig och taga hertigligen huset "under sitt särskilda beskydd." — Den myndiga tonen kom sig af att Fredrik Vilhelm öfverenskommit med Alexander I om gemensamt uppträdande. Synbarligen eftersträfvade Fredrik Vilhelm äfven denna gång att genom samverkan med ryska regeringen vinna dess vänskap, men därjämte fann han säkerligen tillfället kärkommet att ge svenske konungen betalt för de för Preussens intresse menliga deklarationer, som denne afgifvit vid riksförsamlingen i Regensburg,³ och därför att han nyligen motarbetat Preussens plan att förvärfva Mecklenburg.⁴

¹ Preuss. reg. till Tarrach d. 2 aug. 1802. *Berlin*.

² Noten är redigerad i enlighet med preussiska regeringens instruktion för Tarrach d. 17 jan. 1803. *Berlin*.

³ Engeströms dep. d. 12 april 1803.

⁴ Bonapartes plan att ge Preussen Mecklenburg till ersättning för dess afstådda områden väster om Rhen föll på mecklenburgska furstarnes bestämda motstånd och Alexanders obenägenhet. Det bar starkt emot Gustaf Adolfs önskning.

För Gustaf Adolf, som vid samma tid varit nära att råka i krig med sin granne i öster, måste denna sammanslutning te sig hotfull nog. Förhållandena nödgade honom att hämma sin förtrytelse tills vidare.¹ Han upplyste Tarrach om att han icke erkände någon främmande inblandning. Dock ville han låta förelägga ministern officiella akter, som bevisade Sveriges rätt.² — Preussiska hofvets svar till Tarrach var ett fullkomligt återtåg. Det hade misstagit sig.³

Preussens förhastade uppträdande kvarlämnade hos den känslige och långsinte Gustaf Adolf en bitterhet, som aldrig gick bort. Hans förtrytelse och misstro taga sig flera uttryck under den närmaste tiden. Så instruerar han Bildt, sin minister vid riksförsamlingen i Regensburg, att träda på därvarande kejsrerliga kommissariers sida, om dessa ämnade motarbeta Preussens anspråk på nya virilstämmor vid riksdagen, ty konungen hade anledning att tro, det Preussen skulle ställa sig afvoigt mot hans egen önskan att vinna ännu två virilstämmor, nämligen för Wismar och Rygen.⁴

Ett ypperligt tillfälle att ge Preussen betalt med samma slags mynt, som det själfvt begagnat, tycktes erbjuda sig på

---

ar att se Pommern "aldeles enclaverat uti preussiska besittningar, att se Preussen utsträcka sig så vida omkring Östersjön." C. C. Berlin d. 19 jan. 1802.

¹ Men Ehrenheim skrifver någon tid senare: "Sådan chicane bör man ej göra för intet." C. C. Berlin d. 25 mars 1803.

² Tarrachs dep. d. 8 och 11 febr. 1803. *Berlin*.

³ Visserligen ordar Fredrik Vilhelm om sin rätt att handla som han gjort och sin föresats att träda emellan vid alla dylika tillfällen i framtiden; men han förklarar slutligen, att då svenske konungens svar angåfve, det denne ej hade för afsikt att "besvära eller oroa hertigen genom nya anspråk," så vore Hans preussiska Maj:t lugnad och ville ingalunda blanda sig i underhandlingarna "med mindre båda de underhandlande parterna gjorde honom uttryckliga förslag därom." — Gustaf Adolf och Ehrenheim ansågo sig emellertid ha rätt att vänta ett ännu mer tillfredsställande svar från Berlin, sedan man förelagt Tarrach de akter, som bestyrkte Sveriges rätt. Något sådant kom dock aldrig, och den sista skrifvelsen i denna sak mellan kabinetten i Stockholm och Berlin blef Ehrenheims svarsnot till Tarrach af den 19 mars, hvori upprepas, att Gustaf Adolf aldrig haft några fientliga afsikter mot hertigen, samt att han förbehölle sig sina rättigheter utan något intrång.

⁴ C. C. Regensburg apost. d. 22 febr. 1803. — Österrike skyllde på att Preussens intriger lade hinder i vägen för Gustaf Adolfs önskan.

hösten samma år, då Mecklenburg syntes hotadt från Frankrike med tvångsbetalning under väpnad påtryckning. Då utgick befallning till Brinkman, svenska sändebudet i Berlin,¹ att, därest hertigdömet hotades med någon som helst våldsåtgärd, genast tillstålla Haugwitz en not af innehåll, att svenske konungen intresserade sig för denna sak i egenskap både af riksfurste och af granne till det hotade landet och följaktligen hade förtroligt vändt sig till Hans preussiska Maj:t, emedan han vore underrättad om dennes "åtgärder hos franska regeringen för att betrygga norra Tysklands lugn(!)". Slutligen borde noten uttala Gustaf Adolfs förväntan att af Hans preussiska Maj:t erhålla ett tillfredsställande meddelande om resultaten af dessa åtgärder.² — Men förhållandena blefvo ej så allvarsamma, att de gäfvö anledning till officiell inblandning från svenska regeringen.³ Den goda viljan fanns för visso.

Gustaf Adolfs ovilja öfver "Preussens egoisme och Passiva systeme" gick denna tid så långt, att den födde hos honom planen att rent af skapa ett motförbund mot denna stat inom Tyska riket. Han ställde nämligen den 10 november en instruktion till Bildt att arbeta på en fast och uppriktig förening af Rikets regerande furstar till det helas och hvarandras försvar. Föreningen "skulle, såsom en blott defensiv akt, icke vara synligen riktad emot någon magt, ehuru fölgherne däraf

¹ Engeström hade plötsligt återkallats från sin beskickning, och Carl Gustaf von Brinkman utnämns till hans efterträdare såsom chargé d'affaires.

² C. C. Berlin d. 3 nov. 1803.

³ Brinkman fann icke nödigt att inlämna en not ännu, men delgaf Haugwitz muntligen sin konungs åsikter, hvilka utrikesministern försäkrade, att Hans preussiska Maj:t delade. Ty framför allt borde neutraliteten i norra Tyskland bevaras; och preussiska regeringen hade redan besvärat sig genom en not till franske ministern i Berlin öfver likartade åtgärder mot Hamburg. Brinkmans dep. d. 15 nov. 1803.

Några dagar senare lofvade Haugwitz å sin konungs vägnar att sända kurir till preussiska sändebudet i Paris, Lucchesini, med befallning att yrka på att Bonaparte skulle stå fast vid sina löften och respektera neutraliteten. Saken hade blifvit föremål äfven för mecklenburgska och ryska sändebudens framställningar. Brinkmans dep. d. 19 nov.

Men efter några veckor hade berlinska kabinettet trumf på hand: en kurir från Lucchesini medförde det svar, att förste konsuln återtagit sina fordringar mot Mecklenburg. Därmed var denna sak utagerad. Brinkmans dep. d. 10 dec.

skulle bli stridande emot tvenne mäktiga Staters anslag, emot Frankrikes uppenbara och Preussens mera dolda inkräktning-lystnad." Tydligtvis var det erfarenheterna från Rikets upplösningsscen på riksförsamlingen i Regensburg, som ingåfvö Gustaf Adolf denna plan. Preussen hade lika väl som Frankrike försyndat sig mot en af hans älsklingsidéer: Tyska rikets integritet.¹

Om samma Gustaf Adolfs uppfattning vittnar ock ett bref, som han den 29 januari 1804 skref till kejsar Frans II. Han beklagar det sorgliga tillståndet af söndring i Tyska riket. Det vore isynnerhet konungen af Preussen, som syntes vara "beskyddaren af denna uppresning mot kejsardömet och författningens chef," och därför ansåg Gustaf Adolf för "dubbelt nödvändigt att en gång sätta gränser därför (d'y mettre une fois des bornes)." Han satte sitt hopp om räddning ur detta tillstånd endast till kejsarens vishet och fasthet.²

För egen del fruktade svenske konungen för sina tyska besittningar och oroades af ett därstädes gängse rykte, att Preussen rustade för att i hemlighet bemäktiga sig svenska Pommern. Han antog, att sistnämnda makt, delande Frankrikes missnöje med Sveriges "konstitutionella språk" vid riksdagen i Regensburg, skulle "skatta sig lyckligt att slå två flugor i en smäll genom att förskaffa sig ett länge efterfikadt (longtemps convoité) arrondissement och genom att utesluta Sverige från kejsarrikets angelägenheter". Därför fick Stedingk befallning att intressera ryske kejsaren till Sveriges förmån i denna fråga och för den skull däri inblanda äfven Mecklenburg, hvars närbelägenhet och rikedom blottställde det ännu mer än

---

¹ Gustaf Adolf insåg dock, att rätta ögonblicket för planens genomförande icke var kommet ännu. Bildt borde därför endast söka förbereda denna genom att dels vid riksdagen yttra sin konungs önskan, att alla riksståndens skiljaktiga intressen måtte sammansmälta i en uppriktig förening, dels i mera enskildt förtroende meddela konungens tänkesätt åt de furstars ministrar, på hvilkas grundsatser Bildt kunde lita. C. C. 1803: Regensburg.

² C. C. 1804 "Kongliga och Furstliga Personer."

Pommern för Frankrike och Preussen. Kejsaren gaf betryggande löften om beskydd".¹

Dessa drag ge uttryck åt den sinnesstämning, som vid svenska hofvet rådde mot det preussiska, då Gustaf Adolf öfverger sin mera afvaktande hållning i utrikespolitiken och af sin förbittring mot inkräktaren af bourbonernas tron låter draga sig in i storpolitikens hvirfvel. Det har sin stora betydelse för det skede i vårt lands yttre historia, som nu börjar, att Gustaf Adolfs misstro och ovilja mot Preussen hade så djupa rötter i det förflutna.

---

¹ C. C. Kanslipresidenten d. 13 och 14 mars 1804, Petersburg den 13 april och d. 5 juni. Brinkman uttalade som sin öfvertygelse, att farhågorna voro grundlösa. Apost. d. 24 mars, dep. d. 24 april.

De diplomatiska förbindelserna mellan Sverige och Preussen från mars 1804 till slutet af april 1805.

Hvad Gustaf Adolf närmast kunde befara, sedan han lagt sin ovilja mot Bonaparte i dagen, var ett anfall på svenska Pommern från de franska trupper, hvilka tagit Hannover i besittning. Därför söker han stöd hos Frankrikes motståndare. Medvetna om Gustaf Adolfs sinnesstämning, öppnade först Ryssland — i mars — och sedan England — i juli — underhandlingar för att indraga honom i den nya koalition, som de sökte bilda mot Frankrike, och Gustaf Adolf förklarade sig i början af augusti på vissa villkor benägen för offensiv medverkan medels 20 à 25,000 man i koalitionens tjänst.

Därmed hade svenska politiken fått en afgjord riktning i divergens från den preussiska, hvares mål fortfarande var att stå väl med samtliga de makter, af hvilka Europas öde berodde. Svårt fick Preussen att hålla medelvägen, när misshälligheter åter började mellan England och Frankrike och franska trupper togo Hannover i besittning. Därigenom led Nordtysklands neutralitet ett betänkligt intrång. En annan, lika farlig stötesten för Preussens neutrala politik utgjordes af misshälligheter mellan Frankrike och Ryssland. Inklämdt mellan dessa båda stormakter, var Preussen utsatt för ett växande tryck från bägge sidor och fick allt svårare att bevara sämjan med båda. Skulle detta jämnviktssystem kunna upprätthållas, måste Preussen undvika sådana allianser med endera af dessa båda makter, som kunde bli en nagel i ögat på den andra. På grundvalen af en så sväfvande politik sökte det vinna största möjliga trygghet mot framtida kränkning af Nordtysklands

neutralitet. I maj 1804 lofvade Fredrik Vilhelm och Alexander genom ömsesidiga deklarationer att gemensamt uppträda med vapenmakt, ifall franska trupper gjorde nytt våldsamt ingrepp i något nordtyskt land. På samma gång underhandlade den förre med Frankrike och erhöll därifrån obestämda löften, att dess trupper ej skulle öfverskrida Hannovers gränser, hvaremot Fredrik Vilhelm gick i borgen för Nordtysklands neutralitet. Det var på en osäker grund, som det preussiska neutralitetssystemet nu hvilade. I känslan häraf riktade Fredrik Vilhelm sina ansträngningar såväl utåt, för att genom medling söka förekomma det hotande krigsutbrottet mellan Frankrike och Ryssland, som ock inåt, för att inom det neutrala nordtyska området kväfva alla företeelser, hvilka kunde ge Bonaparte förevändning för ingrepp.

Under sådana omständigheter måste berlinska kabinettet med växande farhåger åse, hur svenske konungens förhållande till Frankrikes härskare blef allt bittrare, tills den förre slutligen i harm öfver en sårande artikel i den officiella franska tidningen "Le moniteur" lät franske ministern i Stockholm genom en not af den 7 september veta, att den diplomatiska förbindelsen mellan Sverige och Frankrike måste betraktas som afbruten. Denna not karakteriserades af preussiske konungen såsom "i högsta grad förolämpande och opassande (offensant et déplacé)". Fredrik Vilhelm följde med skarp uppmärksamhet Gustaf Adolfs underhandlingar med Ryssland och England¹. De upplysningar, han vann om Sveriges politik, voro ej ägnade att lugna hans misstankar. Stedingks täta konferenser med ryske utrikesministern, furst Czartoryski, i Petersburg och svenska sändebudet Silverhjelms underhandlingar i London, den uppmärksamhet, som svenska hofvet visade mot ryska och engelska ministrarne, allt detta sammanställdes med en del, om ock obetydliga, förstärkningar af försvarskrafterna i svenska Pommern, företagna af "försiktighet mot fransmännen och mot de brådstör-

¹ Upprepade gånger får Tarrach befallning att lämna sin regering meddelanden om Rysslands politik och Sveriges förhållande till denna makt. Hufvuddelen af Tarrachs depescher vid tiden närmast efter mordet på Enghien rör också dessa frågor.

tade företag, hvartill de kunde drifva Preussen"¹. Om en tid nåddes preussiska kabinettet af rykten från Holland, att Gustaf Adolfs underhandlingar med England afsåge en offensiv allians. Fredrik Vilhelm och Hardenberg, hans nye utrikesminister, befarade nu, att svenska trupperna skulle användas "till något företag i Nordtyskland"² — tydligen menas anfall på franska trupperna i Hannover. Franska sändebudet i Berlin, Laforest, frågade Hardenberg, hvad Preussens konung skulle göra, ifall ryktena besannade sig. Utan betänkande svarade utrikesministern, att konungen skulle upprätthålla sitt system och hvarken tillåta, att franska trupperna angreps från svenska Pommern eller Mecklenburg, ej heller att dessa gjorde ett anfall som strede mot de bestående öfverenskommelserna³.

Förhållandet mellan Preussen och Sverige hade i och med Gustaf Adolfs aggressiva planer blifvit brännande. Numera gäller det för Preussen verkliga lifsintressen, som af Sveriges hållning voro beroende.

Personligen var man vid preussiska hofvet denna tid "ganska stött öfver det sätt af *inkognito*", på hvilket svenske konungen företagit sin hemresa genom Preussen: han hade ej ens visat den artigheten att sända en adjutant till hofvet i Berlin⁴.

*   *

Det var en mängd rykten och misstankar, som hopat sig inom kabinettet i Berlin, då Gustaf Adolf beslöt att söka vinna klarhet öfver dess uppfattning af den stora stridsfrågan: för eller mot Frankrike? Han måste ha visshet, enär Sverige för sitt uppträdande i Nordtyskland var beroende af Preussen. Uppdraget att känna preussiska kabinettet på pulsen anförtroddes åt G. M. Armfelt, som till Fredrik Vilhelm medförde ett bref från

¹ Svenska reg. till Stedingk d. 20 maj 1805.

² Tarrachs dep. d. 10 juli. Preuss. reg. till Tarrach d. 24 sept. 1804. *Berlin*.

³ Hardenbergs uttalande till förmån för svenska Pommerns säkerhet blef bekant för Brinkman genom en annan medlem af diplomatiska kåren, och Brinkman bragte det själf till sin regerings kännedom. Brinkmans apost. d. 20 sept. 1804

⁴ Brinkman till Engeström d. 22 sept. 1804. *K gl. bibl.*

Gustaf Adolf, dagtecknad Stralsund den 19 september, i hvilket denne, framhållande nödvändigheten af ömsesidigt förtroende, helt kort tillspörjer konungen af Preussen om hans uppfattning af Nordtysklands politiska situation i förhållande till Frankrike.¹

Den 22 september inträffade Armfelt i Berlin. Ankomsten af den forne svenske ministern i Wien, som där uppträdde så häftigt mot Bonapartes kejsartitel, att han måst återkallas, väckte i preussiska kabinettet uppseende, ja bestörtning. "Det är otroligt, huru rädd man härstädes är för honom," skrifver Brinkman.² Hans mot diplomatiskt bruk och Brinkmans råd stridande uraktlåtenhet af att först vända sig till utrikesministern, innan han öfverlämnade brefvet till konungen, väckte hos den förre misstanke om en hemlig underhandling, som det svenska sändebudet ville dölja för honom. Därför blef Armfelt också i början något snåft bemött och fick vänta några dagar på enskildt företräde hos konungen.³

Vid denna tid rågades preussiska hofvets starka oro för Sveriges politik dels genom underrättelsen, att engelska sändebudet, Pierrepont, plötsligt kallats till konferens med svenske konungen i Stralsund, och att denne mottagit penningförsändelser från London, dels genom en af Tarrach meddelad nyhet, att den landsflyktige greven af Lille — sedermera Ludvig XVIII —, som Gustaf Adolf erbjudit en tillflyktsort i Sverige, sannolikt skulle tillsammans med bourbonska prinsar komma

¹ Gustaf Adolfs bref finnes i "Actes etc. 1804—5" *Berlin*. (Afskrift i "Konung Gustaf IV Adolf", *Acta historica*): " — — — Les circonstances Politiques actuelle; M'ont décidé a Madresser directement a Votre Majesté pour Lui représenter la necessité d'entretenir par une confiance reciproque les relations amicales qui subsistent entre Nous et pour Lui demander en consequence et avec la franchise qui doit caracteriser toutes les demarches d'un Souverain, Sa manière d'envisager la situation Politique du Nord de l'Allemagne vis a vis la France — — —".

² Till Engeström d. 25 sept. 1804. *Kgl. bibl.*

³ Brinkmans dep. d. 27 sept. 1804. — Brinkman till Hardenberg den 22 sept. "Actes etc. 1804—5" *Berlin*. Enligt detta bref var det Armfelts ifver att få åse de preussiska manövrerna, som genast dref honom till Potsdam, där konungen vistades. — Brinkman fick den mindre angenäma uppgiften att reparera Armfelts felsteg och skref i detta syfte en not till Hardenberg den 26 sept. Han förklarar Armfelts beteende såsom beroende på ofrivillig okunnighet om de bruk, som voro vedertagna vid preussiska hofvet. "Actes etc. 1804—5" *Berlin*.

till Kalmar. Fredrik Vilhelm befarade, att dessa furstar ämnade därifrån utslunga en offentlig protest mot det Napoleonska kejsardömet och sålunda "i högsta grad väcka kejsar Napoleons misstankar, förbittring och missnöje mot Sverige". För preussiske konungen var det angeläget att "förebygga en fullständig brytning", och han lägger sin minister i Paris, Lucchesini, på hjärtat att arbeta därpå.¹

Fredrik Vilhelms svarsbref till Gustaf Adolf, dagtecknad den 26 september, bär också vittne, att fältet var beredt på helt annat sätt, än svenske konungen önskade. Den förre, som fann tillfället kommet att med varnande ord drifva Gustaf Adolf från äfventyrspolitiken, förklarar nu sin sträfvan vara att upprätthålla freden i hela Nordtyskland och med alla medel "hindra, att den störes af hvem det vara månne". Frankrike hade gifvit honom "högtidliga löften", visste alltså, hvad det vore honom skyldigt, och hvad det kunde vänta af hans opartiskhet. Ryssland önskade fred(!). "Under sådana förhållanden", fortsätter konungen, "kan jag ej förutse något, som skulle kunna hota nordens lugn, om samma anda besjälur alla dess stater, och om alla göra till sin princip att skaffa ur vägen det som kan utmana (écarter les provocations)" — en nog så tydlig pik åt Gustaf Adolf!²

I samma anda yttrade sig Hardenberg i en konferens med Armfelt. Han nedskref detta sitt uttalande i form af en not af den 29 september, som bildar en skärpande kommentar till hans konungs bref. Hardenberg tillkännager på dennes uttryckliga befallning, att konungen enligt sina neutrala principer ej kunde "tillåta eller lida något fientligt företag från hvarken ett eller annat håll och följaktligen ej några rustningar vidare

¹ Tarrachs dep. d. 14 sept. 1804. Preuss. reg. till Lucchesini d. 24 sept., till Goltz (i Petersburg) d. 28 sept. och till Tarrachs. d. *Berlin*. I sistnämnda skrifvelse (koncept) omtalas, att konungen genom Hardenberg skulle tillkännage för Armfelt, att han ej skulle lida några rustningar i svenska Pommern "ni aucune entreprise hostile de part et d'autre". Men orden från och med 'entreprise' äro skrifna i st. f. de öfverstrukna: "entreprise hostile contre l'armée française dans le pays de Hanovre", ord, som skvallra om, hvad Fredrik Vilhelm och hans utrikesminister innerst befarade.

² "Originalbref från konungar af Preussen".

i svenska Pommern". Till och med "förberedelserna för att sätta Stralsund i försvarstillstånd och förstärka dess besättning" betraktades af konungen såsom utmanande och gäfvade endast ny förevändning åt Frankrike att angripa Sveriges område, utan att de gäfvade detta säkerhet. Armfelt borde finna, "att Hans svenska Maj:t kan anse lugnet i nämnda provins bättre betryggadt genom konungens [af Preussen] system."¹

Det var på Hardenbergs yrkande, som Armfelt erhölet ett så bestämt svar. Under det Fredrik Vilhelm till en början, påverkad af kabinettsrådet Lombard, ansåg för viktigast, att Armfelt "försvunne fortast möjligt" med ett sväfvande svar utan bindande löften, så framhöll åter Hardenberg i en till konungen ställd promemoria nödvändigheten af att genast föra det fastaste språk, då Gustaf Adolfs politik i motsatt fall utsatte Preussens fredliga system "för större fara än alla förutgångna händelser". Ja, i nödfall ville Hardenberg tillråda energi äfven i handling, genom att Preussen besatte svenska Pommern och sålunda aflägsnade faran från detta håll.²

Armfelt var genast färdig med en skarp och träffande svarsnot, hvori han påvisade det orimliga i Hardenbergs resonemang. För Stralsunds försvar vore ju 6 à 7.000 man till-

¹ Afskr. af denna not bif. Brinkmans dep. -- Samma förklaring fick Tarrach befallning att muntligen afge inför Ehrenheim. Preuss reg. till Tarrach d. 28 sept. 1804. *Berlin*.

Ehrenheim protesterade, liksom Armfelt, mot att Sveriges rustningar i Pommern skulle anses som utmanande. Tarrachs dep. d. 12 och 26 okt. 1804. *Berlin*.

² Lombard till Hardenberg d. 24 sept. 1804. Hardenbergs P. M. till konungen d. 26 sept. "Actes etc". *Berlin*. Det heter i sistnämnda skrivelse: "Im äussersten Falle würde ich eine Besetzung von Schwedisch Pommern für rätlich, ja nothwendig und gegen Niemand compromittierend halten". — Hardenbergs not blei sedan föremål för Lombards kritik både inför konungen och inför Hardenberg själf: Trodde man, att den skulle förmå svenske konungen att återkalla sina rustningar? Man kände allt för väl denne furstes karakter för att kunna hoppas detta. Hans försvarsåtgärder skulle förskaffa honom Rysslands stöd. Under antagande af att fransmännen skulle anfalla Stralsund, vore det ej likgiltigt, att detta ägde försvarsmedel. Och hur förhindra att det försåges därmed? Skulle man "föra krig för att undvika kriget" och detta i det ögonblick, då Bonaparte byggde en fästning vid Weser utan en invändning från Preussens sida? Lombard till Hardenberg d. 2 okt. 1804 (Bailieu, "Preussen und Frankreich etc". II: 295 f.)

räckliga. Skulle denna handfull folk våga lämna staden obebvakad, tåga genom Mecklenburg och vara i stånd att anfalla franska armén i Hannover, hvilken uppginge till 25,000 man? Gustaf Adolf vore den utmanade, och Bonapartes hänsynslöshet nödgade honom att själf skaffa sig skydd. Lämnades Stralsund försvarslöst, kunde det vara intaget, innan Hans preussiska Maj:t visste därom. Armfelt gaf en snärt åt den preussiska politiken genom att erinra om Hannovers öde, som vore en varning för Sverige.¹

Emellertid vände sig Hardenberg äfven åt andra sidan och meddelade Napoleon genom en skrifvelse till Laforest, som nu vistades hos denne i Mainz, innehållet i sina tillkännagifvanden till Armfelt. Än en gång upprepade Hardenberg sin konungs bestämda förväntan, att äfven Frankrike skulle respektera hans neutralitetssystem. Äfven kejsar Alexander gaf han sådan underrättelse och bad honom "att å sin sida använda de allvarligaste råd och föreställningar för att afhålla svenske konungen från hvarje ytterligare steg, som skulle kunna kompromettera och förvärra den nuvarande krisen." Preussiske ministern i Petersburg, Goltz, instruerades att meddela sig med Czartoryski i denna fråga. "Saken är högst allvarsam (des plus graves)," skrifver Hardenberg till honom, "och vi böra med all kraft förena våra ansträngningar för att hålla svenske konungen inom hofsamhetens gränser."²

Under väntan på den afgörande verkan af alla dessa mått och steg låg en tryckande oro öfver preussiska kabinettet. Konungen själf behärskades alltjämt af stark fruktan för att fransmännen skulle taga rustningarna i svenska Pommern till förevändning för anfall.³ "Det återstår mig blott", skrifver Fred-

¹ Armfelts egenhändiga svar d. 29 sept. 1804 i "Actes etc". *Berlin*. — Afskr. bif. Brinkmans dep.

² Preuss. reg. till Tarrach, Goltz och Lucchesini d. 28 sept. 1804. *Berlin*.

³ Kabinettet synes ett ögonblick ha varit behärskadt af den mening, att Preussen borde förekomma en sådan olycka genom att själf besätta svenska Pommern. Alopeusd. ä., ryska sändebudet i Berlin, skref till sin regering, att den preussiska hyste denna mening. Czartoryski meddelade detta åt Stedingk. Stedingks dep. d. $\frac{5}{17}$ okt. 1804 — I Berlins diplomatiska kretsar blef man nu mer och mer benägen för att tro, det Preussen skulle nödsakas till ettsådant steg. Brinkmans dep. d. 9 okt.

rik Vilhelm denna tid, "att af hjärtat önska, det mina nyligen vidtagna åtgärder må förekomma de ledsamma följder, som svenske konungens förlöpnigar (incartades) så lätt kunna medföra".¹

Den 2 oktober var Armfelt hos Gustaf Adolf i Stralsund. Han hade, som Brinkman uttrycker sig,² satt preussiskakabinetet "sur le qui vive med oss" men också fått det att "uttala sig tydligare än det kanske någonsin ännu gjort öfver ämnet i fråga".³ Men dessa uttalanden hade under fruktan för Sveriges offensiva planer mot Bonaparte drifvits längre, än detta lands värdighet som själfständig stat med rätt att själf försvara sitt område kunde tillåta. Gustaf Adolf hade kort förut fått en ny anledning till missnöje med preussiska hofvet, emedan detta erkänt Napoleons själftagna kejsarvärdighet och därigenom först af alla de stora makterna gifvit "det fördärflika exemplet på ett fullständigt förnekande af hvarje suveräns rättigheter (le funeste exemple d'une dénégation absolue des droits de tout souverain)".⁴ Det förmynderskap, Preussen nu ville göra gällande, sårade hans värdighet på det ömmaste. "Det fattades ej mycket", skrifver Ehrenheim, "att harmen och misstron brustit ut i öppen fiendskap, enär beräkningen af tillgångarna, hindren och farorna ej alltid mäktar föregå de häftiga beslut, som Hans storsinta och djärfva tänkesätt ingifva Honom". Med möda kunde hans omgifning lägga band på hans böjelse för demonstrativa åtgärder. Att Preussens varningar ej skrämt honom visade han genom att ånyo kommendera förstärknings-trupper till Pommern.⁵ Armfelts svarsnot vann hans fulla gil-

¹ Preuss. reg. till Goltz d. 1 okt. 1804. *Berlin*.

² I bref till Engeström d. 4 dec. 1804 (Schinkel, "Minnen etc". IV: 179 not 9.)

³ Svenska reg. till Stedingk d. 3 okt. 1804.

⁴ Svenska reg. till Stedingk d. 21 aug. 1804.

⁵ Ehrenheims enskilda bref till Stedingk d. 8 okt. 1804. (Svenska reg. till Stedingk.) — Brinkman till Engeström d. 4 dec. *Kgl. bibl.* — I Lagerbjelkes bref till Toll d. 3 okt. heter det: "K. M. är blesserad häraf [af Preussens svar], och nu förestår gräl med Preussen, i stället för med *Bonaparte* . . . ; dock hoppas baron A[rmfelt] att småningom kunna calmera. Jag seconderar honom med all magt, och hoppas det värsta är afvändt". Lilljecronas biografi öfver Toll II: 145.

lande, och detta uttalade han också i en skrifvelse till Brinkman af den 5 oktober, som denne skulle lämna Hardenberg i afskrift. Skrifvelsen, som hänvisar till Armfelts svarsnot, är affattad af Lagerbjelke i ett fast men, trots konungens förbittring, hofsamt språk. Svenske konungen, hette det, hade blifvit "en smula sensibel" öfver de passager i kabinettsministerns bref, hvilka betecknade försvarsåtgärder såsom utmanande. I en tid, då folkrättens enklaste lagar kränktes, måste en oberoende furste använda alla sina krafter för att afvända den fara, som hotade. Den "skandalösa smädeskrifvelsen" i "Le moniteur" af den 14 augusti visade, hvad Sverige hade att vänta från Frankrike. Gustaf Adolf funne det oförenligt med sin värdighet att "anförtro sina besittningars öde helt och hållet åt tillfälligheter, nämligen den större eller mindre hänsynfullhet, som franska regeringen offentligen ådagalade mot den preussiska neutraliteten". Brötes denna af Frankrike, skulle Preussens konung "finna de svenska trupperna redo att uppträda i samma anda som hans egna och till förmån för samma sak. Sveriges försvarsrustningar äro alltså", fortsätter Gustaf Adolf, "fullkomligt öfverensstämmande med Hans preussiska Maj:ts intressen(!)"

När denna skrifvelse kom Brinkman till handa, hade han redan haft ett långt samtal med Hardenberg, hvilket hänförde sig till dennes not till Armfelt och närmare belyste åsikterna inom preussiska kabinettet. Hardenberg medgaf, att om Sveriges rustningar i Pommern ej vore mer omfattande, än hvad som behöfdes för hertigdömet's försvar, vore det orätt att misstänka krigiska afsikter. Men sedan lång tid tillbaka berättades ju om *utomordentliga krigsförberedelser*; "och så snart I medgen, att det samlats 7 à 8.000 man", fortsatte utrikesministern, "kan Ni vara viss på att fransmännen skola öfverdrifva antalet till 12 eller 15,000 för att få förevändning att anfälla er. — — — Ni vet, med hvilken energisk och tilltagsen människa vi ha att göra. — — — Jag kan helt öppet säga Er, att sedan lång tid tillbaka har ingen händelse af detta slag satt vår neutralitet på så hårdt prof som svenske konungens tvister med franska regeringen." När England nu rörde upp himmel och jord för att tända krigslågan i Europa och misstänktes för att ha ingått

formligt fördrag med Sverige, finge Preussen ej bryta sitt neutrala system till förmån för någon. Hufvudsyftet för Preussens politik vore att förhindra utbrottet af ett kontinentalkrig, men helst skulle man önska att ej använda kraftmedel för ändamålet. — På Brinkmans fråga, om konungen af Preussen som sådan någonsin kunde tillåta, att franska trupper bemäktigade sig svenska Pommern, erinrade Hardenberg om sina bestämda deklamationer till Laforest både före och efter Armfelts beskickning till Berlin. Hardenberg hade talat med okonstlad öppenhet, ja rent af med hjärtlighet.¹

Efter detta samtal kommo emellertid en del omständigheter hofvet i Berlin att ändra sig. Dess oro dämpades af en lugnande depesch från Tarrach beträffande trupptransporterna till Pommern² men framför allt af Napoleons svar genom Laforest på meddelandet af Preussens diplomatiska diskussion med Sverige. Det lydde på, att Frankrike alltid skulle respektera det af Preussen beskyddade neutralitetssystemet för Nordtyskland, och att hvarje ytterligare diskussion i detta ämne betraktades som öfverflödig. När därför Brinkman delgaf Hardenberg innehållet i svenska regeringens skrifvelse af den 5 oktober, var det tvärt slut med protesterna mot Sveriges rustningar. Gustaf Adolfs fasta hållning och bestämda förklaringar, att de voro rent defensiva, bidrogo att stämma ned tonen inom berlinska kabinettet. Utrikesministern blott förklarade på det bestämdaste för Brinkman, att efter de betryggande försäkringar, som hofvet mottagit från både svenska och franska regeringarna, "skulle svenska Pommern för visso betraktas som inneslutet i Nordtysklands neutralitet, och att följaktligen hvarje fientligt företag mot denna provins vore oförenligt med Preussens system".³

¹ Brinkmans dep. d. 9 okt. 1804.

² Tarrachs dep. d. 28 sept. 1804, ank. d. 9 okt., berättar, att dessa rustningar voro mycket obetydliga. *Berlin*.

³ Den afskrift af svenska regeringens skrifvelse, som Brinkman öfverlämnade, lät han på Hardenbergs begäran åtföljas af ett särskildt bref, som denne i händelse af behof ämnade begagna mot Laforest för att betaga dennes regering hvarje anledning att begagna Sveriges rustningar i Pommern såsom förevändning för fientliga företag mot detta rike. Brinkmans dep. d. 14 okt. 1814.— Brinkmans bref, skrifvet den 12 oktober, innehåller en bestämd och möti-

Fredrik Vilhelm var alltså besluten att ej vidare inblanda sig i sin grannes rustningar, så länge de inskränkte sig till Stralsunds försvar. Napoleon hade också, genom att vid samma tid upplösa sina läger i Lüneburg och Zeist, ådagalagt i handling, både att han ej bekymrade sig om de svenska rustningarna, och att han ej hade någon expedition mot Nordtyskland i sikte.¹

Hardenbergs eftergifvande yttrande ryckte dock ej upp Gustaf Adolfs misstro mot Preussen; därtill ägde denna allt för djupa rötter. ”Ju mera slingrande detta kabinetts handlings-sätt är, ju opålitligare dess uppsåt, dess viktigare är det också att öfvervaka det förra och motsätta sig de senare med frimodighet och fasthet” skrifver han till Stedingk. Kabinettets förändrade uppträdande tillskref han ryske kejsarens inflytande.²

Emellertid hade Goltz i Petersburg haft en konferens med Czartoryski den 11 oktober och gifvit uttryck åt sin konungs farhågor med anledning af Sveriges politik. Fursten svarade först mera enskildt, att han ej kunde föreställa sig, det Gustaf Adolfs försvarsåtgärder i Stralsund kunde anses såsom utmanande. De hade ju fullt skäl för sig, då dennes land i första hand vore utsatt för Frankrikes hämd. — Emellertid hade Goltz ej förlorat allt hopp att lyckas utan arbetade fortfarande för, att ryska kabinettet skulle under hand råda svenske konungen till hofsamhet³ — naturligtvis fruktlös möda, eftersom detta arbetade på att draga Sverige in i sina offensiva planer. Och när Czartoryski meddelade preussiska sändebudet kejsarens slutgiltiga utlåtande, så befanns detta utgöra ett bestämdt ogillande af alla försök att hejda Gustaf Adolfs försvarsåtgärder i

---

verad försäkran, att ingen af Gustaf Adolfs rustningar i hans tyska stater haft annat ändamål än dessas försvar. “Actes etc”. *Berlin*.

¹ Preuss. reg. till Goltz d. 26 okt. 1804, och till Tarrach d. 9 nov. *Berlin*. — Vid samma tid betygade Laforest inför Hardenberg, att hans suverän alls ej skulle vara emot en försoning med Gustaf Adolf. Hardenberg till Fredrik Vilhelm d. 19 okt. (Bailleu, “Preussen und Frankreich etc”. II: 298 f.)

² Sv. reg. till Stedingk d. 3 nov. 1804.

³ Goltz' dep. d. $\frac{30 \text{ sept.}}{12 \text{ okt.}}$ och $\frac{4}{16}$ okt. *Berlin*. — Czartoryski lät Stedingk få veta innehållet af det svar, han gifvit preussiske ministern. Stedingks dep. d. $\frac{30 \text{ sept.}}{12 \text{ okt.}}$ 1804.

Pommern.¹ Preussiska kabinettet hade fått en ytterligare anledning att refva seglen.

* * *

Innan Goltz erhållit sitt slutgiltiga svar, hade emellertid preussiska kabinettet ånyo oroats, denna gång af ett i Stralsund utspriddt rykte, att en dit anländ kurir från Petersburg skulle ha tillkännagifvit den nära förestående ankomsten af ryska trupper till Mecklenburg. Ryktet gaf kabinettet anledning till att hos Tarrach inskräpa nödvändigheten af en ytterligt skarp vaksamhet på förhandlingarna mellan Petersburg och Stockholm; och till Goltz afgick instruktion att bringa klarhet öfver ryktets upphof. Om han hade "minsta antydning för att sätta det i förbindelse med de misshälligheter, som utbrutit mellan konungen af Sverige och franska regeringen", skulle han genast delge Czartoryski depeschens innehåll, erinrande honom på det kraftigaste om de mellan Preussen och Ryssland bestående förbindelserna och de oberäkneliga olyckor, som skulle följa, om de brötes.²

Ehuru Goltz var fullt öfvertygad om att ryktet måste vara falskt, vände han sig för säkerhets skull till utrikesministern, som förklarade detsamma för "fullkomligt ogrundadt i detta ögonblick" men också bekände, att det ej skulle bli så längre, om Sverige allvarligt hotades med anfall från Frankrike; ty då skulle kejsaren i kraft af bestående fördrag "göra sig ett nöje af att bevilja Hans svenska Maj:t

---

Goltz vände sig äfven till Stedingk och besvor honom att använda allt sitt inflytande "för att förhindra den minsta krigsrörelse i Pommern", något som alls ej var i den gamle krigarens smak. Stedingks dep. d. $\frac{5}{17}$ okt. 1804.

¹ Goltz' depesch d. $\frac{5}{17}$ okt. 1804 (*Berlin*) återger Czartoryskis slutgiltiga svar i mildare form än Stedingks depesch af samma dag, hvilken innehåller Czartoryskis egen berättelse därom till Stedingk. Med sistnämnda depesch öfverensstämmer bäst 'Alopeus' meddelande till Brinkman om den förklaring, hans hof befallt honom afge inför det preussiska. — Stedingk ansåg Goltz vara "allt för benägen att mildra och undertrycka sådant, som kunde misshaga hofvet i Berlin" (dep. d. $\frac{5}{17}$ okt.) Och sannolikt hade Czartoryski fört ett kraftigare språk, än Goltz låter påskina.

² Hardenberg till Fredrik Vilhelm i "Petersbourg. Dépâches etc." Preuss. reg. till Goltz och till Tarrach. Alla skrivelserna af d. 15 okt. 1804. *Berlin*.

det bistånd och understöd, som dessa samma fördrag bestämde".¹

Hardenberg vände sig nu till Alopeus d. ä. för att låta hans regering veta, det preussiska hofvet omöjligen kunde tro, att man från Petersburg ville tvinga Preussens konung till åtgärder, som skulle bli kärkomna för Frankrike men smärt-samma för Hans Maj:t. Czartoryskis svar härfpå blef en skarp skrifvelse af den $\frac{26 \text{ november}}{8 \text{ december}}$, hvilken Alopeus företedde för Hardenberg. Äfven i denna vederlades det utspridda ryktet. Men det hette också, att om berlinska hofvet handlade franska regeringen till behag på ett sätt, som blefve oangenämt för Ryssland, så vore kejsaren fast besluten att mot sin önskan "likaledes taga mått och steg, som för visso torde misshaga Preussen".² Hardenberg svarade skriftligen till Alopeus, uttryckande sin förvåning och förtrytelse öfver ryska kabinetts hotelser. Därmed inträder vapenhvila i denna diplomatiska strid.

Faran för Nordtysklands lugn syntes alltså fjärrad för tillfället. Preussiska hofvet visste ju, att intet angrepp ännu åtminstone behöfde befaras från Frankrike mot Sverige och ej heller utmanande rustningar från Gustaf Adolf. Man behöfde under sådana förhållanden ej befara casus foederis i det mellan denne monark och ryske kejsaren bestående fördraget.³ Men "svenske konungens oroliga och ostyriga sinne" gaf Fredrik Vilhelm anledning till beständig oro.⁴

* * *

Vid denna tid utsattes Nordtysklands neutralitet för ett nytt ingrepp, som visar, hur pass mycket Napoleons försäkringar att respektera denna neutralitet i själfva verket voro att lita på. Den 25 oktober blef engelska sändebudet vid neder-

1 Goltz' dep. d. $\frac{18}{30}$ okt. 1804. *Berlin.*

2 Ranke, *Denkwürdigkeiten etc.* II: 114.

3 Preuss. reg. till Goltz d. 12 nov. och till Tarrach d. nov. 1804. *Berlin.*

4 Han skrifver genom Hardenberg till Tarrach d. 19 nov.: "En attendant Je veux bien vous confier sous le sceau du . . . , secret qu'on rencontre à chaque pas des traces de l'esprit inquiet et remuant du Roi de Srède". *Berlin.*

sachsiska kretsen, Rumbold, på Napoleons befallning gripen i sin villa vid Hamburg af en truppafdelning, beröfvades sina papper och fördes till Paris, beskylld för fientliga anläggningar mot Frankrike. Det var en af de åtgärder, hvarigenom Frankrikes kejsare ville oskadliggöra de engelska sändebuden, hvilkas äggelser han tillskref allt motstånd, som mötte honom vid de neutrala hofven. Denna handling varen kränkning af personlig säkerhet och neutralt område, likartad med Enghiens gripande men ur folkrättslig synpunkt betänkligare så till vida, som våldet nu drabbade en offentlig person och därmed äfven den makt, som denne representerade. Dessutom var denna handling ett slag i ansiktet på Fredrik Vilhelm, enär Rumbold var ackrediterad hos honom såsom nedersachsiska kretsens direktor. Följde ej upprättelse, måste casus foederis i Preussens fördrag med Ryssland inträda, enär neutraliteten kränkts i ett område, där Preussen förbundit sig att upprätthålla densamma. Engelska och ryska sändebuden uppfordrade genast i noter preussiske konungen att utkräva upprättelse. Preussens regering stod åter inför ett afgörande. Beslutet blef ett bref från Fredrik Vilhelm till Napoleon, hvori denne på det enständigaste uppfordrades att frigifva sitt offer. Verkan af denna ovanligt energiska åtgärd blef öfverraskande. Den 10 november kom brevet till Paris; den 11 innehöll "Le moniteur" ett tillkännagifvande, att Rumbold på konungens af Preussen önskan frigifvits och sändts till England.¹ — Napoleon var alltför klok för att drifva Preussen i armarne på den nybildade koalitionen. Berlinska hofvet jublade.

Så långt var allt godt och väl. Men nu kommer ett litet efterspel. För Gustaf Adolf blef underrättelsen om Napoleons kränkning af preussiske konungens värdighet och af hans neutralitetssystem en anledning att ge denne svar på tal. Upprörd öfver det nya våldsdådet, lät han den 21 november tillskrifva Brinkman en depesch med befallning att i en not fram-

¹ Preuss. reg. till Goltz d. 19 nov. *Berlin*. — Rumbold hade begärt att återfå sina beslagtagna papper, men detta vägrades honom. Han måste underteckna en förbindelse att ej återvända till Hamburg eller närma sig Frankrikes gränser inom ett afstånd af 50 lieues. Silverhjelms dep. d. 20 nov. 1804.

bära till preussiska regeringen sin konungs önskan att mottaga ett meddelande om de åtgärder, preussiska kabinettet vidtagit, och de resultat, dessa haft eller kunde få. Konungen ansåg sig ha full rätt att vänta ett sådant meddelande efter Fredrik Vilhelms bestämda uttalanden vid Armfelts beskickning om sitt bevarande af Nordtysklands neutralitet.¹ Det hela var "som skrifvet till ett kollegium, af hvilket man fordrar räkenskap".

När denna skrifvelse utfärdades, var redan Napoleons tillmötesgående svar allmänt bekant i Berlin. Emellertid vände sig Brinkman till Hardenberg för att muntligen förbereda honom på innehållet i den not, han fått befallning att afge. Utrikesministern uttryckte sin stora förvåning och afrådde från noten. Men Brinkman kunde blott lofva att göra den så hofsam och väl motiverad, som hans stränga instruktion kunde medge, och bad till gengäld om ett, äfven om det blefve obetydande, åtminstone ej stötande svar.²

Brinkmans not blef af utrikesministern mottagen med synbar obenägenhet. Han yttrade, att konungen af Preussen torde finna den stridande mot sin "rättighet att i anseende till Dess enskilda underhandlingar med andra makter ej *aflägga någon slags räkenskap*; så mycket mera som intet främmande hof vid detta tillfälle begärt eller erhållit något särskilt meddelande" af underhandlingen.³ Brinkman förstod snart, hvar skon klämde. Preussiska regeringen ville framställa Rumbolds frigifvande som en seger, vunnen genom dess fasthet, och önskade därför "undvika allt för detaljerade förklaringar, som kanske skulle visa, att Bonaparte visserligen till en del gifvit efter för omständigheterna men ändock hvarken lämnat upprättelse för kränkningen af principerna eller säkerhet för framtiden". Man ville betrakta denna sak som fullständigt avslutad och nöja sig med hvad som vunnits hellre än att återupptaga

¹ Kabinettet i London begärde i denna sak stöd af Sveriges konung såsom varande garant af tyska författningen. Sv. reg. till Stedingk d. 23 nov. 1804. — Afskrift af den not i detta ämne, som Pierrepont inlämnade d. 22 nov., är bilagd Silverhjelm's dep. af d. 20 nov.

² Brinkman till Engeström d. 4 dec. 1804. *Kgl. bibl.*

³ Brinkmans dep. d. 1 dec. 1804. — Brinkmans not, daterad den 29 nov., finnes bland "Schwed. dep". *Berlin*. Den ger i en mildrad och förfinad form uttryck åt Gustaf Adolfs tankegång.

frågan till förhandling med en regering, så svårhandterlig som den franska. Därför hade Hardenberg öfvertalat både den engelske och den ryske ministern att afstå från de noter, i hvilka de ämnat yrka på fullständig upprättelse från Frankrike.¹ Sannolikt väntade Hardenberg, att Gustaf Adolf, efter att ha genom tidningarna erhållit kännedom om utgången af Rumboldska saken, skulle ge Brinkman kontraorder. Men svenske konungen höll oböjligt på sin rätt att när han en gång gjort frågan till föremål för ett offentligt steg, erhålla — i enlighet med vedertagna former — ett autentiskt meddelande. I nödfall ämnade han begagna sin egenskap af tyska författningens garant för att tilltvinga sig ett sådant. Brinkman fick förnyad order att, därest han ännu ej fått svar, göra detta konungens resonemang gällande inför Hardenberg. Denna åtgärd behöfde dock ej tillgripas. Den 11 december — alltså när frågan alldeles förlorat sitt aktuella intresse — bekvämade sig preussiske statsministern att afge ett skriftligt svar i allmänna och undvikande ordalag: Då utgången af den Rumboldska saken vore allmänt bekant, behöfdes ej "den minsta utläggning vidare". — Därmed var denna fråga slutdiskuterad.²

En annan anledning att ge preussiska regeringen en pik för detta neutralitetssystem, i hvars namn den tagit munnen så full mot svenske konungen, fann denne i Hamburgs åtgärd att börja rasera sina fästningsverk.³ Äfven i denna sak fick Brinkman instruktion att påkalla preussiske konungens inblandning i egenskap af nedersachsiska kretsens direktor. Som sådan borde denne nämligen förhindra, att riksstaden genom att försvaga sina försvarsverk satte på spel andra länders där deponerade egendom. Med denna fråga frestade svenska sändebudet

¹ Alopeus nöjde sig med en muntlig förklaring, att hans hof ej kunde betrakta Rumbolds frigifvande som tillräcklig upprättelse för kränkningen af ett neutralt område.

Alopeus trodde sig veta, att Brinkmans not skulle bli obesvarad. Brinkmans dep. d. 4 och 11 dec. 1804.

² C. C. Berlin d. 18 dec. 1804. — Hardenbergs not bif. Brinkmans dep. d. 15 dec.

³ Enligt Borgerskapets beslut den 18 oktober. Peyron (svenska sändebudet i Hamburg) till Stedingk d. 24 okt. 1804 (Stedingks brevväxling med ministrar.

Hardenbergs tålmod vid samma tillfälle, som han bragte den Rumboldska saken på tal, den 28 november. Statsministern svarade genast, att Hamburgs själfständiga ställning såsom rikstad förbjöde Preussens konung att i detta fall göra föreställningar och förklarade bestämdt, att hans konung ingalunda vore sinnad att taga befattning med denna sak.¹ Med detta svar måste Gustaf Adolf låta sig nöja.

* * *

Den bitterhet, som ordbytet öfver Sveriges rustningar i Pommern kvarlämnat å ömse sidor, hade åtminstone ej blifvit mindre genom den sista diplomatiska beröringen. Preussiska hofvet hade ej släppt sina misstankar mot Gustaf Adolfs underhandlingar med England och följde dem snart åter med växande farhågor.² Då kom den 18 december den tändande gnistan i form af en not från Laforest. Den talade om att kabinettet i Tuilerierna fått vetskap om en subsidieunderhandling mellan England och Sverige, att Sverige erbjudit sig uppställa 25.000 man mot 2 millioner pund sterling, men att England för fyra veckor sedan ansett denna summa såsom mycket öfverdrifven.³ —

¹ C. C. Berlin d. 17 nov. 1804. Brinkmans dep. d. 1 dec.

² Preuss. reg. till Tarrach d. 30 nov. 1804. *Berlin*: "Le Roi de Suède fait ... de son mieux pour exciter le ressentiment du Gouvernement français." — Den oro, som despatches från London väckte, ökades genom Tarrachs berättelser den 20 nov. och 4 dec. om Pierreponts täta konferenser med Ehrenheim och hans anbud till svenska regeringen. *Berlin*.

³ Noten i original bland "Paris. Dépêches etc." *Berlin*. "Le sousigné ... est chargé de faire connaître au cabinet de Berlin, que le cabinet des Tuileries est informé, qu'un traité de subsidence se négocie en ce moment entre l'Angleterre et la Suède; que la Suède offre de mettre vingt-cinq mille hommes sur pied; que d'après l'état qu'elle a présenté de toutes les dépenses qui en résulteraient pour elle, elle demande un subsidence de deux millions sterling; que cette somme paraît exorbitante à l'Angleterre qui s'est beaucoup récriée; et que les choses en étaient là il y a vingt huit jours. ..." — Redan den 19 okt. hade Talleyrand talat med Lucchesini om att England beviljat Gustaf Adolf subsidier till ett ansevärt belopp — de skulle enligt denna uppgift utgöra 600,000 pund sterling —, hvilket väckt franske utrikesministerns misstankar om en nära förestående allians mellan England, Ryssland och Sverige. Lucchesinis dep. d. 20 okt. 1804. (Bailleu, "Preussen und Frankreich etc." II: 300).

Franska regeringens misstankar voro alltså väckta. Fredrik Vilhelm befarade det värsta för sin kära nordtyska neutralitet. Återigen tager han en energisk ton mot svenska regeringen och låter denna i en not, som Hardenberg riktade till Brinkman den 24 december, veta följderna af en offensiv politik mot Frankrike. Skrifvelsen refererar innehållet i Laforests not. Ehuru konungen, heter det, vore skyldig Hans svenska Maj:t att ej sätta tro till uppgifter, så starkt motsägende både Armfelts och Brinkmans bestämda försäkringar, att Hans Maj:t ej hade någon fientlig afsikt mot Frankrike, så nödgades han dock att därom uttala sig i anledning af "det sätt, hvarpå de tillkännagifvits, och deras bekräftelse, åtminstone delvis, genom andra underrättelser". Hardenberg ombad därför Brinkman att hos sin konung utverka "fullt säkra förklaringar öfver detta viktiga ämne". "I intet fall", heter det vidare, "kan Hans Maj:t tillåta . . . att svenska Pommern blir hvarken medelpunkten eller skådeplatsen för kriget (ni le foyer ou le théâtre de la guerre), och Han vill ej dölja för Sveriges konung, att om offensiva åtgärder företoges från Sveriges sida mot Frankrike, skulle Han se sig nödsakad, ehuru mot sin önskan, att beträffande denna provins vidtaga de mest afgörande (décisives) mått och steg för att förhindra, att ett dylikt beslut störde det system, Han antagit".¹ — Preussiskaregeringen hade alltså bestämdt hotat med det steg, som Hardenberg i september framställt såsom en följd af yttersta nödtvång: att besätta svenska Pommern.

Vid öfverlämnandet af denna not gaf Hardenberg svenska sändebudet en muntlig kommentar till densamma. Han uttalade preussiska regeringens beredvillighet att medla mellan Frankrike och Sverige; ty hofvet i Berlin ägde säkra bevis på att Napoleon önskade slut på sin tvist med Gustaf Adolf.² Men

¹ Afskrift af denna not bif. Tarrachs not den 6 jan. 1805. "Preussiska beskickningens . . . noter". — Tarrach fick nämligen sin regerings befallning att meddela denna not åt Ehrenheim, för att denne "klarsynte minister" ej skulle vara ovetande om farorna för Sverige af en offensiv förbindelse med England, då det kanske ännu finnes medel att åstadkomma försoning med Frankrike. Preuss. reg. till Tarrach d. 24 dec. 1804. *Berlin*. — Tarrach besvor Ehrenheim att förena sina föreställningar med preussiska regeringens för att afhålla Gustaf Adolf från alla offensiva förbindelser med England. Tarrachs dep. d. 8 jan. 1805. *Berlin*.

² Jf. sid. 26 not 1.

funne sig denne hindrad af særskilda betänkligheter att afge en betryggande förklaring angående sina förbindelser med England, så måste Preussens konung mot sin vilja taga det afgörande steget mot svenska Pommern för att aflägsna en hotande fara. Men statsministern förnekade högtidligen, att Fredrik Vilhelm hade några planer för egen räkning på denna provins.¹ — Därmed var ju utsagdt, att om Gustaf Adolf ej afgåfve de i noten begärda försäkringarna, redan detta skulle tydas som bevis på offensiva planer och följaktligen medföra svenska Pommerns besättande af preussiska trupper.²

Laforest lugnades tills vidare med en svarsnot, till hvilken var fogad en afskrift af Hardenbergs not till svenska sändebudet. I den förra betonades särskildt, att Preussens konung kraftigt litade på franske kejsarens försäkringar om fredens bevarande i Nordtyskland.³

Den 29 december erhöll Gustaf Adolf i Stralsund Hardenbergs not jämte Brinkmans berättelse om utrikesministerns muntliga tillägg. Ehuru noten egentligen blott var en bekräftelse på Hardenbergs skrifvelse till Armfelt, kom Preussens åtgärd dock oväntadt "efter de starka föreställningar, kejsaren af Ryssland låtit göra preussiske konungen" för knappt mer än två månader sedan. Gustaf Adolf ansåg sig nu ha skäl att tro, "det konungen af Preussen härtill tvungen af Bonaparte, änteligen måst kasta sig i dess armar, och nyttiat denna utväg med Mig såsom det enda återstående medel att söndra en coalition, som är fruktansvärd för preussiska systemets inkräktningsplaner, och i fall detta ej lyckades, åtminstone söka bemästra sig Svenska Pommern". Säker på Alexanders bistånd, ansåg sig Gustaf

¹ Brinkmans dep. d. 26 dec. 1804.

² Omkring två veckor därefter hade Brinkman ett nytt samtal med Hardenberg, då denne — under intryck af att Gustaf Adolf påräknade Rysslands stöd! — preciserade Preussens fordringar därhän, att man ville ha endast en officiell försäkran af svenske konungen, att hans förbindelser ingenting ändrade i Pommerns tillstånd, sådant Preussen garanterat det. Preussiska regeringen ville ej inblanda sig i frågan om de engelska subsidierna eller om användningen af de omtalade 25,000 man, blott svenska regeringen vederlade uppgiften, att ett fördrag existerade, enligt hvilket dessa skulle landsättas på Tysklands kust. Brinkmans dep. d. 12 jan. 1805

³ Afskrift af denna not bland "Paris. Dépêches etc."

Adolf böra rådgöra med denne angående sitt svar på Hardenbergs not, hvilket borde afges i förening med en förklaring från kejsaren. Han befallde därför Stedingk att meddela ryska ministären den preussiska noten och Gustaf Adolfs tilltänkta svar samt att därpå i sin konungs namn begära, det order ofördröjligen måtte sändas till Alopeus "att ej blott vidtaga alla nödiga åtgärder för att hindra, det Preussen anfaller eller låter anfalla" svenska Pommern utan också föra samma officiella språk, som Gustaf Adolf skulle föreskrifva sitt sändebud i Berlin. Stedingk skulle därjämte begära audiens hos kejsaren själf och för honom framhålla de betänkliga följderna af denna företeelse, om den ej mötte ett motstånd, "åtminstone lika kraftigt som det franska inflytandet på kabinettet i Berlin". Då Gustaf Adolf var fullt öfvertygad om att ett preussiskt ingrepp i svenska Pommern skulle ge anledning till krigsutbrott på ryska sidan, önskade han, att Stedingk skulle föra "Kejsarens uppmärksamhet ej allenast uppå Dess Polska gränser, men ock på dess Liffländska, så som lika nära och lika betänkelig för Preussen, samt att ingen dyrbar tid må förloras". — På samma gång affärdades svenska regeringen kabinettorder till Brinkman att af ryska sändebudet i Berlin begära biträde inför preussiska kabinettet.

Det svar, som Gustaf Adolf ämnade ge preussiska regeringen, sedan han inhämtat Alexanders mening därom, genomdallras af sårad värdighet och kränkt själfkänsla: "Enär jag är trogen de principer af värdighet, som böra karakterisera hvarje suverän i en oberoende stat, kunna mitt politiska system, mina allianser och de förbindelser, som däraf kunna resultera, aldrig bli ämnen för diskussion". Då Hans preussiska Maj:t förklarat sig respektera dessa principer, borde han "icke söka modifiera dem genom inflytandet af sitt neutralitetssystem", hvilket ej skulle kunna inverka på "en monark, hvilken som sådan ej medger någons supremati och såsom medlem af Tyska riket endast romerske kejsarens". Gustaf Adolf uttrycker den förhoppning, att konungen ej skulle "betjäna sig af öfverdrifna påståenden från en mot Sveriges konung fientlig regering för att försöka en orättmätig inkräkning". Men blefve en sådan försökt, "skall Jag", fortsätter konungen, "försvara Mig med Guds och mina undersåtars hjälp och skall ej sakna bundsförvanter, som

allt för högt skulle skatta rättvisan i min sak för att ej understödja den".¹

Utgången af denna fråga berodde tydligen af Rysslands hållning. I Petersburg hade man redan den 5 januari 1805 genom Alopeus d. ä. fått kännedom om Hardenbergs noter. Denne hade nämligen delgifvit ryska sändebudet de förklaringar, som riktats både åt svenska och åt franska sidan, äfvensom Laforests not till Hardenberg. Hardenberg hade därvid uttalat sin konungs förhoppning, "att Hans kejslerliga Maj:t, som helt visst besjälades af samma tänkesätt som konungen, värdes bruka hela sitt inflytande på Hans svenska Maj:t" för att vända denne ifrån planer, som kunde nödsaka Preussen att taga svenska Pommern i besittning intill freden.²

En annan sagesman hade ryska kabinettet i Goltz, som af sin regering befallts att konferera med Czartoryski i denna sak för att å sin sida söka vinna kejsarens bona officia vid svenska hofvet.³ Goltz erhöi ett förberedande svar från kejslerliga kabinettet den 9 januari, två dagar innan Gustaf Adolfs skrivelser nådde Stedingk. Detta svar var ägnadt att betaga Preussen alla illusioner om att Ryssland skulle ställa sig på dess sida. Czartoryski inlade gensaga mot de öfverdrifna berättelser, som väckt Preussens oro, och "tillvitade Frankrike, att det endast sökte en tom förevändning för beskyllningar mot Sverige". Han förnekade befintligheten af ett projekt till offensivt fördrag⁴ och rättfärdigade konungens underhandlingar, som åsyftade att skaffa honom medel till ett värdigt försvar af sina länder. Fursten betygade ifrigt, att Fredrik Vilhelms deklaration ej vore rätta "medlet att afvända Hans svenska Maj:t från någon af hans planer, att den snarare vore ägnad att medföra en ledsam diskussion"; och ginge det därhän, att svenska Pommern besattes, så ägde Gustaf Adolf traktatsenlig rätt att vädja till Rysslands bi-

¹ "Konungens enskilda skrifvelse till H. E. Stedingk, af den 30 Dec. 1804" och sv. regeringens officiella dep. till dens. d. 31 dec. med bif. förslag till svar på Hardenbergs not. Se bil. I — C. C. Berlin d. 30 dec. 1804.

² Hardenberg till Alopeus d. 24 dec. 1804. Konzept bland "Paris. Dépêches etc." *Berlin*.

³ Preuss. reg. till Goltz d. 24 dec. 1804. *Berlin*.

⁴ Om verkliga förhållandet se Key-Åbergs afhandling ; 26 — 30.

stånd, en vädjan som skulle nödsaka kejsaren att ingripa. Till slut lofvade Czartoryski visserligen, att kejsaren skulle tillmötesgå Goltz' begäran att afråda Gustaf Adolf från alla planer, som kunde inge Frankrike farhågor och störa Nordtysklands lugn, men till gengäld ålade utrikesministern preussiska sändebudet att framhålla för sin konung nödvändigheten af att beriktiga franska regeringens misstankar genom tillkännagifvande, att Sveriges politiska åtgärder afsågo blott dess egen säkerhet.¹

För Stedingk omtalade Czartoryski, att hans svar erhållit så pass varsam form af hänsyn till att Ryssland ej kunde uppträda med väpnad kraft under denna årstid. Emellertid lät fursten honom veta, att kejsar Alexander ämnade uttala sig inför Hans preussiska Maj:t "på ett sätt, som fullständigt skulle göra slut på dessa trakasserier" genom att uppmana denne att afstå från planen på besättande af svenska Pommern, ty mot ett sådant anfall ämnade kejsaren ge Gustaf Adolf fördragsenlig hjälp. För att ge mera eftertryck åt denna förklaring hade kejsaren beslutit sända sin generaladjutant, generalmajor Winzingerode, till Berlin. — Stedingk visste, att denne var "anti-preussare".² Det var alltså att vänta, att han ej skulle lägga fingrarna emellan.³

Hvad nu beträffar Gustaf Adolfs förslag till svar på Hardenbergs not, så vann det kejsarens fulla erkännande i princip. Denne önskade blott, att svenske konungen, afsammaskäl, som mildrat kejsarens eget svar, tillade "några lugnande uttryck för kabinettet i Berlin och några vänliga ord för preussiske ko-

¹ Goltz' dep. d. $\frac{31}{12}$ dec. 1804. *Berlin*. — Vid ett senare tillfälle förklarade Goltz, att tonen i preussiske konungens deklaration syntes honom "allt för energisk och verkligen allt för hotande." Goltz' dep. d. $\frac{14}{26}$ jan. 1805. *Berlin*.

² Stedingks dep. d. $\frac{19}{31}$ jan. 1805.

³ Han hade äfven en annan, mera omfattande uppgift, som sammanhänge med den angifna, nämligen att söka genom underhandlingar drifva Preussen in i ett försvarsförbund med Österrike och Ryssland, hvilket sedermera — så hoppades man i Petersburg — skulle kunna förvandlas till offensivt mot Frankrike. Men naturligtvis skulle försöket att genom Winzingerode rycka Preussen ur dess svaghets-tillstånd bli fruktlöst.

nungens räkning till förekommande af att bitterhet inmängde sig i denna diskussion".¹

I Berlin afvaktade kabinettet med mycken otålighet kejsarens och svenske konungens svar. Genom Brinkman hade Hardenberg nämligen fått sin förmodan bejakad, att Gustaf Adolf beslutit att först rådföra sig med förstnämnde monark.² Under tiden fick Brinkman vara språkrör för Gustaf Adolfs uppfattning. Särskildt hade konungen ålagt honom att riktigt öfvertyga berlinska kabinettet om att våld skulle mötas med våld från Sveriges sida. Beträffande Hardenbergs anbud till Brinkman om Preussens medling mellan Sverige och Frankrike frågar Gustaf Adolf nu, huru han skulle kunna sätta tro till franska regeringen, som uppträdt så förolämpande och fientligt mot honom, och hvars politiska moral var så illa beryktad. Ty *han* skulle aldrig kunna tillåta någon "demarkationslinje mellan den politiska konvenansen och den stränga rättvisan (le stricte équité)". Ville Bonaparte ge upprättelse, så måste den vara offentlig, då skymfen varit offentlig. Men den skulle ändå tjäna till ingenting, då konungens tänkesätt om denne furste hvarken i krig eller fred kunde förändras. — Här var tydligen ingen försoning att vänta!³

Så kommer, den 22 januari, Goltz' berättelse om Czartoryskis svar af den 9. till Berlin såsom ett öfverraskande och nedslående förebud till det officiella svaret från Alexander. Detta bragte Winzingerode till Fredrik Vilhelm den 16 februari i form af ett bref från kejsaren till konungen, dagtecknad den $\frac{15}{(27)}$ ja-

¹ Kejsaren hade, berättade Czartoryski, varit mycket missnöjd med Alopeus d. ä. för att denne ej följt sina instruktioner och tillbakahållit Preussens senaste åtgärder. Han fick befallning att stödja Brinkmans uppträdande.

Stedingks dep. d. $\frac{3}{15}$, $\frac{13}{25}$ och apost. d. $\frac{19}{31}$ jan. 1805, den sistnämnda med bif. enskildt bref från Czartoryski till Stedingk af den $\frac{17}{29}$ jan., sammanfattande kejsarens åsikter, efter det denne tagit kännedom om Stedingks andraganden.

Samlingen af Stedingks depescher från och med början af 1805 till och med midten af 1808 är delvis tryckt i "Mémoires posthumes etc." II.

² Preuss. reg. till Tarrach d. 7 jan., till Goltz d. 11 och 18 jan. 1805. *Berlin.* — Befallning att göra ofvan anförda meddelande fick Brinkman i kabinettorder af d. 6 jan.

³ C. C. Berlin apost. 1 d. 6 jan. 1805. Brinkmans dep. d. 19 jan.

nuari. Det uttalar hvad Czartórski berättat Stedingk — allt i hofsam, vänskaplig form.¹ — Generalens ankomst väckte det största uppseende i Berlin. Den 17 februari hade han en långvarig audiens hos konungen, hyarunder han på kejsarens befallning tillkännagaf, att "i följd af de med Hans svenska Maj:t ingångna förbindelserna skulle alla Rysslands hjälpkällor sättas i rörelse för att leda till Hans Maj:ts hjälp, så snart Pommern anfölles".² — En vecka senare afgaf Alopeus en not, daterad den $\frac{12}{24}$ februari, som ytterligare bekräftade ryska kabinettets förut tillkännagifna åsikter.³

I samma vefva inlämnade Brinkman i en officiell skrifvelse svenska regeringens svar på Hardenbergs not. Svarsnoten, som är dagtecknad den 13 februari, förklaras vara uttryck för både Gustaf Adolfs och Alexanders tänkesätt. Den är hållen i en fast och värdig ton. De ursprungligen tillämnade ordalagen hade Gustaf Adolf mildrat något och tillagt som avslutning den önskan, att Sveriges och Preussens intressen måtte "förenas till förmån för det allmänna bästa" under ömsesidigt förtroende och vänskap. — Det var "till följd af Hans Maj:t Ryske Kejsarens vänskapfulla råd, samt endast af denna orsak", skrifver Ehrenheim till Stedingk, som konungen "gifvit Sin explication med Preussen en så saktmodig och tillfredsställande vändning som med sjelfva sakens natur och Hans Majestäts värdighet möjeligen städt att förena".⁴

¹ Brinkmans dep. d. 19 februari 1805, oriktigt daterad den 14. Ty innehället visar, att den är af senare datum än den 17, och i Brinkmans dep. af den 26 febr. nämnes en föregående af den 19. — Brinkmans dep. d. 16 febr. — Brevet är tryckt i Bailieu, "Briefwechsel etc.": 58 f. Alexander lofvar att göra antydingar till stockholmska hofvet, "ägnade att inge det tillbörlig hofsamhet (une juste mesure)", men under beklagande af att ett utförande af Preussens hotelser måste leda till påföljder, som skulle bereda Bonaparte den högsta glädje.

² Stedingks dep. d. $\frac{28 \text{ febr.}}{12 \text{ mars}}$ 1805.

³ Det vore öfverensstämmande med andan i de mellan Ryssland och Preussen bestående förbindelserna att snarare uppmuntra än försvaga Gustaf Adolfs mått och steg, som endast vore säkerhetsåtgärder, afsedda att "öka motståndskraften mot Frankrikes ärelystnad." Kejsaren skulle vid behof samvetsgrant uppfylla sin förpliktelse att garantera Sveriges beshittningar. Notan finnes bland "Petersbourg. Dépê ches etc." 1805. *Berlin*.

⁴ Sv. reg. till Stedingk apost. n:o 1 d. 14 febr. 1805. — C. C. Berlin med bif.

Efter att mycket uppmärksamt ha genomläst den framlämnade noten förklarade Hardenberg, att han ej kunde afgge något *ministeriellt* svar, innan den framlagts för konungen själf. "Det syns", sade han, "att Hans svenska Maj:t ingått förbindelser med Ryssland, som göra en särskild diskussion i detta ämne öfverflödigt. Det är således med kejsaren, som man måste afhandla denna sak". Enskildt lät han Brinkman veta, att Preussen ej ändrat system. Han ställde till honom den frågan, om väl Sverige ägde tillräckligt med stridskrafter redo för att själf hindra fransmännen från att taga Pommern. "Det är Rysslands äggelser", yttrade han vidare, "som Hannover har att tacka för sitt nuvarande öde; och fråga hvem Ni vill i detta land, om man icke nu finner, att berlinska hofvets intervention hade förmått mer. Konungen vill ej tillåta upprepande af en sådan händelse."¹

Men mot Winzingerode hade preussiska kabinettet redan tagit en annan ton efter att en tid ha förgäfves sökt häfda sin rätt att besätta svenska Pommern. Den 25 februari förklarade Hardenberg för generalen, att frågan om detta land skulle bli utan påföljd, och att den uppstått endast genom missförstånd. Man bestred nu ej ens Sveriges rätt att i sitt pommerska område samla en styrka af 25,000 man, blott det ej vore engelska hjälptrupper.² — Preussen hade kommit mellan två eldar. För tillfället var ryska diplomatin mest hotande och dref in preussiska regeringen på eftergifternas väg. Därför öfverraskade Hardenberg i midten af mars svenska sändebudet med det yttrande, att Hans Maj:t nu betraktade den fråga, som förorsakat notväxlingen, såsom fullständigt klargjord ("expliquée et éclaircie"). Hofvet i Berlin vore redo att förena sig med Sveriges konung till försvar för lugnet i Nordtyskland. — I detta svar såg Brinkman ett tecken till att kabinettet, utan öfvergiftkoncept till den svenska svarsnoten. Den afgifna svarsnoten, jämförd med den tilltänkta, se bil. I.

¹ Brinkmans dep. d. 26 febr. 1805.

² Drottning Luise, hvilken såsom mecklenburgsk prinsessa fruktade, att närvaron af en mot Frankrike fientlig truppstyrka i svenska Pommern kunde ge Napoleon förevändning att dit afsända sina trupper och besätta äfven de angränsande mecklenburgska besittningarna, motarbetade Winzingerodes underhandling och försvårade mer än allt annat framgången därpå. Zlobins afhandling: 45.

vande af sina principer, önskade betrakta den sista politiska diskussionen såsom ett ofrivilligt missförstånd och ville ha hela saken begrafd i glömska.¹

Att detta var Fredrik Vilhelms och Hardenbergs önskan, visar också dennes svar på Alopeus' not, afgifvet den 17 mars. Visserligen försvarar statsministern sitt lands föregående politik i denna sak, men han förklarar slutligen, det han blifvit lugnad både genom svenske konungens försäkringar, att de föreställningar, som bibragts Preussen om hans politik, varit vilseledande, och genom kejsarens visa råd. Alltså hoppades konungen, "att hans föregående anledningar till farhågor äro tillintetgjorda i närvarande stund, och han önskar det så mycket högre, som det skulle vara för honom smärtsamt att än en gång återkomma till detta ämne".²

Några dagar senare hade Winzingerode stämt ned preussiska regeringens ton ytterligare. Hardenberg yttrade nu till honom, att man ej längre bestred Gustaf Adolf rätt att ingå fördrag med England och taga subsidier. Man önskade blott, att ett dylikt fördrag ej vore direkt *offensivt*. Preussiske konungen ville ej tillmäta sig rätt att begränsa antalet af de svenska trupper, som kunde öfverföras till Pommern, under förutsättning af att dessa ej öfverskrede gränserna för den svenska besittningen och ginge anfallsvis till väga mot fransmännen i Han-

¹ Brinkmans dep. d. 16 mars 1805.

² Koncept i "Petersbourg. Dépêches etc." *Berlin*. — I samma anda yttrar sig Hardenberg i dep. till Goltz d. 25 mars och till Tarrach s. d. *Berlin*.

I sitt svarsbref till Alexander af den 16 mars betecknar Fredrik Vilhelm kejsarens uppfattning af Preussens beteende såsom ett missförstånd. Bailieu, "Briefwechsel etc.": 60 f. — General Zastrow, som sedermera sändes till Petersburg för att besvara Winzingerodes ambassad, instruerades att söka betaga kejsaren alla misstankar mot Preussens konung för att ha hyst egennyttiga planer och hemliga afsikter att springa Frankrikes ärenden, då han hotat att besätta svenska Pommern. Generalen borde i stället framhålla, att hans konungs afsikt med denna hotelse varit att gagna Sverige och uppfylla sina förbindelser mot Ryssland, hvilka ju afsåge Nordtysklands säkerhet. Instruktionen, af d. 12 apr., tryckt i Rankes "Denkwürdigkeiten etc." V: 137 f. I det bref af d. 12 apr., som Zastrow medförde, uttrycker Fredrik Vilhelm sin förhoppning att ej blifva misskänd af Alexander. Tryckt i Bailieu, "Briefwechsel etc.": 62 f.

nover.¹ Allt kraf på redogörelse för Sveriges förbindelser hade alltså förflyktigats.

Ryssland hade nödgat preussiska kabinettet till en reträtt, så mycket fullständigare, som Hardenbergs not af den 24 december tydligtvis haft till syftemål äfven att indirekt låta kabinettet i Petersburg förstå, det man i Berlin var fast besluten att motsätta sig *hvarje* företag, som kunde störa Nordtysklands lugn. Det befanns nu, att man grundligt misstagit sig på Ryssland, och berlinska kabinettet hade svårt att dölja sin förtrytelse öfver att se sina åtgärder offentligen ogillade från ett håll, där man ville göra gällande inför det öfriga Europa, att man ägde ett ej ringa inflytande.² Till Preussens återtåg bidrogo också lugnande underrättelser från preussiska sändebudet i London, som betecknade underhandlingen mellan Sverige och England såsom utsiktslös.³ Men vida betydelsefullare var, att faran från franska sidan ej var så prässande. Napoleon upptogs ännu allt för mycket af sina planer mot England för att tillämna något attentat mot svenska Pommern, dess mer som han måste befara, att ett sådant företag skulle ej blott uppkalla Ryssland till kamp utan äfven sätta Preussen i den största förlägenhet och kanske drifva denna makt öfver på motsidan. Fredrik Vilhelms yttrande till Winzingerode, "att den pommerska frågan ej skulle ha några följder, och att fransmännen också skulle hålla sig lugna"⁴, visar, att preussiska kabinettet mottagit betryggande löften från Napoleon. Om svaret till Alopeus alltså innebar en eftergift för Ryssland, var det dock så affattadt, att det inför Napoleon kunde vid behof tjäna som bevis på att Preussen ej svikit sina principer.

Emellertid väntade Gustaf Adolf å sin sida med växande otålighet på ett *officiellt* svar af Hardenberg. Det ingick dockingsalunda i preussiska kabinettets afsikter att åt detta håll ge en förklaring, som måste innebära ett förödmjukande erkännande af att kabinettets uppträdande varit förhastadt. Den not, Brinkman

¹ Detta enligt Winzingerodes muntliga meddelande till Brinkman. Dennes dep. d. 27 mars 1805.

² Brinkmans dep. d. 27 och 30 mars 1805.

³ Jacobis dep. d. 26 febr. 1805. *Berlin*.

⁴ Brinkmans dep. d. 27 mars 1805.

afgifvit, gick så rakt på sak, att den näppeligen lämnade rum för undanflykter. Man ville ej ge minsta rum för den uppfattningen, att preussiska hofvet hade någon skyldighet att stå till svars inför det svenska, utan man ville framställa saken så, att preussiska kabinettet affordrat det svenska en förklaring, som gifvits, — och därmed punkt.¹ Tydligen unnade man äfven i förtrytelsen Gustaf Adolf den förödmjukelsen att få veta, det hans angelägenheter afgjordes med tredje man, utan att han själf behöfde åtspörjas däröfver eller bevärdigades med särskild underrättelse om resultatet. Förgäfves tillkännagaf Ehrenheim officiellt för Tarrach den 15 mars, att konungen med otålighet väntade på ett direkt svar,² förgäfves uttalade konungen själf några dagar senare³ samma förväntan, att få officiellt veta, hvad han skulle hålla sig till för framtiden. Tarrach fick från sin regering det besked, att frågan skulle anses som nedlagd och afspisade Ehrenheim med ett sådant svar, när denne i början af april åter bragte saken på tal.⁴

Brinkman erhöll äfvenledes meddelande från sin konung om dennes önskan⁵ men lyckades ej ens få konferens med Hardenberg, som den ena gången efter den andra, under olika förvändningar, undandrog sig en sådan brydsam situation.⁶ Utrikesministern visste genom Tarrachs depescher allt för väl, hvarom Brinkman önskade tala. — När Hardenberg ändtligen i slutet af april fann för godt att bevilja Brinkman ett samtal, betecknade han den svenska noten som ett slutgiltigt svar

¹ Till Alopeus, som i början af april på Brinkmans anmodan frågade Hardenberg, om den svenska noten skulle förbli obesvarad, yttrade denne: "Men hvad vill Ni, att vi skola förklara? Är icke den svenska noten i sig själf ett svar? Ett svar från oss skulle kanske ge anledning till ett nytt, hvilket skulle fordra andra förklaringar, och under tiden veta de båda hofven redan, hvad de ha att hålla sig till. . . . Det är vi, som begärt förklaringar af svenske konungen". Brinkmans dep. d. 6 apr. 1805.

² Tarrachs dep. d. 15 mars 1805. *Berlin.*

³ Den 19 mars. Tarrachs dep. d. 22 mars 1805. *Berlin.*

⁴ Preuss. reg. till Tarrach d. 29 mars och 5 apr. 1805. Tarrachs dep. d. 9 och 19 apr. *Berlin.*

⁵ C. C. Berlin d. 11 mars 1805.

⁶ En gång förebar Hardenberg, att konungens resa förorsakat honom mycket nytt arbete. Brinkmans dep. d. 6 apr. 1805. — När Brinkman senare begärde

och hänvisade för öfrigt till det svar, som gifvits ryske kejsaren.¹ — Den 3 maj inlämnade Brinkman på sin konungs befallning en not, genom hvilken denne i anledning af underrättelsen, att Ryssland fått officiellt svar, uttryckte sin förhoppning att äfven han erhålla ett sådant.² Men detta kom aldrig, ty några få dagar senare hade Gustaf Adolf genom en förolämpande etikettsbragd gifvit både hofvet i Berlin och sig själf annat att tänka på; och före månadens utgång voro de diplomatiska förbindelserna mellan Stockholm och Berlin brutna.

---

konferens för att öfverlämna sin konungs svar på notifikationsbrevet om preussiska enkedrottningens död, lät Hardenberg bedja ministern att blott tillsända honom detsamma, emedan han måste bege sig till Potsdam samma dag. Efter en ny skriftlig anhållan af Brinkman om samtal ursäktade sig utrikesministern med opasslighet och mångdubblade göromål. Brinkmans dep. d. 20 apr. 1805.

1 Brinkmans dep. d. 23 apr. 1805.

2 C. C. Berlin d. 16 och 28 apr. 1805. — Brinkmans not i "Actes etc." med Hardenbergs påteckning: "aux actes, sans réponse: Hbg".

Två års afbrott i de diplomatiska förbindelserna: maj 1805—april 1807.

Det var Gustaf Adolfs uppseendeväckande tilltag att åter-sända till Fredrik Vilhelm preussiska svarta örnsorden, som krossade de möjligheter till samverkan mellan Sverige och Preussen, hvilka ännu funnos kvar. Hans rättskänsla och höga uppfattning af ordensväsendet kränktes djupt genom att den afskydde inkräktaren af bourbonernas tron erhöi af Preussens konung denna orden, samma slags hederstecken, som Gustaf Adolf själf en gång mottagit af Fredrik Vilhelm II, och att preussiske konungen i sin tur mottog hederslegionens storkors af Napoleon. Gustaf Adolfs principer förbjödo honom att bära samma tecken som Napoleon. Han måste "undvika en slags deraf uppstående affinité med den nya riddaren,"¹ och detta beslut måste naturligtvis offentliggöras! Både Ehrenheim och Lagerbielke hade, så mycket i deras makt stod, bekämpat konungens "chevalereska idéer,"² men denne fann det viktiga steget "enligt Min öfvertygelse och Mine grundsatser oundvikeligt".³ Ehrenheim måste alltså taga det påkostande steget att inbjuda Tarrach till konferens den 23 april för att meddela honom konungens beslut att till Fredrik Vilhelm återställa nämnda orden, åtföljd af ett egenhändigt bref från konungen. Men Tarrach väg-

¹ C. C. Circularier d. 24 maj 1805.

² Detta försäkrade de bäge för Tarrach. Tarrachs dep. d. 26 apr. 1805. Berlin.

³ "Konung Gustaf Adolphs bref till Canzli Presid. v. Ehrenheim" d. 22 april 1805. (Acta historica).

rade, helt naturligt, att åtaga sig denna kommission.¹ Då måste svenska sändebudet i Berlin anlitas, och samma dag afsändes till denne ett paket med insignierna till svarta örnsorden samt Gustaf Adolfs handbref af den 22 april. I detta gaf konungen till känna, att han "såsom *chevalier*" ej kunde "erkänna denna vördnadsvärda äretitel i Napoleon Bonapartes och hans likars personer".² — Brevet och paketet skulle Brinkman öfverlämna till Hardenberg utan att meddela, hvad det sistnämnda innehöll. Men om utrikesministern genom Tarrach redan fått vetskap därom, borde sändebudet yttra, att konungen endast för att ej väcka uppseende uraktlåtit att sända särskild person med detta uppdrag.³ — Men ej nog med denna demonstration. I en stor ordensceromoni förklarade Gustaf Adolf Hans preussiska Maj:t förlustig sin värdighet som serafimerriddare, emedan serafimerorden och hederslegionen ej kunde förenas hos samma person!

I afsikt att om möjligt förebygga en brytning anlidade Brinkman Alopeus, som genast begaf sig till Hardenberg, den 6 maj, för att öfverenskomma med denne om bästa sättet att på förhand begränsa följderna af Gustaf Adolfs handling.⁴ Denna var sedan föregående dag bekant för statsministern genom Tarrachs depesch, men han visste ännu ej, hvilket intryck meddelandet gjort på konungen. Emellertid ansåg han genast de ömse- sidiga beskickningarnas upphäfvande som en oundviklig följd.⁵ Innan Fredrik Vilhelm fattat sitt beslut, ville Hardenberg ej tala med Brinkman och bad följaktligen denne genom Alopeus att skicka till sig Gustaf Adolfs bref och paketet. Brinkman lät

¹ Enligt Tarrachs berättelse yttrade Ehrenheim med tårar i ögonen, "att han ej mer visste, om man verkligen kunde lita på svenske konungens förstånd (se *fier à l'esprit de Sa Majesté suédoise*)". Dep. d. 23 apr. 1805. *Berlin*.

² Koncept till brevet i C. C. 1805: "Kongliga och furstliga personer". Afskrift i "Konung Gustaf IV Adolf" (Acta historica). Tryckt i svensk öfversättning i "Historisk tafla" I. Bil. n:o 3.

³ C. C. Berlin d. 23 apr. 1805.

⁴ Kort därefter erhöi Brinkman en skriftlig befallning från Ehrenheim af den 26 april att vända sig just till Alopeus. — Denne skall emellertid ha förvärrat saken genom "stora diplomatiska felsteg". Brinkman till Engeström d. 2 sept. 1805. *Kgl. bibl.*

⁵ Brinkmans dep. d. 7 maj 1805, apost. till kanslipresidenten af s. d.

båda åtföljas af ett förtroligt bref till statsministern, hvori framhölls, att svenske konungens beslut ej föranledts af någon personlig ovilja mot konungen af Preussen.

Denne kunde dock ej undgå att i svenske konungens beteende finna åtminstone en sårande kritik af hans förhållande till det Napoleonska kejsardömet. Fredrik Vilhelm såg i denna uppseendeväckande handling något ännu värre: en personlig förolämpning, som lade nytt bränsle till det mistroende mot svenske konungen hvaraf han länge varit upptänd. Det får tillskrifvas Hardenbergs och ryska politikens ansträngningar, att denna bitterhet, underblåst af franska partiet inom preussiska kabinettet, ej slog ut i öppen fiendskap. Ryssland måste till hvarje pris förekomma en sådan ytterlighet, som skulle arbeta Napoleon i händerna och än mer försvåra sträfvandet att vinna Preussen för koalitionen. Därför blef Alexanders svar till den preussiske generalen Zastrow, som i början af maj kommit till Petersburg,¹ ett uppreparande af hvad han vid föregående tillfällen gifvit preussiska hofvet till känna, att han skulle taga Gustaf Adolfs parti, därest denne anfölles.² Och ehuru svenske konungens beteende var olägligt för koalitionsplanerna, var kejsaren dock för angelägen om vänskapen med denne för att ej uttala sitt gillande af "de upphöjda tänkesätt", som drifvit honom till detta steg, och förnya sitt löfte om bistånd, i händelse sådant behöfdes.³

Dock, inom fredens gränser fanns utrymme för ett energiskt uppträdande från Fredrik Vilhelms sida, sådant som hans värdighet och — ej minst — hänsynen till Napoleon kräfde. Han beslöt att svara medels afbrytande af sina diplomatiska förbindelser med Sverige utan att värdigas spilla ett ord på Gustaf Adolfs "otroliga beteende". Ingenting skulle röja hans förbittring. Den 12 maj afgick kabinetsorder till Tarrach att genast göra skriftlig anhållan hos Ehrenheim om respass utan att förebringa annan motivering, än att han af sin konung befallts lämna Stockholm.

¹ Se sid. 41 not 2.

² Stedings dep. d. $\frac{16}{28}$ maj. — Alopeus hade genom kurir genast underrättat kejsaren om tilldragelsen med svarta örnsorden. Brinkmans dep. d. 7 maj.

³ Alexanders yttrande till Stedingk personligen. Stedings dep. d. $\frac{21 \text{ juni}}{3 \text{ juli}}$

Därpå borde han ofördröjligen afresa "utan att taga afsked af någon, utan att beklaga sig för någon som helst och utan att ingå på de minsta förtroliga förklaringar".¹

Preussiska beskickningens plötsliga afresa väckte i Stockholm ett ofantligt uppseende. Det var en påföljd, som Gustaf Adolf tydligen ej väntat sig.² Han uttryckte sin förvåning öfver att Fredrik Vilhelm tagit detta steg, trots att han så länge burit dennes orden och trots hans amicala enskilda bref till preussiske konungen, hvarigenom denne bort förstå, att steget gällde ej preussiske konungen utan en tredje, "hvars personliga intéret Kongl. Maj:t ej trodde Hans preussiska Maj:t så nära skulle sig åtaga." Gustaf Adolf hoppades dock, att preussiska hofvet "efter en mognare öfverläggning återkommer till någon slags modification af ett förhastadt steg".³ — Genast när Tarrach anhöll om pass, den 21 maj, uppsattes i svenska kabinettet en not, som Brinkman skulle öfverlämna till Hardenberg, och hvari begärdes förklaring öfver anledningen till det brådstörtade afbrytandet af de diplomatiska förbindelserna. Brinkman själf befalldes att afresa på samma sätt som Tarrach efter att ha afvaktat tillräckligt lång tid för att hinna få svar på sin not. Han borde begära respass under beklagande af att hans konung nödgat följa Hans preussiska Maj:ts exempel.⁴

Brinkman hade redan gått sin regerings befallning i förväg.

1 "Vous ne devez prendre d'autre attitude que celle de l'insouciance et d'une froide et parfaite indifférence". Preuss. reg. till Tarrach d. 12 maj 1805. *Berlin*.

Fredrik Vilhelm fann nu sina föregående farhågor besannade: "Etoit — ce à juste titre que j'avois conçu des appréhensions pour la tranquillité du Nord de l'Allemagne de la part d'un prince qui est capable de se laisser aller à de tels écarts? Les calculs de Ma politique ne sont que trop justifié's, et je ne suis pas à regretter les démarches qu'elle m'avoit dictées." Preuss. reg. till Goltz d. 12 maj 1805. *Berlin*.

2 Brinkmans depescher hade efter hand blifvit hoppfullare. Den 11 maj skrifver han till konungen, att Tarrach antagligen komme att aflägnas från Stockholm blott under form af permission och utan att de diplomatiska förbindelserna afbrötes. I sin samtida skrifvelse till Ehrenheim uttalar han den förhoppning, att affären, tack vare Hardenbergs ansträngningar, sannolikt skulle dö bort af sig själf.

3 C. C. Circulaire d. 24 maj 1805. — Sv. reg. till Stedingk d. 24 maj.

4 Tarrachs dep. d. 24 maj 1805. *Berlin*. — C. C. Berlin d. 21 maj 1805.

Dagen efter det Hardenberg utfärdat befallningen till Tarrach att lämna Stockholm, hade utrikesministern meddelat Alopeus, att konungen vidtagit denna åtgärd, emedan han funnit sig personligen förolämpad genom återsändandet af hans orden menisynnerhet genom ett uttryck i Gustaf Adolfs bref — detta uttryck var "Bonaparte et ses semblables", som vid preussiska hofvet tolkats så, som om svenske konungen med de sista orden velat afse Fredrik Vilhelm. Följaktligen, yttrade Hardenberg till ryska sändebudet, kunde Hans Maj:t ej längre erkänna svenske ministerns officiella karaktär, ehuru han ej skulle hindra honom från att vistas i Berlin. — När Brinkman fick höra detta, grephan pennan och lät Hardenberg veta, att hans officiella ställning och hans lands värdighet kräde en *officiell förklaring* från preussiska ministären, men att han ej kunde nöja sig med blott muntliga upplysningar genom en annan. Förr än han erhållit sådan officiell förklaring eller blifvit formligen återkallad af sin konung, ägde han ej rätt att anse sig beröfvad sin diplomatiska karakter. — Som svar på denna Brinkmans not af den 14 maj lät Hardenberg genom Alopeus meddela honom, att han till sin egen sorg genom uttrycklig order från konungen absolut förbjudits att ingå i någon förklaring till Brinkman öfver saken i fråga eller öfver hufvud taget ge honom något svar i politiska ämnen. Alopeus fick se denna kabinetsorder. — Under sådana förhållanden fann Brinkman klokast att ej kompromettera sin furstes värdighet genom någon ytterligare diplomatisk åtgärd. Han blott inväntade dennes befallning att nedlägga sin diplomatiska värdighet.¹ I en kabinettsskrivelse af den 31 maj erhöill han tjänstledighet och autoriserades att lämna Berlin samt afreste den 21 juni till Mecklenburg.²

* * *

¹ Brinkmans dep. d. 15 maj. — När Gustaf Adolfs skrifvelse af den 21 maj kom till Brinkman, den 31, voro både Fredrik Vilhelm och Hardenberg bortresta. Brinkmans dep. d. 1 juni 1805.

² Brinkmans dep. d. 15 och 24 juni 1805. — Under sommaren och hösten vistades han på herresätet Giewitz, fortsättande förbindelsen med svenska kabinettet. Konungen önskade nämligen, att han fortfarande skulle postdagligen inberätta hvad som "negocieras i Berlin" — en kinkig uppgift på 16 mils afstånd!

Från denna tid bevaka de båda hofven hvarandra med en ytterlig misstro, så mycket farligare, som de numera saknade möjligheter att afleda den genom direkta diplomatiska förfrågningar och svar. Sverige drages med sin konungs goda minne allt längre in i storpolitikens hvirfvel, och mot Preussen rikta både Frankrike och de allierade energiska ansträngningar för att vinna dess samverkan. I juni 1805 voro de tre hufvudmakterna i koalitionen definitivt öfverens om gemensamt uppträdande mot Napoleon med ofantliga härmassor — öfver en half million man — och hade beslutit att med vapenmakt hindra Preussen från anslutning till Frankrike.

Hvad Sverige beträffar, hade det redan den 1 mars genom ett fördrag med Ryssland bundit sig vid koalitionen. Detta närmande mellan de båda grannstaterna var det, som hade tillförsäkrat Gustaf Adolf kejsarens hjälp mot de hinder, Preussen sökte lägga i hans väg. Förbittring öfver denna stats motspänstighet mot Rysslands ansträngningar att drifva det in i koalitionen hade gjort tillfället att ge Preussen en bakläxa så mycket kärkomnare för kejsaren. Dennes angelägenhet att draga in Sverige i det blifvande koalitionskriget berodde naturligtvis mindre på det direkta värdet af dess militära bistånd än på behovet af att i Stralsund erhålla en stödjepunkt för operationer i norra Tyskland och önskan att sysselsätta Sverige, så att Ryssland fick säkerhet för egen del från dess sida. Allt nog. Det rysk-svenska fördraget förpliktade Sverige, under förutsättning af en blifvande subsidieöfverenskommelse med Storbritannien, att mot fransmännen ställa 20 à 25.000 man i fält, så snart franska trupperna i Hannover öfverskrede sin dåvarande förläggninglinje. Dessa stridskrafter skulle förenas med 40 à 50.000 i svenska Pommern landstigande ryska soldater; och ändamålet med de gemensamma operationerna var att återkasta fienden inom hans egna gränser. Fördragets sista hemliga artikel (V) var närmast riktad mot Preussen. Den bestämde, att om endera parten till följd af förbundet anfölles af någon annan makt än Frankrike, skulle den andra parten genast komma till bistånd "med krafter, tillräckliga för att åvägabringa en verksam diversion." I sådant

fall ägde de båda makterna att öfverenskomma om de skadestånd för sina ökade uppoffringar, som de kunde förvärfva sig.¹

Ryska regeringen utöfvade emellertid, som nämndt, en stark påtryckning i Berlin för att draga Preussen öfver på de förbundnes sida och sålunda förebygga den möjlighet, som förutsattes i fördragets sista artikel. Äfven Gustaf Adolf gaf, trots sin misstro mot berlinska kabinettet, uttryck åt önskan om ett med detta gemensamt uppträdande, först till Tarrach den 19 mars² och sedan till sina sändebud i Berlin och Petersburg. I sin skrifvelse till Brinkman anknöt konungen till ett yttrande, som Hardenberg ställt till denne minister i midten af mars om Fredrik Vilhelms benägenhet att förena sig med Gustaf Adolf till gemensamt försvar för Nordtysklands neutralitet.³ Brinkman borde nu söka att vid första tillfälle leda statsministern tillbaka till detta ämne och utan att lägga någon ifver ("affection") i dagen "förmå honom att litet mera utveckla, hvilka planer han fäste därvid." Då skulle Brinkman antyda, att i sådant fall en hufvudpunkt borde bli, att Preussen underhandlade i Paris om franska truppernas utrymmande af Hannover.⁴ — Svenska sändebudets försök att leda sitt samtal med Hardenberg in på denna fråga fann dock ej genklang hos statsministern.⁵

Efter svenske konungens demonstration med svarta örnsorden kunde ej bli tal om samverkan mellan Sverige och Preussen, så länge brytningens bitterhet behärskade förhållandet mellan dem, och så länge Fredrik Vilhelm ej tog något afsteg från sin neutrala ställning. Tvärtom växte spänningen mellan de båda rikena genom konsekvenserna i den svenska politiken af fördraget med Ryssland.

I början af juni höll Gustaf Adolf under något mer än två veckors tid ett fältläger om 10.000 man sammandraget på

1 Originaltraktater. Sv. RA.

2 Tarrachs dep. d. 22 mars. *Berlin*. — C. C. Berlin d. 19 mars 1805.

3 Se sid. 40.

4 C. C. Berlin d. 29 mars med apost. — Samma dag afgick kabinettorder till Stedingk att anförä samma sakförhållande inför ryska ministären och söka förmå denna att drifva Preussen till en sådan underhandling.

5 Brinkmans dep. d. 23 apr. 1805.

Bonarps hed. Det syntes innebära hot om landstigning i Pommern. Vid samma tid uppskrämdes preussiska kabinettet af berättelser, att svenske konungen vore i färd med att sälja sitt pommerska område till Ryssland. En rysk besittning, inkilad i Preussens område var en synnerligen hotande utsikt, och Goltz tillhölls att hålla vaksamt öga på de diplomatiska trådarna mellan Stockholm och Petersburg.¹ Det var ej första gången som Fredrik Vilhelm fick ångra, att han ej begagnat Gustaf Adolfs anbud sju år förut att förvärfva svenska Pommern. Nu vände sig Hardenberg till Alopeus d. ä. och framställde ett sådant köp som ett enkelt medel att försona de båda konungarne. Men detta ledde ej till någon påföljd.² Ryktet om den svensk-ryska handeln visade sig för öfrigt vara grundlöst.

Sveriges fortsatta underhandlingar ökade emellertid afståndet mellan dess och Preussens politiska banor. Genom traktaten i Bäckaskog den 3 oktober uppfylldes det villkor, Gustaf Adolf satt för sitt deltagande i kriget mot Frankrike, i det han godkände Englands förslag till subsidier och denna makt antog hans anbud att ställa på krigsfot 10,000 man i svenska Pommern för att jämte dit anländande ryska trupper gå anfallsvis till väga mot fransmännen. De båda makterna förbundo sig att ej nedlägga vapen utan efter gemensam öfverenskommelse. Därmed var Sveriges offensiva politik fastslagen.

* * *

Världskriget hade redan börjat i mellersta Europa. Preussens läge hade blifvit allt brydsammare. Från ena sidan lockade Napoleon med anbud om Hannover som lön för anslutning till Frankrike, å den andra trängde Ryssland på med hotande militära demonstrationer på gränserna, fast beslutet att med våld tilltvinga sig genomtåg för de trupper, som jämte österrikarne

¹ Preuss. reg. till Goltz d. 15 och 26 juni samt 17 juli 1805 med P. S. 1. *Berlin*. Ryktet hade framförts af engelska tidningar, och Fredrik Vilhelm stärktes i sina misstankar dels af Gustaf Adolfs underhandlingar med Ryssland, dels af den omständighet, att konungen för några år sedan erbjudit honom själf att öfvertaga denna besittning.

² Se härom min förut anf. uppsats i *Historisk Tidskrift* 1903.

skulle uppträda i mellersta Europa. Fredrik Vilhelm hade beslutit att häfda sin neutralitet och svarade med att vid ryska gränserna mobilisera betydande truppmassor. Äfven från en annan sida hotade Rysslands härsmakt. I slutet af september inskeppades 17,000 man ryska trupper i östersjöhamnar för att öfverföras till svenska Pommern och ställas under Gustaf Adolfs öfverbefäl i en diversion mot Hannover och Bataviska republiken. Redan åtskilliga veckor i förväg hade ryktet om dessa trupptransporter väckt liflig oro vid hofvet i Berlin, och konungen var betänkt på ett energiskt uppträdande äfven på pommerska sidan. Hitåt riktades en kår af 30.000 man, som på kort tid kunde förstärkas. Hardenberg förklarade, att konungen skulle nödgas motsätta sig hvarje aggressivt steg från svenska Pommern. Till hertigen af Mecklenburg skickades ett sändebud för att förbereda honom på att Preussen kunde behöfva taga hans land i tillfällig besittning till förekommande af en invasion af främmande trupper.¹

Redo att afvärja det ryska intrånget på Nordtysklands neutralitet, träffas Fredrik Vilhelm den 6 oktober af under rättelsen, att neutraliteten kränkts af en fransk armé, som med våld tilltvingat sig genomtåg genom Ansbach. I harmen häröfver beviljade han genast ryska armén samma rättighet, som den franska så egenmäktigt tagit sig, och de ryska trupperna tågade fram genom Schlesien och Mecklenburg. Så kom kejsar Alexander till Berlin den 25 oktober och dref kabinettet till ett afgörande steg. Konventionen i Potsdam den 3 november förband Fredrik Vilhelm att ställa 180.000 man till koalitionen tjänst den 15 december, så vida han ej dessförinnan kunde genom underhandlingar förmå Napoleon till vissa öfverenskomna eftergifter af betydande omfång.²

Under tiden hade de ryska trupperna landsatts i Pom-

¹ Enligt Brinkmans dep. från Giewitz d. 2 sept. skall Fredrik Vilhelm ha förklarat, att "i samma ögonblick, Ryssland fattade ett sådant beslut, skulle svenska Pommern besättas af preussiska armén, hvad som än kunde bli följden därpå". Brinkmans dep. från Giewitz d. 16 sept. 1805 efter ett kort besök hos Alopeus i Berlin.

² Dessa voro: åtskiljande af Italiens och Frankrikes kronor, utrymmande af Tyskland, Neapel, Schweiz och Holland, en bättre gräns i Italien för Österrike och skadeersättning för konungen af Sardinien.

mern och genom Mecklenburg framryckt mot Hannover för att invänta svenskarne. Den 31 oktober utfärdade Gustaf Adolf sin krigsförklaring mot Frankrike. Den 1 november kom konungen öfver till sin tyska besittning, och samma dag började de svenska förtrupperna sin marsch mot Hannover.

Gustaf Adolf visste, att preussiska trupper inryckt i detta land, för att förekomma de allierade, men han ägde äfven kännedom om den begynnande förändring i preussiska politiken, som det franska inbrottet på preussiskt område dragit med sig. Betydde detta ett verkligt omslag i Preussens politiska system? Om så var fallet, gällde det för svenske konungen, att förekomma en kollision med preussarne i Hannover. Och på samma gång han sökte klarhet öfver denna fråga, kunde han ju begagna tillfället till att åter närma sig preussiska regeringen. Ty samförstånd var nödvändigt, om båda skulle arbeta på samma sida. I anförda dubbla syfte sände han redan den 27 oktober sin generaladjutant, grefve Gustaf Löwenhielm, från Bäckaskog med ett bref till preussiske konungen.

Två veckor förut hade Gustaf Adolfs plan varit att förbehålla sig ensam operationerna i Hannover och söka öfvertala Preussen att vända sina stridskrafter åt annat håll. Han hade ombedt ryske ministern i Sverige, Alopeus d. y., att genom sin broder, ryske ministern i Berlin, göra framställning i detta syfte till preussiska kabinettet.¹ Numera åter tänkte sig Gustaf Adolf möjligheten af direkt samverkan mellan de svensk-ryska och de preussiska stridskrafterna och gaf uttryck åt denna tanke i brefvet till preussiske konungen. Meddelande sin föresats att ofördröjligen inrycka i Hannover med en svensk-rysk här, förklarade han sig ingalunda betvifla, att Hans preussiska Maj:t med sin likartade åtgärd syftade till samma ändamål," nämligen att återge detta land åt dess laglige innehafvare." Men han önskade snarast möjligt erhålla fullständig visshet genom ett fullt förtroligt meddelande från konungen själf till förekommande af att "våra operatio-

¹ Wetterstedts not till Alopeus d. y. d. 14 okt. 1805 (C. C. 'Noter'). Samma tanke meddelade Gustaf Adolf åt engelske ministern i Stockholm, Pierrepoint, som därom skref till Jackson, engelske ministern i Berlin, för att denne skulle kunna handla i öfverensstämmelse med Alopeus.

ner kunde korsa hvarandra och åstadkomma mindre verkan endast genom saknaden af samråd mellan Oss.”¹

Löwenhielm kom till Potsdam vid en tidpunkt, då resultatet af kejsar Alexanders personliga öfverläggningar med preussiska hofvet höll på att mogna. I kabinettet rådde därför redan en orolig brådska. Generaladjutanten blef mycket förekommande mottagen af Hardenberg. Men denne var sjuk och sängliggande och kunde följaktligen ej lofva att någon bestämd dag föredraga hans ärende hos konungen. Han lät äfven Löwenhielm förstå, det konungen vore så sysselsatt af de viktiga frågor, som förhandlades, att han sannolikt ej på åtskilliga dagar kunde få företräde.² Löwenhielm fick snart klart för sig, att han alls ej skulle erhålla sådant, så vida ej hans konung först ville genom en förklaring undanrödja den misstämning, som rådde allt sedan brytningen.³ Hardenberg visste nämligen, att brefvet innehöll endast en fråga, som det ingalunda var lägligt för preussiska regeringen att besvara ännu.⁴

Visserligen hade Hardenberg ej långt förut inför Alopeus uttalat en önskan, afsedd att komma fram till svenske konungen, om de diplomatiska förbindelsernas återknytande genom att denne skickade med en ansedd person ett bref till Fredrik Vilhelm; och till Brinkman hade statsministern vid hans be-

1 Koncept till brefvet, dagtecknad d. 27 okt. 1805, i C. C. "Kongliga och Furstliga Personer". Tryckt i svensk öfvers. i "Historisk tafla" I: Bil. N:o 7.

2 Löwenhielms dep. (d. 1 nov. 1805), odaterad. Hans depescher finnas bland Brinkmans för samma år.

3 P. S. till en förlorad depesch från Löwenhielm (d. 2 nov. 1805), odateradt.

4 Enligt Brinkmans officiella bref till Alopeus d. ä. af d. 15 dec. (afskrift bif. Brinkmans dep. d. 17 dec. 1805) hade Löwenhielm befallning att till Hardenberg aflämnat en afskrift af Gustaf Adolfs bref. I alla händelser drog Alopeus d. ä. försorg om att denne genast fick vetskap om brevets innehåll. I ett bref, dagtecknad "ce vendredi" — tydligen d. 1 nov. — meddelar han i en mot Gustaf Adolf hånfull ton, hvad Löwenhielm "i intimaste förtroende" omtalat för honom angående sin konungs skrivelse, nämligen att denne — "le puissant souverain du Nord" — begärde ingenting mindre än att bli underrättad om ändamålet med de preussiska truppernas inryckande i Hannover, samt att han utginge från att afsikten därmed vore endast att återge detta åt dess laglige furste. — "Actes etc." *Berlin*. — Löwenhielm hade nämligen konungens befallning att meddela brevets innehåll åt Rysslands och Englands sändebud i Berlin. C. C. Berlin d. 28 okt. 1805. — Äfven Czartoryski fick däraf del.

sök i Berlin under september månad yttrat i förtroende, att man ej borde betrakta de ömsesidiga beskickningarnas upphäfvande som en politisk brytning, samt att han underlåtit att *officiellt* besvara Brinkmans sista not för att draga en gränslinje mellan de båda hofvens politiska förbindelser och ett blott missförstånd mellan suveränerna själfva, hvilket lättare skulle utjämnas genom direkta förklaringar mellan dem.¹ Men det bref, Löwenhielm medfört, innehöll ej någon dylik förklaring eller någon önskan om de diplomatiska förbindelsernas återknytande. Det var ett uttalande i dessa båda hänseenden, som man i preussiska kabinettet satte som villkor för ett närmande.²

Löwenhielm fick emellertid en audiens hos ryske kejsaren. Denne yttrade förtroligt, att en försoning mellan de båda hofven måste föregå den öfverenskommelse om enhetlighet i krigsrörelserna, som vore oundgängligen nödvändig. När han med så mycken möda lyckats få Preussen att sluta sig till de förbundne, borde svenske konungen å sin sida taga första steget. Han försäkrade, att Fredrik Vilhelm, som varit den lidande parten, ändock vore redo till försoning. Ett närmande från Gustaf Adolfs sida vore ju lätt att motivera med hänsyn till Preussens systemförändring. Kejsaren lofvade med största beredvillighet att stå till tjänst som medlare.³

Emellertid hade Gustaf Adolfs ömtåliga värdighet sårats redan genom utsikten till ett längre dröjsmål med mottagandet af hans bref, något som Löwenhielms första depesch

1 Brinkmans dep. d. 28 okt. 1805.

2 Såsom Brinkman visste att berätta, fann man tvärtom i hofkretsarna, att "konungen af Sverige ville sätta sig på sina höga hästar och taga sakernas ledning." Hardenberg så väl som den ryske och den engelske ministern visste också, att svenske konungen ej ännu ägde kännedom om den förändring, som försiggått i Preussens politik, och synes äfven ur denna synpunkt ej ha funnit brefvet lämpadt efter för handen varande omständigheter.

3 *Que le Roi de Suède fasse seulement un quart du chemin et je vous reponds moi que le Roi de Prusse fera les trois quarts,*" yttrade Alexander. Löwenhielm sade bl. a. "Om jag varit en gammal diplomat i stället för en blott adjutant, skulle jag sagt Ers Maj:t, att jag i Ers Maj:ts yttrande ser ett första steg från preussiske konungens sida genom (par l'organe de) Ers Maj:t," hvarpå kejsaren skratade och nickade jakande. Löwenhielms dep. d. 3 nov. 1805.

gifvit vid handen. Denna besvarades därför ögonblickligen från Stralsund med befallning till sändebudet att ofördröjligen bege sig af och vid meddelandet därom till Hardenberg låta denne veta skälet: "que le Roi de Suède n'est pas fait pour que Ses lettres ne soit pas recus,"¹ ord som tillräckligt tala om konungens upprörda sinnesstämning. I händelse af att Hardenberg ville förekomma afresan genom löfte, att hans konung skulle mottaga brefvet, hade Löwenhielm endast att svara, "att konungens min herres order äro bestämda (précis)." — Följande dag, den 4 november, mottog Gustaf Adolf den depesch, som berättade om ryske kejsarens ord till Löwenhielm. Men efter "preussiske konungens oerhörda handlingssätt" var Gustaf Adolf allt annat än böjd för ett nytt försök, som han ansåg skulle kompromettera hans värdighet. Tydligen såg han preussiska regeringens beteende afsikten att ge honom betalt för den skymf, han tillfogat Fredrik Vilhelm för ett halft år sedan. Han blott förnyade sin befallning till Löwenhielm, hvilken befallning, "såsom grundad på goda skäl, icke genom några senare omständigheter synes kunna förändras".²

Följaktligen begärde Löwenhielm den 7 november ett samtal med preussiske statsministern; men då denne svarade, att han på grund af opasslighet önskade få Löwenhielms meddelande skriftligt, afgaf denne samma dag en skrifvelse i full öfverensstämmelse med konungens order³ och afreste därpå till svenska Pommern.

Kejsaren af Ryssland hade den $\frac{7}{(19)}$ oktober skrifvit till

¹ Dessa ord äro, liksom de följande, tillskrifna af konungen egenhändigt i den af Wetterstedt redigerade depeschen. C. C. "Publika Verk och Embetsmän" d. 3 nov. 1805

² C. C. "Publika verk etc." d. 4 nov. 1805.

³ Löwenhielm till Hardenberg d. 7 nov. 1805: "Le Sousigné a l'honneur d'annoncer à Son Excellence . . . qu'il va quitter Berlin à l'instant. Sa Majesté le Roi de Suède n'est pas fait pour que Ses lettres ne soient pas reçues, et vient d'ordonner au Sousigné de partir sans délai." "Actes etc." *Berlin*.

Uppgiften i "Historisk tafla" I: 21 noten, anförd äfven af Björlin m. fl., att Löwenhielm skulle ha på ett fyndigt sätt mildrat sin konungs skarpa uttryck, är alltså oriktig liksom också det i samma arbeten gjorda citatet af Gustaf Adolfs instruktion.

Gustaf Adolf och begärt att få veta dennes planer, efter det Preussen afstått från sitt uppsåt att hejda de ryska trupperna.¹ Konungen svarade nu, då Löwenhielms beskickning misslyckats, att han för tillfället ej kunde taga något afgörande beslut, "enär jag ej äger kännedom om Preussens militära operationer". Tvärtom! I betraktande af de underhandlingar, som inledts med Napoleon under Preussens medling, utan att Gustaf Adolf däri invigts, "tror jag", förklarade han, "att det icke är mig passande att taga befälet öfver de båda förenade arméerna"; ty han ville förekomma kollision med preussiska generaler, hvilka bort lyda honom som öfverbefälhafvare.² Så hade kränkt stolthet drifvit honom till en handling i blindo, som förlamade verkan af den nordtyska diversionen, en handling, i hvilken skönjes missnöje äfven med kejsaren, därför att denne icke ingripit efter konungens önskan för att ge framgång åt Löwenhielms ambassad och ej gifvit honom del af sina underhandlingar med Preussen. Synbarligen hade också Gustaf Adolfs ifver för den stora kampen mot Napoleon blifvit ej så litet afkyld, när han väl kommit verkligheten med dess många svårigheter och förtret in på lifvet. Kanske tog han "gera de yttre skälen af sitt brouilleri med Preussen, för att hålla sig tillbaka och se sig före", kanske ville han, "under explikationerne med Preussen, draga in utrustningskostnaderne från England, för att sedan draga sig ur hela affären" — dessa voro Ehrenhiems förmodanden.³

Några dagar efter sistnämnda handling erhöll Gustaf Adolf af Alexander upplysning om Preussens systemförändring och verkliga syftet med dess underhandlingar med Napoleon, hvilka

¹ "Ryska Kejsarhusets Originalbref."

² Gustaf Adolf till Alexander d. 6 nov. 1805. (Acta historica: "Konung Gustaf IV Adolf"). Svensk öfvers. i "Historisk tafla" I: Bil. n:o 8.

³ Ehrenhiem till Toll d. 6 och 24 dec. 1805. Tolls biografi II: 155—56

I alla händelser var Gustaf Adolf uppretad öfver utgången af Löwenhielms beskickning. Han skall först ha beslutit att å nyo skicka denne till Berlin med anhållan om svar inom 24 timmar, en öfvervilning, som Brinkman enligt egen uppgift lyckats förekomma. Men på sitt anbud att genom enskild underhandling söka återställa det goda förhållandet fick denne till svar ett bleklagdt nej. Han fick ej ens såsom enskild person bege sig till Berlin under den närmaste tiden. Ingen finge ens misstänka, att han hade något hemligt uppdrag att verka för ett närmande.

nu framstodo i en helt fördelaktig dager.¹ Då beslöt han att ånyo — men på indirekt väg, genom ryska sändebudet hos sig, Alopeus d. y. — söka afvinna preussiska regeringen det uttalande i fråga om de svenska truppernas inmarsch i Hannover, hvilket för den strängt formalistiske konungen tedde sig så nödvändigt bland annat såsom en hållhake på den djupt misstrodda preussiska politiken. Han ägde ju, såsom han yttrade till Alopeus den 12 november, ej något officiellt meddelande från preussiska kabinettet af senare datum än Hardenbergs ofta upprepade protest af den 24 december mot de svenska rustningarna i Pommern. Han anmodade för den skull Alopeus att genom kejsarens bemedling utverka af Fredrik Vilhelm den förklaring, han begärde i sitt bref med Löwenhielm. Detta öfverlämnade konungen nu till Alopeus. För att ådagalägga sitt nit för de förbundnes sak gick Gustaf Adolf så långt i eftergift, att han medgaf, att därest Fredrik Vilhelm funne sig besvärad af att besvara det bref, som denne en gång afvisat, han då endast begärde en förklaring från Hardenberg till Alopeus, afsedd att meddelas Gustaf Adolf och af det innehåll, som i brefvet begärdes, utan att detta ens nämndes.² — Pierrepont ombads också att anmoda Jackson, engelske ministern i Berlin, att göra gemensam sak med den ryske.³

De båda ministrarnes bemödanden resulterade endast i en muntlig försäkran af Hardenberg till Harrowby, en engelsk underhandlare i Berlin, att Hans preussiska Maj:ts icke hyste några fiientliga afsikter mot Hans svenska Maj:ts stater, utan att Hardenberg med ett ord berörde den viktiga men för Preussen besvärande frågan om de gemensamma operationerna i Hannover.⁴

1 Afskrift af Alexanders bref från Potsdam den $\frac{23 \text{ okt.}}{(4 \text{ nov.})}$ 1805. Acta historica: "Konung Gustaf IV Adolf".

2 Wetterstedt till Czartoryski d. 13 nov. 1805. (C. C. "Utländske Embetsmän etc.") Svensk öfvers. i "Historisk tafla" I: Bil. n:o 9. — Dagen efter detta konungens samtal med Alopeus skref han ett bref till Alexander, hvari han, beklagande sig öfver preussiske konungens beteende, redogör för det uppdrag, han gifvit kejsarens sändebud. Acta historica: "Konung Gustaf IV Adolf".

3 Svenska reg. till Stedingk d. 20 nov. 1805.

4 Pierrepont till Wetterstedt d. 21 nov. 1805. Svensk öfvers. i "Historisk tafla" I: Bil. n:o 10.

Men Gustaf Adolf fordrade en skriftlig deklARATION från Hardenberg till Harrowby eller Jackson, att de preussiska trupperna ej skulle komma i kollision med de under svenske konungens befäl stående. Konungen tillkännagaf sin afsikt att, därest Hardenbergs svar utfölle efter hans önskan, öfvergå Elbe med alla sina trupper.¹

Konungen väntade några dagar på ett resultat af sin senaste åtgärd, men intet sådant hördes af. Trots detta tager han nu ett steg, som på ett öfverraskande sätt afviker från den hårdnackade envishet, han förut lagt i dagen.² Den 3 december ger han sina i Pommern samlade trupper den befallning, som skulle ha följt på ett gynnsamt svar från Hardenberg, nämligen att rycka fram mot Elbe för att understödja ryska och engelska stridskrafterna i Hannover. Därmed återtog han också befälet öfver de förenade härarne.³ Konungen uppger själf som viktigaste orsaken till sin snabba meningsändring den underrättelse han mottagit om ansenliga rustningar af fransmännen i Bataviska republiken. Någon betydelse bör äfven tillmätas ryske öfverbefälhafvaren Tolstojs, Alopeus' och Pierreponts enträgna föreställningar — i synnerhet efter de upprörande budskapen om Napoleons framgångar i mellersta Europa — och deras försäkningar, att preussarne skulle draga sig tillbaka och lämna vägen till Holland fri för de förenade härarne. Slutligen har konungen i ej ringa grad påverkats af ett bref från Czartoryski, ställdt till Wetterstedt och dagtecknad den $\frac{12}{24}$ november. Det ankom den 1 december och "har i hög grad behagat" konungen. Czartoryski ställer förhållandena vid Löwenhielms beskickning i ett ljus, som ger dem karakteren af ett blott missförstånd. Fursten, som själf hade befunnit sig i Potsdam vid denna tid, var i tillfälle att försäkra, det man ej

1 C. C. "Circulairer" d. 26 nov. 1805 — Gustaf Adolf till ryske generalen Tolstoj d. 23 nov. (C. C. "Utländske Embetsmän etc.") — A. Fersens not till Pierrepont d. 22 nov. (C. C. "Noter".)

2 Han hade förut sagt till den ryske öfverbefälhafvaren, Tolstoj, att han i sådant fall måste beordra det svenska avantgardet att skilja sig från ryska trupperna och ej öfvergå Elbe. Svenska reg. till Stedingk d. 20 nov. 1805.

3 Gustaf Adolf till Alexander, Lüneburg d. 21 dec. 1805. (Acta historica: "Bref och uppsatser etc.")

haft för afsikt att afvisa Gustaf Adolfs bref. Men som systemförändringen i preussiska kabinettet varit denne obekant, när brevet afsändes, hade man väntat, det han skulle finna lämpligt att göra några ändringar i sitt tillvägagångssätt och trott det vara bäst att fördröja brevet framlämnande för att ej "skämma ärendena (gâter les affaires)" i fråga. Czartoryski försäkrade bestämdt, att Fredrik Vilhelm själf ej ägt någon kännedom om brevet befintlighet, utan att Hardenberg för honom hade framställt Löwenhielms uppdrag såsom riktadt till kejsaren af Ryssland. Czartoryskis bref slutar med uttalande af kejsarens förhoppning, att Gustaf Adolf, underrättad om verkliga förhållandet, genast skulle återknyta sina förbindelser med Preussen.

Allt nog. När koalitionen öde redan var afgjordt genom slaget vid Austerlitz, återtog Gustaf Adolf de militära åtgärder, som klokheten bort förbjuda honom att afbryta i ett kritiskt ögonblick. Hvad hans förhållande till Preussen beträffar, förklarade han sig nu besluten att aldrig låta detta tillstånd af ovisshet inverka på sitt politiska system. Men att taga ut steget till ett närmande, därtill kunde han ej förmå sig, ty han ville ej på något villkor erkänna sig ha orätt. Han hade ju icke, sade han upprepade gånger till Brinkman, som en tid vistades hos konungens i Stralsund, afsett att förolämpa Fredrik Vilhelm med ordenssaken, och därför förklarade han obevekligt: "Det är mig omöjligt att någonsin åtra mig i denna sak (revenir jamais sur cet objet)" — "Preussens slingrande handlingssätt (marche tortueuse)", heter det i en konungens skrifvelse till Stedingk, nödgade denne själf att "taga sig till vara för hvarje beröring med denna makts trupper";¹ och Sveriges diplomatiska ämbetsmän vid främmande hof anbefalldes "att aldeles icke pläga något förtroligt umgänge med de preussiske ministrarna, utan endast emot dem inskränka sig inom de höfligheter som allmänna sammanlefnaden fordrar", alltså ej inlåta sig med dem i något politiskt samtal.²

¹ Sv. reg. till Stedingk d. 3 dec. 1805 med bifogad afskrift af Czartoryskis bref af d. $\frac{12}{24}$ nov. — Wetterstedt till Tolstoj d. 3 dec. (C. C. "Utländske Embetsmän etc.") — Afskrift af Brinkmans enskilda och förtroliga apostill till hans officiella skrifvelse till Alopeus d. ä. af d. 15 dec. ("Actes etc.") *Berlin*.

² C. C. "Circulaire" d. 4 dec. 1805.

Just vid tiden närmast efter Löwenhielms beskickning synas Gustaf Adolfs känslor emot preussiska hofvet ha blifvit ytterligt förbittrade genom medvetandet om personliga förolämpningar af långt svårare art än beteendet mot Löwenhielm. Vid hofvet i Berlin har man efter allt att döma begagnat bitande och hånfulla yttranden om Gustaf Adolf och Löwenhielms ambasad. Hela Mecklenburg och Pommern voro fyllda af de mest skandalösa anekdoter om sådana kvickheter, som tillskrefvos "de mest betydande personer". Något häraf hade tydligen kommit för konungens öron och djupt sårat honom, hvilket framgår af den dock så ytterst förbehållsamme monarkens yttrande till Brinkman: "Jag säger som jag tänker; men aldrig skulle jag under några förhållanden tillåta mig sådana uttryck, som man kanske begagnar beträffande mig vid hofvet i Berlin". Vid dessa ord kommo tårarne honom i ögonen.¹

Under sådana förhållanden var ingen framgång beskörd åt Hardenbergs försök att förmå svenske konungen till en skriftlig förklaring af den art, som preussiska hofvet satte som villkor för ett förtroendefullt närmande. Preussiske utrikesministern hade låtit denna önskan framkomma till konungen genom ett bref till Alopeus d. ä., dagtecknad den 7 december. Brevet var skrifvet med afsikt att läggas under Gustaf Adolfs ögon såsom uttryck för Fredrik Vilhelms egen önskan. Det blef af Alopeus tillständt Brinkman med ifrig anhållan om hans medverkan till försoning. Denne insände det till konungen. I värtaliga ordalag påvisar Hardenberg den trängande nödvändigheten af att ofördröjligen skapa samverkan i operationerna i nordvästra Tyskland och Holland. Preussiska hofvet önskade lika kraftigt, som förhållandena fordrade det, att missförståndet mellan konungarne sking-

¹ Afskrift af Brinkmans förut anf enskilda apostill till Alopeus d. 15 dec. 1805. *Berlin*. — Armfelt berättar i ett bref till sin hustru från slutet af 1805, att Fredrik Vilhelm på en bal uppenbart gjort narr af svenske konungen och sagt, "que celui qui voulait apprendre une manière inconnue jusqu'ici de faire la guerre, n'avait qu'à s'adresser au roi de Suède et voir ses campagnes. Tegnér, "Gustaf Mauritz Armfelt" III: 77. — Stedingk hade åtskilligt att berätta om Fredrik Vilhelms "personliga förargelse mot Ers Maj:t, hvilken lär vara drifven till en löjeväckande höjd (point ridicule), och som träder i dagen vid alla tillfällen", t. o. m. i de obetydligaste saker. Stedingks dep. d. $\frac{12}{24}$ aug. 1805.

rades. Hans svenska Maj:t kunde ju "icke vilja fullständigt kompromettera en sak, för hvilken han uttalat sig med sådan värme." Han behöfde blott sända ett vänligt bref, innehållande ungefär, att konungens afsikt aldrig varit en brytning, och att han nu vid åsynen af Preussens förbindelse med hans bundsförvanter på det lifligaste önskade återupprättande af vänskap och förtroende med Preussens konung. Om ett sådant bref sändes med en person, som ägde Gustaf Adolfs förtroende, så skulle det "genast verka utan att det ringaste skada hans värdighet". Ville svenske konungen då taga ledningen af de förenade arméerna, så skulle Hardenberg föreslå, att äfven de preussiska trupperna ställdes under hans öfverbefäl, på det villkor att preussiske generalen Kalckreuth med sin kännedom om Holland finge befälet omedelbart under honom.¹

Gustaf Adolf instämde till fullo i Hardenbergs resonemang om nödvändigheten af att operationerna i nordvästra Tyskland finge enhetlig ledning. Men då hans försök att åstadkomma sådan samverkan misslyckats, förklarade han det nu omöjligt att göra ett nytt. "Om konungen af Preussen", skrifver Gustaf Adolf genom Wetterstedt, "skulle önska att förlika sig med Hans Maj:t, vore det enklaste medlet otvifvelaktigt att för detta ändamål vända sig direkt till konungen, som skulle mottaga hvarje beskickning från Hans preussiska Maj:t med den uppriktighet och det förtroende, som leda vår furstes handlingar, samt därpå svara genast på ett sätt, som fullständigt öfverensstämde med hans tänkesätt". Den som sändes skulle "icke blifva mottagen på samma sätt som Löwenhielm i Berlin". Däröfver autoriserades Brinkman att afge bestämd försäkran till Alopeus.² Men det för Hardenbergs ögon afsedda bref af den 15 december, hvilket Brinkman skref till ryske ministern, och hvori han på ett lämp-

---

¹ Ryske kejsaren hade nämligen redan samtyckt till att ställa sina trupper under denne generals befäl, och Harrowby hade medgifvit detsamma beträffande de engelsk-hannoveranska stridskrafterna. Utdrag ur Alopeus' bref till Brinkman samt afskrift af Hardenbergs bref till Alopeus, båda af d. 7 dec., bif. Brinkmans dep. från Giewitz d. 10 dec. 1805. — I bref till Fersen, Essen och Wetterstedt bad Brinkman om dessas bistånd att beveka konungen.

² C. C. Berlin d. 12 dec. 1805.

ligare diplomatiskt språk öfversatte konungens kärfva svar, medförde ingalunda någon förändring i läget.¹

Så stodo de båda konungarne fast förskansade bakom sina föresatser att vänta första fjätet till försoning från motsidan. Fredrik Vilhelm var dock den från början förolämpade parten och hade följaktligen rätt att vänta en förklaring från svenske konungen. Och ehuru preussiska regeringens uraktlåtenhet att mottaga Gustaf Adolfs bref gaf denne anledning att känna sig kränkt, kan dock den sistnämnde ej sägas ha med detta bref bjudit handen till verklig *förlikning*. Brinkman förutsåg med sorg "omöjligheten af att någonsin föra den ifrågavarande underhandlingen till ett lyckligt slut. Man kan draga upp två parallella linjer med den största noggrannhet, man kan fortsätta dem i det oändliga, men de skola aldrig mötas".²

* * *

Koalitionen hade fått dödshugget vid Austerlitz. Det verkade en omkastning i Preussens politik. I stället för att rikta till Napoleon det ultimatum, som öfverenskommits genom fördraget i Potsdam, inlät sig Haugwitz, som erhållit denna ambassad, själfrådigt i underhandlingar om förbund med segraren för att rädda freden åt sitt land; och samma dag, som Preussens härar bort rycka i fält mot Napoleon, undertecknade Haugwitz med denne alliansfördraget i Schönbrunn, som tillförsäkrade Preussen evärdlig besittning af Hannover mot afträdelse af Ansbach, Cleve och Neuenburg. I det slutgiltiga fördraget i Paris den 15 februari tvang Napoleon därjämte Preussen att tillsluta för England sina hamnar vid Nordsjön äfvensom Lybecks hamn — i verkligheten en krigsförklaring mot sistnämnda makt.

¹ Afskrift bif. Brinkmans dep. d. 17 dec. 1805 och i "Actes etc." *Berlin*. Brinkmans dep. d. 4 jan. 1806.

Hardenberg begagnade sig vid samma tid äfven af ryske kejsarens generaladjutant, furst Dolgoruki, som mellanhand under hans vistelse i Berlin. Furstent, som var personligen bekant med Armfelt, ansatte denne med ifriga uppmaningar från preussiske utrikesministern, att äfven han måtte söka förmå Gustaf Adolf till att skrifva ett bref af det innehåll, som ofvan nämnts. Men Armfelts bearbetningar hade lika liten framgång som Alopeus' skrifvelse. Tegnér, "Gustaf Mauritz Armfelt" III: 78.

² Afskrift af Brinkmans förut anf. enskilda apostill till Alopeus d. 15 dec. 1805. *Berlin*.

Emellertid hade Alexander efter nederlaget vid Austerlitz ställt sina trupper i Hannover under preussiske konungens befäl för att öka hans rikets motståndskraft mot det anfall, kejsaren nu väntade från Napoleon mot denna makt.¹ Det samma gjorde engelske befälhafvaren i Hannover på Hardenbergs förslag. Då koalitionsstrupperna numera måste begränsa sig till försvar, och då Gustaf Adolf själf för mer än en månad sedan afsagt sig öfverbefälet öfver de ryska stridskrafterna, kunde Alexander ej finna något otillbörligt i dessa nya åtgärder. Han visste ännu ej om konungens beslut i början af månaden att återtaga öfverbefälet. Denne blef däremot obehagligt öfverraskad, när en skrifvelse från Alopeus underrättade honom om denna kejsarens åtgärd, som korsade konungens nyss fattade beslut.² För andra gången såg sig denne således isolerad i koalitionen och detta, som han själf uttrycker sig i bref till kejsaren den 9 januari, " därför att jag ej blindt underkastat mig preussiske konungens politiska system". Aldrig skulle han dock öfverge de principer, som han svurit att försvara i alla tider och under alla förhållanden.³

Men egentligen riktade sig Gustaf Adolfs förtrytelse mot Preussen. Han ser nu i dess politik en hel väfnad af intriger. Denna makt hade naturligtvis sträfvat att förena ryska och engelska trupperna under preussiskt kommando endast för att förlama de förbundnes ansträngningar mot Frankrike!⁴ Hardenbergs senaste försök genom sitt bref till Alopeus att påverka Gustaf Adolf därhän att räcka handen till försoning tedde sig nu för denne som "ett skickligt utlagdt lockbete (appas)", afsedt att

1 Afskrift af generaladjutanten furst Dolgorukis bref till general Tolstoj d. $\frac{24 \text{ nov.}}{6 \text{ dec.}}$ 1805 (bif. Svenska reg. till Stedingk d. 9 jan. 1806).

2 Afskrift af Alopeus' skrifvelse till Wetterstedt d. $\frac{13}{25}$ dec. (bif. Svenska reg. till Stedingk d. 9 jan. 1806). — På detta meddelande följde en ganska skarp brevväxling mellan Gustaf Adolf och general Tolstoj. Afskrifter af dessa bref bif. Svenska reg. till Stedingk. d. 9 jan. 1806. Gustaf Adolf erhöll nämligen ej något meddelande om anledningen till kejsarens steg från denne monark själf. Anledningen var enligt Czartoryskis meddelande till Stedingk, att kejsarens bref om denna sak förkommit på vägen. Stedingks dep. d. $\frac{24 \text{ jan.}}{5 \text{ febr.}}$ 1806.

3 Koncept i Acta historica: "Konung Gustaf IV Adolf".

4 C. C Regensburg d. 5 jan., London d. 15 febr. 1806.

genom anbudet om öfverbefälet förmå honom att gå in på den nu verkställda planen, hvilken alltså länge skulle ha varit på tapeten. Detta drag af preussisk politik har, förklarade han genom Wetterstedt, "bestyrkt ända till påtaglighet, hur föga uppriktigt Preussen är gent emot Hans Maj:t"; och med en viss stolthet pekar han på att han undvikit snaran genom att i sitt svar ej nämna ett ord om det erbjudna kommandot.¹

Under sådana förhållanden var det Gustaf Adolf fjärran att bifalla någon åtgärd, som kunde ge svenska trupperna minsta sken af att ha något slags samhörighet med de preussiska. Därför, då Hardenberg i en not af den 22 december till Harrowby erbjöd Preussens garanti ej blott för de engelska utan äfven för de svenska truppernas ostörda vistelse i Hannover under Preussens förhandlingar med Napoleon, hufvudsakligen på det villkor att de afhölle sig från hvarje utmanande företag mot Holland, och då utrikesministern uttalade den önskan, att Gustaf Adolf förmåddes till att gå in härpå, så vägrade denne genast att inblanda svenska armén, som skall stå kvar under sin konungs befäl, i någon som helst uppgörelse mellan Bonaparte och preussiska hofvet".²

* * *

Gustaf Adolfs misstroende mot Preussen kände nu knappt några gränser. Så fruktade han bland annat, att svenska Pommern vore inbegripet i det ansenliga landförvärf, som det från alla håll berättades, att Preussens underhandlingar med Napoleon skulle bringa detta rike. Det var en gammal misstanke, som fått kraftig näring genom Hardenbergs hotelse i noten af den 24

¹ Svenska reg. till Stedingk d. 9 jan. 1806.

² C. C. "Regeringsrådet v. Brinckman" d. 9 jan. 1806. — Tvärtom erbjöd Gustaf Adolf engelske befälhafvaren, general Cathcart, att ställa sig under hans kommando. Men denne svarade, att han i likhet med Tolstoj antagit Hardenbergs förslag. — Hardenbergs not till Harrowby, som utgör svar på dennes förfrågan rörande engelska truppernas säkerhet i Nordtyskland, delgafs Gustaf Adolf af Pierrepont. — När Fredrik Vilhelm meddelade Tolstoj kejsarens beslut att ställa sina trupper under preussiskt öfverbefäl, lade han generalen på hjärtat, att man ej längre borde gå anfallsvis till väga och uppmanade honom att laga så, att engelska och svenska trupperna likaledes undveko alla utmanande handlingar. Afskrift af Fredrik Vilhelms skrifvelse till Tolstoj d. 15 dec. 1805 (bif. Svenska reg. till Stedingk d. 9 jan. 1806).

december att eventuellt besätta detta område. Alla försök att sedan lugna misstron möttes med en halsstarrig erinran, att denna not aldrig modifierats ens efter ryske kejsarens intervention. När preussiska hofvet förhöll sig afvisande mot Löwenhielms beskickning, tydde Gustaf Adolf dess obenägenhet för samverkan som tecken till att Preussen ville åt hans tyska besittningar.¹ Och äfven om hans missuppfattning af denna tilldragelse nu i någon mån beriktigats, så fann han dock i Bonapartes hätskhet mot sig personligen, Preussens blinda underkastelse under den förres vilja och dess "kända system att fika efter allt (tout convoiter)" tillräckliga sannolikhetsskäl för sina farhågor. Ledd af förbittring mot Preussens regering och förtroende för Alexander, ville han nu sälja svenska Pommern till denne. Men Stedingk underlät att framföra sin konungs förslag och därvid blef det.² Både Stedingk och Brinkman kommo dessutom med lugnande meddelanden.³

* * *

Gustaf Adolfs misstro mot den preussiska politiken fick ny näring genom Fredrik Vilhelms deklaration den 27 januari om Hannovers besättande af preussiska trupper intill freden. Han drog nu sina trupper från kurfurstendömet för att rädda dem från att bli af de preussiska stridskrafterna afskurna från förbindelsen med svenska Pommern. Men samtidigt vidtog

¹ Afskrift af Brinkmans förut anf. enskilda apost. till Alopeus d. 15 dec. 1805. *Berlin*. — Gustaf Adolfs farhågor för preussisk roflystnad närdes kraftigt af Stedingk. Se t. ex. hans apost. d. $\frac{28 \text{ maj}}{9 \text{ juni}}$ och dep. d. $\frac{27 \text{ juli}}{8 \text{ aug.}}$ 1805.

² Se härom min förut anf. uppsats i *Historisk tidskrift* 1903.

³ Den förre kunde peka på kejsarens meddelande till honom personligen, att han låtit tillkännage för Goltz, det han skulle betrakta hvarje preussiskt ingrepp i Gustaf Adolfs besittningar som ett anfall. Af Czartoryski hade Stedingk fått de kraftigaste försäkringar, att hans hof aldrig skulle lyssna till några förslag från Frankrike att låta Preussen få svenska Pommern. Stedingks dep. d. $\frac{24 \text{ jan.}}{5 \text{ febr.}}$ 1806.

Brinkman, som befallts att söka utleta sanningen i fråga om Preussens politik i detta hänseende (C. C. "Regeringsrådet v. Brinckmann" apost. d. 9 jan. 1806), omtalade å sin sida, att Alopeus, liksom Ompteda, hannoveransk minister, ägde bestämda försäkringar af preussiska regeringen, hvilka voro betryggande gent emot alla farhågor för att Preussen ville förvärfva svenska Pommern mot svenske konungens vilja. Brinkmans dep. d. 15 jan. 1806.

han den egendomliga åtgärden att i hertigdömet Lauenburg kvarlämna en liten styrka om 1800 man under befäl af generaladjutanten Gustaf Löwenhielm. På konungens befallning utfärdade denne den 1 februari en deklaration från kungliga högkvarteret i Boitzenburg, att hannoveranska länderna på högra Elbestanden forfarande skulle stå under svenska truppernas beskydd," intil dess en öfverenskommelse i detta afseende hunnit blifva träffad emellan Kongl. Maj:t och Dess Höga Allierade, Hans Maj:t konungen af det förenade riket Stora Britannien och Irland."¹

Gustaf Adolf ville visa världen, att *han* ej hörde till de furstar, som sveko sina förpliktelser.² Han fann glädje i att få trotsa Preussen och lägga hinder i dess väg, när det skulle skörda frukterna af sin öfverenskommelse med Napoleon.³ Men han hade äfven mera reella syften med att isolera en handfull folk i det lilla hertigdömet. Han ägde nämligen en fordran hos engelska regeringen på obetalta subsidier, 75.000 pund sterling, och ville ha fullgjorda förbindelser att stödja sina fordringar på.

Trots engelske konungens uttryckliga medgifvande åt de svenska trupperna att utrymma Hannover, hittar Gustaf Adolf på en plan att dela Hannovers besättning intill freden mellan preussiska och svenska trupper med Elbe som gräns. Gustaf Adolf tillskref nämligen sin orubbliga hållning, att Preussens planer för ögonblicket hejdats, i det att dess truppers in-

1 C. C. "Instruktioner etc." På svenska och tyska. I den förra formen tryckt i "Historisk tafla" I: Bil n:o 12, dock ej i full öfverensstämmelse med ofvan anförda redaktion. Af den tyskspråkiga deklarationen finnes ett exemplar bland Svenska reg. till Stedingk.

2 Svenska reg. till Stedingk d. 4 mars 1806. — Gustaf Adolf misstänkte ett hemligt samförstånd mellan engelska ministären och preussiska regeringen, innebärande, att den förra med hänsynslöshet mot konung Georg uppförat hans kurfurstendöme. Mot en så skamlig öfverenskommelse uppreste sig konungens strängt legitimistiska rättskänsla, och han fann däri "en kraftig anledning att vara konung Georg trogen i sina förbindelser med honom". C. C. London d. 15 febr. 1806.

3 Den 25 jan. yttrar konungen till Pierrepont, att Hannovers besättning af preussarne var ännu mindre än engelska truppernas afsegling något skäl att draga svenska stridskrafterna från Hannover. C. C. "Riksmarskalken greve A. v. Fersen" d. 26 jan. 1806.

marsch i Lauenburg uppskjutits från den 13 februari till början af mars. Hans fåfanga var kittlad. Kanske skulle det rent af bli möjligt att för alltid bevara Lauenburg åt Englands konung! Ett senare meddelande från London,¹ ankommet den 17 mars, att engelska regeringen ansåg Lauenburgs ockupation af svenska trupper för gagnlös, borde ha verkat tillräckligt afkylande. Men nu blef Fredrik Vilhelms fördrag med Napoleon i Paris² bekant för Gustaf Adolf. Denna nesliga öfverenskomelse ställde Preussens politik i en oväntad belysning äfven för England. Således hade Preussen verkligen kastat sig i Napoleons armar! Svenske konungen besluter hålla Lauenburg besatt, blott konung Georg ej förklarade sig afstå sitt kurfurstendöme åt Preussen. Det "skulle vara hårdt att lämna åt sitt öde en besittning, lika tilldragande genom sitt läge som genom sina inbyggares godhet och trohet (bonté et loyauté)." — Visserligen fick större delen af Löwenhielms kår nu befallning att jämte svenska hufvudstyrkan återtåga till svenska Pommern, dit konungen själf afreste; men omkring 300 man kavalleri beordrades stanna kvar i Lauenburg för att beskydda(!) hertigdömet med amtet Neuhaus. Denna "styrka" stöddes af en deklARATION, utfärdad af konungen vid afresan från Ratzeburg och af innehåll, att ett angrepp mot denna afdelning skulle betraktas som ett anfall på själfva Sverige.

Gustaf Adolfs egentliga afsikt var nu tydligen att framtvinga ett afgörande i sitt förhållande till Preussen, som han måste ha känt såsom ohållbart. Dess afsikter mot Sverige skulle efter Gustaf Adolfs sista deklARATION kunna afläsas på dess sätt att behandla de svenska ryttarne i Lauenburg. Sannolikt hoppades konungen äfven på att fientligheter från Preussens sida mot svenskt krigsfolk, som beskyddade storbritanniskt område, skulle ge honom utsikter till hjälp från England.⁴ Synbarligen stärktes hans tillförsikt genom en depesch från Czar-

1 Genom Rehausens dep. d. 7 mars 1806.

2 Se sid. 106.

3 Svenska reg. till Stedingk apost. n:o 1 d. 14 mars 1806.

4 C. C. London d. 15 febr. 1806. — De resterande engelska subsidierna erlades den 27 mars.

toryski, som Alopeus d. y. meddelade honom den 14 mars, och hvare kejsaren lofvade att fasthålla vid sin förbindelse med Hans svenska Maj:t, hur förhållandena än gestaltade sig, och aldrig tillåta, att Pommern anfölles af hvarken preussarne eller fransmännen.¹

För preussiska hofvet var Gustaf Adolfs beteende ett streck i räkningen. Löwenhielms deklARATION, som hade väckt stort uppseende i Berlin,² betraktades som en protest mot Preussens uppgörelse med Frankrike. Emellertid beslöt man sig, såsom nämndt, för att uppskjuta till i början af mars inryckandet af preussiska trupper i Lauenburg i den förhoppning, att engelska regeringens inför Gustaf Adolf uttalade önskan skulle bespara Preussen en kollision med de svenska soldaterna. Gustaf Adolfs förklaring från Ratzeburg tog preussiska hofvet ur sådana illusioner. Situationen var hotande. Ett dröjsmål med att fullborda Hannovers besättande innebar fara från Frankrikes sida för Nordtysklands neutralitet. Napoleon hade fått ögonen på den svenska härafdelningen i Lauenburg och tillkännagaf genom Laforest, det svenska truppernas hotande ställning ej tillåta honom ännu att uppfylla sitt löfte att fullständigt utrymma Hannover.³ När han slutligen hotade att rensa Lauenburg med en fransk armé, då öfverröstade detta kraftiga språk farhågorna för att Ryssland skulle taga Sveriges parti, hvilka dittills varit den kraftigaste hämskon på preussiska kabinettet,⁴ och detta beslöt enstämmigt att ändtligen sätta Lauenburgs ockupation i verket. Man skulle ge kraft åt denna genom militära demonstrationer mot svenska Pommerns gränser.⁵ Order utfärdades den 1 april om

1 Svenska reg. till Stedingk apost. n:o 3 d. 14 mars 1806. — Stedingk hade liksom Rehausen erhållit uppdrag att taga kännedom om respektive regerings uppfattning af Gustaf Adolfs hållning och att isynnerhet leda ministrarnes uppmärksamhet på berlinska kabinettets försåtliga uppförande. C. C. Petersburg och London apost. d. 9 febr. 1806.

2 Brinkmans dep. d. 11 och 23 febr. 1806.

3 Brinkmans dep. d. 5 apr. 1806.

4 Brinkman till Stedingk d. 12 apr. 1806. (Svenska reg. till Stedingk.)

5 Lombard till Hardenberg d. 28 mars 1806. Hardenberg till Lombard d. 29 mars. "Actes etc". *Berlin*. — Preuss reg till Goltz d. 31 mars. *Berlin* — Brinkmans dep. d. 29 mars.

sammandragande af två observationskårer på tillhoppa 17 à 18.000 man under befäl af generalerna Schmettau och Kalckreuth.¹ Denna order blef dock redan efter tre dagar suspenderad, troligen mest af hänsyn till Ryssland, enär man ej längre kunde skylla på någon fara från svenska trupperna. Men Kalckreuth beordrades den 14 april att noga observera svenska gränsen för att, så snart han fann nödigt, sammandraga en truppstyrka.²

Innan preussiska regeringen tog det afgörande steget, ville den pröfva öfvertalningens väg. Hardenberg underrättade ryske ministern i Berlin, att order gifvits om Lauenburgs besättande med preussiska trupper, "enär de svenska stridskrafterna ej kunde förlänga sin vistelse i hertigdömet utan att kompromettera nordens lugn", och bad ministern söka förmå Gustaf Adolf till att förekomma blodiga sammanstötningar. Alopeus gick Hardenbergs önskan till mötes genom att låta sin broder skrifva ett bref till Wetterstedt, hvilket är dagtecknad den 3 april, och i hvilket Alopeus d. y. erinrar om att Lauenburg omöjlig kunde försvaras mot franska och preussiska trupperna i förening.³ — Wetterstedts svar till Alopeus d. y. den 6 april blef blott en skärpt bekräftelse på Gustaf Adolfs oböjlighet. Skrifvelsen blef af mottagaren meddelad preussiska regeringen. Den upprepar, att "ett anfall mot de svenska trupperna i Lauenburg skulle vara en formlig krigsförklaring mot Sverige." Hans Maj:t, hette det vidare, "skall för visso icke välja det ögonblick, då det gäller att slåss, för att draga sina trupper tillbaka från en provins, som därigenom skulle bli utlämnad till ett herravälde, lika främmande för invånarnes önskningsar som för dess suveräns vilja." Konungen för-

---

1 Fredrik Vilhelm begärde hos hertigen af Mecklenburg genomtåg för sina trupper. Man trodde nämligen — eller snarare låtsade sig tro — i Berlin, att svenska hufvudstyrkan fått befallning att kvarstanna i Mecklenburg för att vid första tecken kunna återvända till Lauenburg, och man ville mot densamma sätta en så stor öfvermakt, att motstånd blefve omöjligt.

2 Brinkman till Stedingk d. 12 apr. 1806. Brinkmans dep. d. 30 apr. — Afskrift af Fredrik Vilhelms order till Kalckreuth d. 14 apr. "Actes etc." *Berlin*.

3 "Ryska beskickningens i Stockholm noter etc." Svensk öfversättning i "Historisk tafla" I: Bil. n:o 14.

klaras sig följaktligen "besluten att se händelserna komma (voir venir les événemens), stark genom rättvisan af sin sak och med fullkomlig förtröstan till Försynens beslut."¹ — Tre dagar senare satte Gustaf Adolf inseglet på sitt oryggliga beslut genom en cirkulärskrifvelse, hvori han protesterar mot den uppfattning, som Preussen nu, efter fördraget i Paris, sökte göra gällande, att Hannover vore en fransk eröfring, afstådd till Preussen genom ett formligt fördrag, och att besittningstagandet af Lauenburg från denna makts sida alls ej borde betraktas som ett anfall mot svenska armén. "Vad sedan länge", heter det vidare, "att räkna Preussen bland sina fienders kategori i följd af dess allians med en regering, som är i krig med Sverige och dess bundsförvanter, betraktar konungen . . . hvad som nu tilldrager sig endast som en nödvändig konsekvens." Ett anfall mot de svenska trupperna i Lauenburg kunde icke tydas på mer än *ett* sätt: som en krigsförklaring.²

De fientliga kraftåtgärder,³ hvarmed engelska regeringen besvarade Preussens tillkännagifvande om dess annektering af Hannover och om afspärrningsåtgärderna mot Englands handel, äfvensom Omptedas, hannoveranske ministerns i Preussen, högtidliga protest i sin konungs namn mot Hannovers afträdande och afresa från Berlin utan afskedstagande — allt var ägnadt att styrka Gustaf Adolf i hans framhårdande mot Preussen.⁴

I Lauenburg nalkades afgörandets stund för Löwenhielms lilla trupp, som ytterligare minskats till omkring 230 man. Löwenhielms instruktion lydde på, att, "om främmande Trupper ville inrycka . . ., borde befälhafvaren underrättas, att sådant af Hans Kongl. Maj:t ej är tillåtit (!); skulle främmande trupper det oagtadt inrycka i Landet, skulle de behandlas som fiender." — Innehållet af sina order meddelade Löwenhielm i en skriftlig deklARATION af den 13 april till de preus-

1 C. C. "Härvarande Utrikes Ministrar."

2 C. C. "Circulaire" d. 9 apr. 1806.

3 Embargo på alla preussiska fartyg i engelska hamnar och blockad af inloppen till de floder, som afspärrats mot Englands handel.

4 Brinkmans dep. d. 10 apr. 1806.

siske befälhafvarne i Hannover och Mark.¹ Men denna "varning" förmådde ej afskräcka. För Fredrik Vilhelm fanns ej annat val än att taga Lauenburg. Men han önskade dock till allt pris förekomma blodsutgjutelse, när beslutet sattes i verket, för att ej gifva Ryssland anledning att gripa in. Hans instruktion för ockupationshärens befälhafvare, öfverste von Beeren, påbjuder också den största tänkbara varsamhet. Då svenskarne synbarligen ville tvinga preussarne till våldsamheter, tillhölls Beeren att vid besittningstagandet "söka undvika ej blott hvarje våldshandling utan också i hvarje fall ett angrepp och blott vid nödtvång skrida till försvar. Och har Ni," heter det vidare, "att vid Er ankomst dit tillkännagifva för dem [svenska trupperna] 'auf eine gute Art' Ert uppdrag beträffande lauenburgska landets besättande och öfverlämna åt dem att draga sig tillbaka till sitt land." Skulle de kasta sig in i Ratzeburg och göra min af att hålla sig där, så hade Beeren att afskära tillförseln af lifsmedel.²

Slutet på alla Beerens underhandlingar med Löwenhielm, som måste spela den obevekliges roll, blef, att de svenska rytterne utmanövrerades ur Laueuburg af den mer än åtta gånger talrikare "fienden" den 23 april med en förlust af — en död och åtta sårade!

* * *

Gustaf Adolf hade ändtligen tvingat fram ett afgörande, som han fann vara ett tillfyllestgörande bevis på preussiska hofvets fientliga sinnelag.³ Han hade nu "tillfredsställelsen" att befinna sig "på samma linje som Hans storbritanniska Maj:t" vis à vis Preussens konung.⁴ Sin länge hämmade förbittring ger han fritt lopp och besvarar underrättelsen om den s. k. striden i Lauenburg med att lägga embargo på alla i svens-

1 Fersen till Pierrepont och Alopeus d. 27 apr. 1806 (C. C. "Härv. Utr. Min.") Tryckt bif. Svenska reg. till Stedingk d. 28 apr.

2 Afskrift af Fredrik Vilhelms instruktion för von Beeren af d. 14 apr. 1806, bif. en afskrift af Fredrik Vilhelms skrifvelse till Kalckreuth af s. d. ("Actes etc.") Berlin.

3 Svenska reg. till Stedingk d. 28 apr. 1806.

4 C. C. London d. 8 maj 1806.

ka hamnar befintliga preussiska fartyg.¹ Samtidigt utfärdade konungen order till regeringen i Stockholm, att en betydande eskader ofördröjligen skulle utlöpa för att blockera Memel, Pillau, Danzig och alla hamnar på preussiska Pommerns kust, uppbringa alla preussiska fartyg, brandskatta städerna och i händelse af vägran bombardera dem.² Alla i konungens tjänst varande svenskar, som vistades i Preussen, fingo tillsägelse att ofördröjligen lämna dess område.³

Till förekommande af att de svenska fartygen i preussiska hamnar skulle drabbas af repressalier hade Gustaf Adolf i förväg, genom cirkulär af den 25 april, befallt de svenska handelsagenterna i Preussen att utan uppskof tillsäga befälhafvarne på därvarande svenska fartyg att ofördröjligen afsegla för att ej blottställa sig för faror af de politiska förhållandena.⁴ Men varningarna kommo ej i tillräckligt god tid. Preus-

1 Wetterstedt till v. Essen d. 26 apr. 1806 (C. C. "Publ. Verk etc.") Gustaf Adolf till pommerska regeringen d. 25 apr.—Embargot tillkännagafs offentligt genom riksmarskalkens, A. v. Fersens, not af den 27 apr. Fersen till Pierrepont och Alopeus, ofv. anf.

2 Gustaf Adolfs egenhändiga instruktion för konteramiral Cederström d. 2 maj 1806 (C. C. "Instruktioner etc.") Tryckt i "Historisk tafla" I: Bil. n:o 15.—Först den 13 maj utfärdades offentligt tillkännagifvande om blockaden genom noter till Europas hof. C. C. "Circularer."

Blockaden var ej af Gustaf Adolf ämnad att bli så effektiv, att Sveriges egen utförelse skulle därpå bli lidande. Detta framgår af hans fullmakt för general-krigskommisarien Carl von Platen af d. 2 maj att föreslå handlande i Lybeck, Wismar och Rostock att afsända sina fartyg till Göteborg och andra svenska städer för att därifrån öfverföra svenska produkter till Preussen. I detta fall tillät konungen v. Platen att för dessa fartyg "utfärda en löftesskrift, hvaruti dem, å Konglig Maj:ts vägnar, full säkerhet lofvas att fritt in- och utlöpa i preussiska hamnarne," men endast med förbehåll, att de vid utgåendet ej hade några varor ombord. C. C. "Instruktioner etc." — Denna tillåtelse för Platen att utfärda fripass gällde blott för två månader. Giltigheten utsträcktes dock något öfver denna tid, men fullmakten förnyades ej. Wetterstedt till landshöfding Carpelan d. 31 juli 1806 (C. C. "Publika Verk etc.")—Enstaka undantag i blockadens och embargots stränga utförande beviljades England och Ryssland. Wetterstedt till Pierrepont den 21 juni och d. 4 och 22 juli (C. C. "Härv. Utr. Min."), till handelsagenten Palini Danzig d. 23 juli (C. C. "Handelsagenter etc."), till v. Essen d. 24 maj (C. C. "Publika Verk etc."), C. C. Petersburg apost. 4 d. 9 juni. Wetterstedt till Alopeus d. 21 juni (C. C. "Härv. Utr. Min.") o. s. v.

3 C. C. "Handelsagenter etc." den 1 maj 1806. — C. C. "Regeringsrådet v. Brinkman" s. d.

4 C. C. "Handelsagenter etc."

sen kunde hämnas med att lägga beslag på flera svenska fartyg.

Gustaf Adolf väntade, att Preussen skulle svara äfven med fientligheter mot svenska Pommern och lät vidtaga ganska omfattande försvarsanstalter för att möta dessa. Men Fredrik Vilhelm ådagalade fortfarande samma hofsamhet, som en naturlig obenägenhet mot allt våld och än mera hänsynen till Sveriges stöd i Ryssland ingaf honom. Han ämnade icke anfälla men beredde sig att med kraft möta det angrepp, som han i sin tur trodde skulle följa på embargot och blockaden. Därför beslöt han att betydligt förstärka Kalckreuths kår, och garnisonen i Berlin fick order att hålla sig redo till marsch vid första signal. Kalckreuth instruerades att med all sin uppmärksamhet följa svenskarnes rörelser för att genast rycka mot dem, om de skulle vilja öfvergå gränsen, men han tillhölls kraftigt att låta bli alla utmanande handlingar.¹ — Konungen af Preussen ville — af hänsyn till Ryssland isynnerhet — "ända till sista ögonblicket" lämna åt Hans svenska Maj:t att välja ett annat beslut, "trots att alla hans åtgärder präglas af ett mycket bestämdt uppsåt, att kosta hvad det kosta vill, åter upptända krigslågan på kontinenten England till behag".²

* * *

Fredrik Vilhelm visade ej blott foglighet mot svenske konungen; han sökte äfven närma sig denne genom att öppna en brefväxling med honom. Någon ansats till direkt meddelande mellan de båda regenterna hade ej förekommit sedan Löwenhielms misslyckade beskickning i början af november 1805. Nu tager Fredrik Vilhelm första steget. Embargot var besvärande nog, och Ryssland stod hotande i vägen för våldsamma åtgärder. Äfven förhållandet till Frankrike dref honom, som nämndt, att pröfva fredliga medel, och han afsände en major Bronikowsky till Gustaf Adolf med ett bref af den 8 maj. "Edra trupper", skrifver konungen, "ha först skjutit på mina. Mina under-

¹ Afskrift af Fredrik Vilhelms skrifvelse till Kalckreuth d. 30 apr. 1806. "Actes etc." *Berlin* — Brinkmans dep. d. 30 apr.

² Fredrik Vilhelm till Alexander d. 1 maj 1806. Tryckt i Bailieu, "Briefwechsel etc.": 102

såtar ha blifvit våldsamt behandlade på Edert område, deras skepp lagda under embargo i Edra hamnar. Ett dylikt tillstånd kan icke få fortfara". — "Vill Ni ha krig eller fred"? frågar han. "I senare fallet skall jag utan svårighet göra mänskligheten offret af mina rättmätiga klagomål. I det förra måste jag ha ett bestämdt svar, som lär mig mina skyldigheter. . . Jag hoppas dock, att Ni . . . skall utan dröjsmål återtaga Edra åtgärder mot mina undersåtars handel och återställa mellan oss det enda förhållande, som våra minnen tillåta".¹

Bronikowsky blef mottagen med sitt bref, något som Gustaf Adolf i sitt svarsbref ej försummar att räkna sig till förtjänst. Jämförelsen med Fredrik Vilhelms beteende mot Löwenhielm kunde han ej afstå ifrån! Preussiske konungens resone-mang i brefvet ville Gustaf Adolf ej godkänna. Visserligen hade, skrifver han, svenska trupperna först skjutit på de preussiska, men däri hade de blott gjort sin plikt, enär dessa med våld öfver-skridit Lauenburgs gräns utan hänsyn till Gustaf Adolfs högtid-liga deklaration. Embargo och blockad vore blott en naturlig följd af dessa fientliga åtgärder. Men de "skola återkallas, så snart Lauenburg utrymmes af Ers Maj:ts trupper och ingen öster-sjöhamn längre är stängd för den engelska handeln". Konungen förbehöll sig för öfrigt "att tillsammans med Mina bundsförvan-ter göra kurfurstendömet Hannovers blifvande öde till föremål för underhandlingar liksom ock Ers Maj:ts allmänna anstalter mot engelska flaggan".² — Med detta bref återvände Broni-kowsky.

Gustaf Adolfs åsikt var nu, att vägen till försoning öpp-nats, men han förutsåg, att hans fordringar skulle möta mycket svåra hinder i Berlin.³ I själfva verket hade man ej kommit hvarandra närmare. De båda konungarne hade intagit ofören-liga ståndpunkter, och den olika syn på tingen, som de i dessa bref uttala, bestämmer framgent deras program. Båda fram-ställde de sig som den förorättade parten och formulerade sina

¹ "Originalbref etc." Svensk öfvers. i "Historisk tafla" I Bil. n:o 16.

² C. C. "Kongliga och Furstliga personer" d. 12 maj 1806, — Orig. i "Acta etc." *Berlin*. Svensk öfvers. i "Historisk tafla" I Bil. n:o 17

³ Sv. reg. till Stedingk d. 13 maj 1806.

fordringar därefter. Man måste dock instämma med Fredrik Vilhelm, när han yttrar: "För visso är det icke jag, som är upphofsmannen till denna absurda tvist". — Hvad nu Gustaf Adolfs villkor beträffar, så äro de att fatta ej blott såsom frukt af en hårdragen formalism; de ha sin djupare förklaringsgrund däri att han ej *ville* försoning med Fredrik Vilhelm, som alldeles förlorat hans förtroende, såvida denne ej bröte med Napoleon. Ty därhän skulle uppfyllandet af Gustaf Adolfs villkor ha ledt — men till detta steg behöfdes starkare drifkraft än lockelsen af en försoning med Sveriges konung!

Vid denna tid hade hertig Vilhelm af Braunschweig-Oels, Gustaf Adolfs svåger, erbjudit sig att resa till högkvarteret i Greifswald för att begagna släktskapens inflytande som öfvertalningsmedel på konungen. Fredrik Vilhelm gillade efter någon tvekan hans plan, och hertigen afreste till Anklam för att där invänta svar på det bref af den 10 maj, hvori han tillkännagaf sitt tilltänkta besök. Konungens svar kom följande dag och innehöll — att Hans Maj:t med nöje skulle ha mottagit honom, "om ej de nuvarande omständigheterna föreskrefve mig att afstå från besök af en furste i preussiske konungens tjänst".¹

Fredrik Vilhelm hade, innan han skref sitt bref till Gustaf Adolf, med sorg förutsett, att det från dennes sida komme att möta en vägran, som skulle "göra kriget oundvikligt".² Gustaf Adolfs fordringar visade sig nu vara sådana, att de väckte preussiske konungens lifliga förtrytelse.³ Emellertid öfverraskas denne af att en svenske konungens adjutant, major Chapman, anländer med ett nytt bref från sin herre, skrifvet den 16 maj. Ehuru denne däri hade utbytt sin fordran på Lauenburgs återställande till England mot ett villkor, som var lika omöjligt med hänsyn till Frankrike, nämligen Elbes öppnande för engelska flaggan, såg Fredrik Vilhelm däri "ett bevis på att konungen af

¹ Afskrift af Fredrik Vilhelms bref till hertigen af Braunschweig d. 7 maj 1806. Afskrift af Kalckreuths rapport d. 10 maj. Gustaf Adolfs bref till hertigen af Braunschweig d. 11 maj. "Acta etc." *Berlin*.

² Ofv. anf. bref till hertigen af Braunschweig.

³ Han skall nu ha yttrat: "Man kan sich doch nicht unter die Füsse treten lassen." Stedingks dep. d. $\frac{5}{17}$ juni 1806.

Sverige börjar komma till besinning" och ämnade för att kvarhålla honom däri gifva ett svar" i en visserligen värdig men dock försonlig ton".¹

Fredrik Vilhelms svarsbref, dagtecknad den 18 maj, låter mottagaren veta, att de båda konungarnes inbördes förhållande ej lämpade sig för diskussion af "ämnena, som äro främmande för Sveriges intressen". Dit räknade brefskrifvaren nordsjöhamnarnes tillfälliga afspärrning mot engelska flaggan, en sak hvaröfver han hade förklarat sig inför "de makter, som äro intresserade i frågan". Beträffande Lauenburg borde det säga sig själf, "att då kurfurstendömet besattes, borde denna lilla jordfläck också bli det". Hvad svenske konungens andra villkor angick, så kunde Fredrik Vilhelm utan vidare undanrödja denna svårighet, enär det aldrig varit fråga om att tillsluta någon östersjöhamn.² "Efter dessa förklaringar, som jag uppriktigt skulle önska att kunna göra ännu mer tillfredsställande",³ bad Fredrik Vilhelm åter svenske konungen att upphäfva embargot och återkalla befallningen om blockad, hvaremot Fredrik Vilhelm lofvade att i sin tur återtaga de repressalier, han befallt. Till slut varnar han för de olycksdiga följderna af ett motsatt beslut från Gustaf Adolfs sida.⁴

1 Gustaf Adolfs bref i C. C. "Kongliga och Furstliga personer." Original i "Acta etc." *Berlin*. Svensk öfvers. i "Historisk tafla" I: Bil. n:o 18 — Beyme [till Haugwitz] d. 20 maj 1806. "Acta etc." *Berlin*. — Haugwitz rådde till att lämna båda Gustaf Adolfs bref obesvarade. Om Fredrik Vilhelm önskade att ännu en gång använda försonliga åtgärder, behöfde han "ej förödmjuka sig gent emot svenske konungen ända till förklaringar," som "i Europas ögon kompromettera Preussens värdighet" Han borde endast uppskjuta fientligheterna i afvaktan på verkan af ryske kejsarens föreställningar. "On peut oublier", fortsätter Haugwitz, "s'il le faut, les torts de ce jeune monarque; on peut hausser les épaules sur ses erreurs, et user de toutes sortes de ménagemens, mais se humilier jusqu'à entrer en explications avec lui; répondre à ses menaces par des propositions conciliatoires — voilà ce que je ne concevrai jamais." Haugwitz till Lombard d. 16 maj. "Acta etc." *Berlin*.

2 Denna missuppfattning från svenske konungens sida hade delats både i London och Petersburg.

3 Enligt Gustaf Adolfs yttrande till Kalckreuth vid hans underhandling med denne den 20 juni (se sid. 96 f.), hade dessa ord gifvit konungen hopp om försoning.

4 "Originalbref etc." Svensk öfvers. i "Historisk tafla" I: Bil. n:o 19

Det var ej tomma ord blott, när Fredrik Vilhelm uttalade dessa hotelser. Den 20 maj utfärdade han order till Oberkriegscollegium om förberedelse för att bemöta ett utbrott af krig med Sverige genom att utrusta en ny kår, som borde hållas redo att marschera inom 24 timmar efter erhållen order. Den skulle förstärka den kår, som omkring en månad varit samlad vid svenska Pommerns gräns under Kalckreuths befäl. Fredrik Vilhelm förklarade sig vara besluten att låta det bryta löst, "så snart nu med visshet kan förutses, att ett biläggande i godo af de bestående misshälligheterna med Sverige icke kan ske". En operationsplan var utkastad, enligt hvilken angreppet hufvudsakligen skulle gå ut på en gynnsam drabbning med de svenska trupperna och Stralsunds eröfring såsom slutmål; och order voro redan gifna om förberedelser för belägringens verksamma bedrivande.¹

Gustaf Adolf var obeveklig. Han skref tillbaka den 21 maj, beklagande, att Fredrik Vilhelms bref alls icke uppfyllt hans förväntan² och häfdade, att Englands intressen för visso ej vore ett ämne, främmande för Sverige, ty denna makt hade högtidligen begärt hans intervention (se sid. 84—85). Bunden af förpliktelserna mot sina bundsförvanter, borde han ej klandras för "följerna af ett sakernas tillstånd, hvars upphörande beror endast på Ers Maj:t".³

Efter att några dagar ha förgäfves väntat på svar, tillkän-

¹ Generaladjutanten Kleist till Haugwitz d. 20 maj 1806. Afskrift af Fredrik Vilhelms order till Oberkriegscollegium och generallöjtnant Geusau s. d. Afskrift af Fredrik Vilhelms skrivelse till Kalckreuth s. d. "Acta etc." *Berlin*.

² Han visade sig mycket känslig för att Fredrik Vilhelm i båda de senaste breffen utelämnat den vanliga titeln "Cousin" i öfverskriften — den hade dittills varit "Monsieur mon Frère et Cousin." "Hvad har jag då gjort," sade han, "eftersom min nära släkting förnekar det blodsband, som förenar oss"? Afskrift af Brinkmans bref till Lützow, Mecklenburgs sändebud, d. 21 maj 1806. "Acta etc." *Berlin*. Lützow skref tillbaka, framförande Hardenbergsförsäkran, att Fredrik Vilhelm alls ej haft för afsikt att därmed såra. Afskrift af Lützows bref till Brinkman d. 27 maj. "Acta etc." *Berlin* — Icke för ty uttryckte Gustaf Adolf sitt beklagande af denna sak äfven inför Kalckreuth vid sitt samtal med denne d. 20 juni (Se sid. 97 f.)

³ C. C. "Kongliga och Furstliga personer" — Orig. i "Acta etc." *Berlin* — Svensk öfvers. i "Historisk tafla" I: Bil. n:o 20.

nagaf Gustaf Adolf den 29 maj skriftligen för general Kalckreuth, som besörjt framförandet af hans föregående skrifvelse, att han betraktade underhandlingen som bruten. För den händelse att Fredrik Vilhelm ville återupptaga den, förklarade han, att "detta ej kan ske annat än direkt mellan honom och Mig och icke på bivägar (par des voies détournées)".¹ — Enligt Gustaf Adolfs egen uppgift har han med dessa dunkla ord endast afsett att "undvika dessa tråkiga formaliteter", som hofvet i Berlin alltid begagnade för att vinna tid, ty han hade själf insett "alla olägenheterna af ett långt dröjsmål".² Enstaka yttranden, som sedan undfallit konungen, vittna dock om att det mindre var farhågan för dessa "formaliteter" än känslan af att endast en underhandling med preussiske konungen själf anstode hans kungliga värdighet, som dikterat detta egendomliga bref.³ Detta är alltså en protest mot den medling, ryske kejsaren tillämnade. Gustaf Adolf förklarade, att han ej ville utsätta sig för misstanken att stå under Rysslands förmynderskap. Han var visserligen alls ej missnöjd med kejsarens intervention i egenskap af allierad. Men han kände sig sårad, så snart denna tog enmerahög-tidlig form i egenskap af medling mellan Sverige och Preussen, ty under sådana förhållanden skulle resultatet ju tillskrifvas ej Gustaf Adolfs eget inflytande utan kejsarens, hvilken så mycket mindre borde stå *öfver* båda parterna, som han var allierad med båda.⁴

För preussiske konungen voro Gustaf Adolfs ord i brefvet

1 C. C. "Utländske Embetsmän etc." Af konungen egenhändigt. — Original i "Acta etc." *Berlin* — Svensk öfvers. i "Historisk tafla" I. Bil. n:o 21.

2 Sv. reg. till Stedingk d. 10 juni 1806.

3 Jf. särskildt konungens samtal med Alopeus den 19 juli (sid. 103)!

4 Wetterstedt enskilda bref till Stedingk d. 10 juni 1806 (Sv. reg. till Stedingk). — Det är tydligtvis denna tanke, som utgör kärnan i det yttrande, Zlobin (sid. 60) berättar, att Gustaf Adolf skall ha fällt till Alopeus: "Denna bemedling skall, såsom jag fruktar, allt för mycket luta till min fördel — jag älskar rättvisan så mycket, att jag endast önskar fullständig opartiskhet". — Brinkman karakteriserar Gustaf Adolfs uppfattning sålunda, att denne skulle "mycket lättare gifva efter, om han hade att förhandla med den obetydligaste tyske furste; men konungen af Preussen är en alltför mäktig monark för att ej komma honom att frukta, det han skulle synas låta föreskrifva sig lagar och ge efter för en ärelysten makts hotelser". Afskrift af Brinkmans ofv. anf. bref till Lützow d. 21 maj.

till Kalckreuth ett dunkelt tal. Men han tydde dem i alla händelser som ett bevis på att konungen önskade "se korrespondensen fortsatt" — och han hade intet emot detta, ehuru han insåg, att den aldrig skulle bringa diskussionen till slut. Han hade redan befallt, att Lombard skulle uppsätta ett lämpligt svar,¹ då Ryssland ryckte fram med ett medlingsförslag, som innebar ett nytt uppslag och således tillbakahöll det påtänkta svarsbrevet.²

* * *

Under tiden mellan Gustaf Adolfs sista bref till Fredrik Vilhelm och hans skrifvelse till Kalckreuth infaller ett försök, som utgår från svenske konungens närmaste omgifning i Greifswald, att återknyta den brustna tråden. Hufvudmännen för denna plan äro Fersen, Armfelt och Wetterstedt, som fingo Brinkman att åtaga sig en indirekt underhandling i ofvan angifna syfte.³ Planen kväfdes i sin brodd men har dock ej varit

1 Fredrik Vilhelm [till Haugwitz] d. 31 maj 1806. "Acta etc." *Berlin*.

2 För att ej Gustaf Adolf skulle bli sårad öfver denna tystnad, ombad Haugwitz Krüdener, Rysslands nya sändebud i Berlin, att låta Alopeus d. y. få veta orsaken. Preuss. reg. till Goltz d. 2 juni 1806. *Berlin*.

3 Brinkman vände sig skriftligen den 21 maj till mecklenburgske envoyén, Lützow, och anförde, utan att nämna planens upphofsmän, ett yttrande af Gustaf Adolf till Fersen, hvilket uttryckte bifall till hvad Brinkman och Lützow båda föreslagit konungen, nämligen att öfverlåta underhandlingen till å ömse sidor utsedda underhandlare. Men konungen hade yttrat, att han ej själf kunde framställa förslaget, ty: "Hela världen skulle säga, att jag är rädd; och om man ej vill godtaga det, är min ära komprometterad. Om konungen af Preussen föresloge mig en dylik åtgärd, skulle jag samtycka." Brinkman öfverlämnade nu åt Lützow att afgöra, om han funne lämpligt att härom tala med Haugwitz men besvär honom att för öfrigt hålla saken hemlig, då Brinkman ingalunda vore autoriserad att komma fram med denna antydning. Afskrift af Brinkmans förut anf. bref till Lützow.

Lützow lät genast preussiske utrikesministern läsa brevet, och denne fick hans tillåtelse att lägga det under sin konungs ögon. Resultatet blef, att Haugwitz kort därpå kunde ge Lützow ett skriftligt meddelande, att hans konung gärna skulle samtycka till förslaget, om det kunde vara svenske konungen till behag. "Il se reprocherait de S'être refusé à quelqu'ouverture que ce fût et sous quelque forme qu'on la fît." skrifver Haugwitz. Haugwitz till Lützow (koncept) d. 27 maj 1806 "Acta etc." *Berlin*. — Lützow sände detta bref till Brinkman, tilläggande, att Haugwitz försäkrat, det Gustaf Adolf ändock ej hade något säkrare medel att snabbt återupprätta det goda förhållandet än ett löfte om blockadens upphäfvande, och Lützow bad Brinkman göra allt för att utverka ett sådant löfte. Afskrift af Lützows bref till Brinkman d. 27 maj 1806 "Acta etc." *Berlin*.

utan all politisk betydelse, ty den sysselsatte någon tid preussiska regeringen och bidrog i sin mån att återhålla krigets utbrott.

Detta utbrott hade preussiska regeringen dittills uppskjutit, förnämligast i afvaktan på en medling, som Rysslands kejsare utlofvat. Denne hade sedan längre tid tillbaka afgjort öfver Preussens förhållande till Sverige. Det var hänsynen till Gustaf Adolfs förbindelser med Alexander, som i det längsta hade afhållit Preussen från att köra ut de svenska soldaterna ur Lauenburg. Och när Frankrikes påtryckning äntligen tvang Fredrik Vilhelm att bruka lindrigt våld, fann han nödigt att till förekommande af misstydingar tillkännage detta på förhand i Petersburg, men under betonande af att han lika litet med denna åtgärd som med sina militära demonst-

---

Då inträffade en händelse, som korsade de fyra svenske herrarnes beräkningar: det ofvan anförda bref, som Gustaf Adolf dem ovetande skref till Kalckreuth den 29 maj, afvisande alla indirekta underhandlingar. Förslagsställarne fruktade genast, att man i Berlin skulle fatta brefvets ordalag såsom ett afvisande svar på Haugwitz' skrifvelse till Brinkman — ehuru de faktiskt voro utan samband med denna — samt ge Gustaf Adolf ett svar, hvori påpekades motsägelsen mellan dennes ord och det förslag, som gjorts genom Brinkman. På detta sätt skulle förslagsställarne "anses mycket brottsliga i en furstes ögon, som sällan förlåter en dylik indiscretion." De besvuro alla Brinkman "att göra det omöjliga för att förekomma stormen," och Brinkman skref "nästan under deras diktamen" ett bref till Lützow d. 29 maj, bönfallande honom vid deras vänskap att ej vidare göra något bruk af hans förslag. I samma bref försäkrar Brinkman, att hans och konungens bref ej hade något samband. Konungens mening med sitt bref hade blott varit, att han ville förhandla direkt och utan någon medling. Afskrifter af Brinkmans bref d. 29 maj och d. 30 juni ("Acta etc.") *Berlin*. — Haugwitz till Goltz d. 30 maj 1806. *Berlin*.

Sannolikt har det från början varit Brinkmans mening, att Lützow skulle taga saken om hand utan att göra något mera officiellt bruk af hans bref. Men både Lützow och Haugwitz utgingo från den öfvertygelsen, att Brinkman ej handlat utan högre bemyndigande, åtminstone ett tyst sådant. Lützow lofvade emellertid att bevara hans hemlighet. Afskrift af Lützows bref till Brinkman d. 1 juni 1806 ("Acta etc.") *Berlin*. — När det några dagar senare visade sig, att Alopeus d. y. ägde kännedom om denna plan och talade därom såsom om en bekant sak, funno de fyra svenske herrarne bäst, att konungen finge veta saken på *direkt* väg, och Brinkman lofvade taga allt på sig. Med sin sedvanliga diplomatiska fintlighet och tack vare det förtroendé, konungen hyste för honom, lyckades han framställa förhållandet för Gustaf Adolf på ett sådant sätt, att denne till och med gaf sitt välbehag till känna. Brinkmans ofv. anf. bref till Lützow d. 30 juni.

rationer på svenska Pommerns gränser förknippade "den minsta fiendliga afsikt mot en furste, som är hedrad med Hans Maj:t kejsarens af Ryssland beskydd"¹ — Men Fredrik Vilhelms politik vann ingalunda gillande vid ryska hofvet. Innan underrättelsen om konungens beslut angående Lauenburg ännu hunnit fram till Petersburg, hade Czartoryski därifrån afsändt en depesch till Alopeus, skriven den 12 april n. st., och af denne meddelad Hardenberg.² Skrifvelsen uttryckte ryska hofvets önskan, att Preussen måtte upphäfvä sina militära demonstrationer och "öfverlämna åt Kejsaren omsorgen att förmå Hans svenska Maj:t till att låta utrymma Lauenburg"³. — En vecka därefter fick hofvet i Berlin en ny kalldusch genom en depesch från Goltz af den $\frac{9}{21}$ april, hvori denne anför ett samtal, som han haft föregående dag med Czartoryski efter att ha mottagit sin regerings skrifvelse om Lauenburgs tillämnade besittningstagande. Ryske utrikesministern hade inför Goltz uttalat sitt beklagande af att Fredrik Vilhelm "ej hellre inväntat verkan af Hans Maj:t kejsarens råd och föreställningar". Nu hade Preussen, fortsatte Czartoryski, bragt Ryssland i en ytterst kinkig belägenhet, när konungen af Sverige, i kraft af bestående fördrag, skulle påyrka kejsarens bistånd. Ty Preussens demonstrationer mot svenska Pommern kunde ge denne konung rätt att åberopa äfven ett defensivt fördrag.⁴

Om kejsaren alltså uttalat sitt ogillande af preussiske konungens politik, tillmötesgick han dock på samma gång dennes begäran att söka återhålla Gustaf Adolf från våldsam motstånd i Lauenburg. Väl hade kejsaren medels den försäkran om trohet, som Alopeus frambar till svenske konungen i midten af mars, (se sid. 69—70) bidragit att hålla denne kvar i sin utmanande ställning. Men detta löfte gafs vid en

¹ Preuss. reg. till Goltz d. 31 mars 1806. *Berlin*.

² Denne hade i midten af april fått lämna plats för Haugwitz såsom utrikesminister, men han förmedlade ännu Preussens hemliga underhandlingar med Ryssland.

³ Depeschen är tryckt i Ranke, "Denkwürdigkeiten etc." III : 3.

⁴ Goltz' dep., ank. d. 2 maj. *Berlin*.

tid, då Alexander — om än med en viss beundran för Gustaf Adolfs plikttrohet — dock förutsatte som själfklart, att denne skulle lämna engelske konungens land på dennes egen önskan. Efter Gustaf Adolfs halsstarriga beslut att denna till trots stanna kvar måste kejsaren söka förhindra ett utbrott af fientligheter, hvaraf Frankrike skulle skörda fördel. Czartoryski hade flera gånger sagt till Stedingk, att Gustaf Adolf borde förekomma en öppen brytning med Preussen genom att följa Englands eget exempel och hemkalla sina trupper. Hans försvar af Lauenburg kunde ju ändå ej bli annat än partiellt och gagnlost samt skulle försvaga den behöfliga motståndskraften i svenska Pommern. — När kejsaren nu fått underrättelse om Fredrik Vilhelms beslut att rensa Lauenburg, vände sig ryske utrikesministern åter till Stedingk, framförande kejsarens ord, att denne "skulle anse som ett stort vänskapsbevis, om Hans Maj:t ville draga sina trupper tillbaka från Lauenburg, ej af undseende för Preussen utan för att ej sätta någonting på spel, enär kejsaren ej kunde komma till Hans Maj:ts hjälp denna tid på året". Lika visst som Alexander skulle kraftigt bistå Gustaf Adolf att försvara sitt eget område, lika obenägen vore han mot att stödja hans projekt att hålla sig kvar i Lauenburg.¹

I samma anda, som Czartoryski talat till Stedingk, yttrade sig Alopeus inför Gustaf Adolf själf. Men dessa uttalanden, som för öfrigt kommo för sent, gjorde föga intryck på konungen. Ty han menade, att kejsarens uppfattning måste ha ändrats genom två nya faktorer, som inträdt i politiken efter dennes uttalande, nämligen sammanstötningen mellan svenska och preussiska trupperna samt engelske konungens bestämda uppträdande mot Preussen. Konung Georg hade nämligen den 20 april utslungat en skarp protest mot Preussens fientliga beteende och lät genom den hannoveranske statsministerns, grefve Münsters, not af den 23, enständigt påkalla bistånd af svenske konungen, i egenskap af tyska författningens garant, mot Preussens ingrepp i Rikets för-

¹ Stedingks dep. d. $\frac{8}{20}$ apr. och apost. n:o 1 d. $\frac{9}{21}$ apr. 1806. Ank. till konungen i Greifswald d. 1 maj.

fattning.¹ — Än mer var Georgs inflytande ägnadt att motvåga Alexanders därigenom att Pierrepoint den 6 maj inför Gustaf Adolf betygade sin konungs stora erkänsla för de åtgärder, Gustaf Adolf vidtagit till värn för engelske konungens arfländer, och erbjöd engelsk hjälp, ifall Pommern skulle bli anfallet. — Preussiska kabinettets vädjan till engelska ministären att bringa svenske konungen till förnuft i hans eget sanna intresse fann naturligtvis ingen genklang.²

Lätt var att förutse, hvilken verkan konung Georgs uttalade erkänsla skulle utöfva på en karaktär sådan som Gustaf Adolfs, så angelägen att ådagalägga orubblig fasthet, när nu tillfället därtill vann ökad värde genom att en europeisk stormakt erkände hans beskyddarroll. Ej underligt, att kejsarens inflytande nu och framgent förmådde så föga mot denna klippa af själfbelåten halsstarrighet. Gustaf Adolf menade, att engelske konungens tydligt uttalade tänkesätt, sammanställt med hvad som passerat i Lauenburg, borde förmå ryske kejsaren att "tvinga preussiska hofvet genom hot om ett oundvikligt krig att antingen ändra system eller att öppet förklara sig för verktyg åt Bonapartes omstörtningssplaner."³

Men Gustaf Adolf skulle snart få erfaras, att han missat sig. För en brytning med Preussen och ett därpå följande krig med både detta och Frankrike var Alexander fortfarande lika obenägen, som han var ifrig att förekomma krig mellan Preussen och Sverige. Han ville i afvaktan på det rätta ögonblicket hålla spillrorna af den krossade koalitionen tillsammans; och Preussen hade verkligen af Frankrikes allt mer hotande ställning drifvits att närma sig Ryssland i underhandlingar om deklarationer, som skulle göra Preussens förbund med Frankrike kraftlöst gent emot Ryssland och förbinda till

1 Dessa skrivelser kommo konungen tillhanda med en dep. från Rehausen af d. 25 apr. 1806, hvilken anlände till sin bestämmelseort ej långt efter Stedingks ofvannämnda berättelse.

2 När Jacobi slutligen fick tillfälle att tala med Fox i denna sak, slog denne döförat till och framhöll, att omständigheterna alldeles ändrats efter Preussens steg att taga Hannover för egen räkning. Preuss. reg. till Jacobi d. 1 och 16 maj 1806. Jacobis dep. d. 30 maj. *Berlin*.

3 Sv. reg. till Stedingk d. 8 maj 1806.

ömsesidigt bistånd under vissa förhållanden. Alexander fann nu, att Gustaf Adolf fått för lösa tyglar, och att kraftiga förmaningar voro af nöden lika mycket för att hindra konungen från ytterligare utmanande steg mot Preussen som för att hålla denna makt tillbaka från angrepp på svenska Pommern. Både Stedingk och Goltz fingo af Czartoryski och kejsaren till lifs skarpa förebråelser mot sina regeringar, som ej nänts följa kejsarens råd utan drifvit saken till dess spets i handlingar, hvilka väckt kejsarens starka missnöje. Gent emot Preussen hotade Alexander genom att än en gång peka på sina förbindelser med Sverige, hvilka han vore fast besluten att uppfylla.¹ Men när Czartoryski talade härom med Stedingk, hänförde han dessa förbindelser endast till det fall, att svenska Pommern anfölles.² Kejsaren själf erinrade denne minister, att han väl garanterat svenska Pommern men ingalunda Lauenburg. Han kunde omöjligen kasta sig i ett nytt krig. Ryssland hade ju ej med Österrike på sin sida förmått göra motstånd mot Frankrike ensamt, mycket mindre skulle det med endast Sverige som bundsförvant kunna hålla både Frankrike och Preussen stången. "Om Hans Maj:t vill offra sig, bör jag då löpa samma risk?" sade han med stor hetta.³

1 När Goltz vid sin konferens med Czartoryski den 9 maj till försvar för Preussens handlingssätt betecknade svenske konungens envishet att kvarstanna i Lauenburg såsom en handling af fientlighet mot en preussisk besittning, anmärkte Czartoryski, att hvarken Ryssland eller Sverige hade erkänt Preussens rättighet till Lauenburg. Det syntes, fortsatte fursten, som om man ville göra Preussen oense med alla dess verkliga bundsförvanter. Man hade börjat med England, nu var det Sverige, snart skulle det bli Danmark och slutligen Ryssland i sin tur. Vid en senare konferens, den 18 maj, yttrade Czartoryski, efter det Goltz uttryckt sin konungs önskan om kejsarens medling, de skarpa orden "que ce n'était pas la première fois que la cour de Berlin s'embarquait dans des entreprises dont elle ne tardait pas à se repentir, et que ce n'est qu'après coup qu'elle s'adresse à la cour impériale pour se faire tirer d'embarras." Protokoll öfver två konferenser mellan furst Czartoryski och grefve Goltz, Petersburg d. $\frac{27 \text{ apr.}}{(9 \text{ maj})}$ och d. $\frac{6}{(18)}$ maj 1806. (Ranke, "Denkwürdigkeiten etc." V: 324 f.)

2 Detta fick Goltz veta och inberättade det till sin regering.

3 Ryska regeringens kraftiga uppträdande mot Sverige hade delvis sin orsak i de ryska köpmännens klagomål öfver blockaden af de preussiska hamnarna och uppbringningar af fartyg, lastade för rysk räkning. De olägenheter, som den

Ryska regeringens första omsorg var alltså nu att bevara tills vidare status quo i förhållandet mellan Sverige och Preussen för att under tiden medla förlikning. Kejsaren ålade för den skull Goltz att "bönfalla Hans Maj:t i Hans namn på det enträgnaste och ifrigaste att hålla inne med hvarje ytterligare mått och steg ända till mottagandet af de förslag", som Czartoryski skulle ofördröjligen tillstålla Goltz.¹ Denne fick ett par dagar senare, den 21 maj, det besked af fursten, att kejsaren ville uppdraga åt grefve Stackelberg — Alopeus' ställföreträdare i Berlin — att medla mellan de båda konungarne på den tredubbla grundvalen af "en snabb och oåterkallelig inställelse å ömse sidor af hvarje ytterligare mått och steg, som å ena eller andra sidan skulle kunna öka tvisterna, "upphäfvande af de åtgärder, som från båda sidor vidtagits i följd af tilldragelsen den 23 april, och slutligen ömsesidig benägenhet att öfverenskomma "om ett närmande och en slutgiltig förlikning" under kejsarens garanti.² — Kejsaren hade nu mottagit ett bref, som Fredrik Vilhelm skrifvit den 1 maj med bön, att kejsaren måtte använda sitt inflytande öfver konungen af Sverige — liksom äfven i London —, "för att den allmänna ofärden ej må gå längre."³

ryska handeln rönt, föranledde en ganska liflig notväxling mellan ryska och svenska regeringen under sommaren och hösten.

1 Alopeus fick göra allvarliga föreställningar i Berlin. Afskrift af en dep. från Czartoryski till Alopeus d. $\frac{6}{18}$ maj. (Sv. reg. till Stedingk.)

2 Stedingks dep. d. $\frac{4}{16}$ maj och apost. d. $\frac{6}{18}$. I originaldepeschen äro två ark förkomna, men deras innehåll är bevaradt i Stedingks koncepter. — Goltz' dep. d. $\frac{7}{19}$ och $\frac{9}{21}$ maj. *Berlin*. — Om ryske kejsarens önskan i afseende på förhållandet mellan Sverige och Preussen talar ytterligare en depesch från Czartoryski till Alopeus den $\frac{12}{24}$ maj, af denne delgifven Hardenberg den 11 juni. Däri säges, att blott Hans preussiska Maj:t ville förbinda sig att icke i något fall försöka något mot Sverige, så finnes intet tvifvel, att hela denna affär skulle sluta Hans preussiska Maj:t till behag. Ranke, "Denkwürdigkeiten etc." III: 10, 18 f.

3 Brefvet är anfördt sid. 75. — I sitt bref af den $\frac{12}{(24)}$ maj, hvilket får anses som det egentliga svaret på ofvanstående skrifvelse, underrättar kejsaren själf, att han uppdragit åt Stackelberg att verka för försoning mellan de båda konungarne. Tryckt i Bailleu, "Briefwechsel etc.": 105

De fredsröster, som kommo från öster, möttes i Berlin af äggelser väster ifrån att raskt afklippa diskussionen med svenske konungen och taga återstoden af Pommern. Napoleon önskade nämligen lifligt att kompromettera Fredrik Vilhelm inför Alexander. Laforest uppmanade Haugwitz den 16 maj att ej låta tillfället att taga svenska Pommern gå sig ur händerna.¹ Han var t. o. m. bemyndigad att låta förstå, det hans kejsare var villig lämna behöfliga trupper till besättande af området.² Talleyrand talade upprepade gånger med Lucchesini om att Preussen ej finge hålla till godo med Sveriges beteende utan måste vedergälla det med ett angrepp på svenska Pommern, och han framhöll i Napoleons namn lämpligheten och nyttan af dettas snabba besättande.

Men Lucchesini fick genast befallning af sin regering att svara, att om Preussen nödgades besätta svenska Pommern, så skulle det ske endast i syfte att tvinga Sveriges konung till upphäfvande af tvångsåtgärderna mot den preussiska handeln men aldrig för att förstora den preussiska staten. Och därest Preussens konung sattes i tillfälle att behålla denna provins, skulle det blott kunna bli såsom "ett rättvist skadestånd för krigskostnaderna och de verkligt kännbara förluster, som Sverige förorsakat mig", aldrig såsom utbyte mot en gammal provins. — Man visste nämligen i Berlin, att Frankrike gynnade besittningstagandet af svenska Pommern för att i stället själf förmå Preussen till afträdelse af något område, t. ex. grefskapet Mark åt Murat, den nye hertigen af Cleve-Berg, en afträdelse, hvarom Lucchesini fått antydningar af franska regeringen.³ Men Fredrik Vilhelms farhågor sköto än djupare rötter. Det blef omsider klart för honom, att Napoleon ingenting högre önskade än att få se honom i krig med svenske konungen "för att allt ifrån detta ögonblick ge fritt lopp åt sina ytterligare planer på norra

¹ Lefebure, "Histoire des cabinets de l'Europe pendant le consulat et l'Empire" II: 296

² Bignon, "Histoire de France" V: 246

³ Lucchesinis dep. d. 16 maj 1806. Preuss. reg. till Lucchesini d. 26 maj. *Berlin*. Sistnämnda akt är tryckt i Bailieu, "Preussen und Frankreich etc." II: 462 f.

Europa, "såsom konungen skrifver till Alexander den 23 juni¹. Detta medvetande om att ett krig med Sverige skulle öppna dammarne för den Napoleonska omstörtningens springflod hade utan tvifvel, ehuru ännu i dunkel form, inverkat återhållande på Fredrik Vilhelm, när frågan om preussarnes inryckande i Lauenburg var brännande, det hade sedan gjort sig gällande vid sidan af hänsynen till Ryssland med växande klarhet och styrka, i samma mån eftergifvenheten mot den öfvermodige svenske konungen kändes allt mera påkostande. Fredrik Vilhelms ängslan för att Napoleon skulle inblanda sig i hans tvist med denne konung rörde sig i att han instruerade Lucchesini att vid franska hofvet ej nämna något om dessa misshälligheter utan undvika alla frågor och samtal där-om.² Icke för ty måste Preussen utstå nya anlopp från franska regeringen, hvilken genom Laforest fortsätter äggelserna.³

Förhållandet mellan Gustaf Adolf och Fredrik Vilhelm berodde nu på om Rysslands kejsare skulle lyckas slå den bro mellan de båda konungarne, som den hittills förda brevväxlingen ej kunnat åstadkomma.

Upprättningen till kejsarens medlingsplan bildar ett förslag till öfverenskommelse mellan Gustaf Adolf och Fredrik Vilhelm, hvilket Czartoryski lät förelägga Stedingk i midten af maj. Fursten föreslog nu i enlighet med de principer, han angaf inför Goltz (se sid. 87), ett ömsesidigt löfte af de båda konungarne att "hvarken befalla eller tillåta sina trupper några fientligheter" mot hvarandra (1:0). För den skull

1 Brevet är skrifvet "Pour Votre Majesté seule." Tryckt i Bailieu, "Briefwechsel etc.": 108 f. och i samme författares arbete "Preussen und Frankreich etc." II: 474 f.

2 Preuss. reg. till Lucchesini d. 2 och 13 juni 1806. *Berlin*.

3 Den 16 maj skrifver Talleyrand till Laforest: "La possession de la Poméranie suédoise est tellement à sa convenance qu'elle [la Prusse] ne peut laisser échapper l'occasion qui lui est offerte de s'en saisir avec justice. Si toutefois il était possible qu' elle hésitât et s'il était nécessaire de l'exciter, vous devriez le faire". Bailieu, "Preussen und Frankreich etc." II: LXIX not 1. — I midten af juli gör franska regeringen en antydning genom en skrifvelse från Talleyrand till Laforest, hvori den förre uttrycker sin förvåning öfver den långmodighet, Fredrik Vilhelm ådagalade mot Sverige. Oncken, "Das Zeitalter der Revolution etc.": II: 248.

borde mellan båda härarne uppdragas en ovillkorligen respekterad demarkationslinje, hvars sträckning dock ej är i förslaget angifven (2:o). Alla de åtgärder, som vidtagits å ömse sidor i följd af fientligheterna i Lauenburg,¹ skulle "ofördrojligen återkallas" och tagen egendom återställas (3:o). Efter dessa preliminära åtgärder skulle de båda furstarne "öfverlägga om medlen att återställa mellan sig och sina undersåtar de band af god sämja, som så lyckligt och så länge bestått mellan dem" (4:o), och borde gemensamt försvar af deras besittningar och af Nordtyskland utgöra grundvalen för denna uppgörelse (5:o). Slutligen borde den deklaration, hvori allt detta öfverenskommits, ställas under ryske kejsarens garanti (6:o)²

Czartoryskis förslag utgick från den preussiska ståndpunkten, att upphäfvandet af de ömsesidiga tvångsåtgärderna mot handeln borde jämnt uppväga hvarandra. Stedingk, som måste bygga på de ytterligare fordringar, Gustaf Adolf fastslagit i sitt bref till Fredrik Vilhelm af den 12 maj (se sid. 76), hvilket hans konung meddelat honom, nedkastade i hast på papperet ett projekt, som utöfver Czartoryskis innehöll, att preussiska trupperna skulle utrymma Lauenburg och detta besättas af ett svenskt detaschement om högst 300 man, samt att Trave skulle öppnas.³ Den af Czartoryski föreslagna demarkationslinjen borde, ansåg Stedingk, omsluta svenska Pommern, Mecklenburg, Lauenburg och Holstein. Däremot uteslöt Stedingk § 5 i nämnda förslag, genom hvilken ryska politiken velat skapa ett försvarsförbund mellan Sverige och Preussen.⁴ Därigenom fick

¹ Czartoryski förlägger af misstag denna tilldragelse till den 17 i st. f. den 23 april.

² Den afskrift med rubriken "Projet de déclaration à échanger entre la Suède et la Prusse", som finnes sist bland Stedingks depescher för 1806, är otvifvelaktigt Czartoryskis förslag, som enligt Stedingks apost. d. $\frac{6}{18}$ maj varit i afskrift bifogadt denna. De punkter i Stedingks förslag (se texten), som gå utöfver ofvannämnda "Projet", äro just de, som väckte Czartoryskis betänkligheter, och som alltså måste ha saknats i dennes ursprungliga förslag.

³ Jämf. sid. 78 not 2.

⁴ En ur minnet gjord afskrift af Stedingks förslag medföljde dennes depesch af den $\frac{15}{27}$ maj. Den finnes nu bland hans depescher 1807 i ett särskildt konvolut med påskrift "Moscovitica". Öfverskriften på förslaget är densamma

den svenske ministerns utkast en mera rent preliminär karakter.

Med dessa båda utkast, Czartoryskis och Stedingks, var ännu föga eller, rättare sagdt, intet vunnet. De utgöra i sina preliminära delar egentligen ingenting annat än Fredrik Vilhelms och Gustaf Adolfs respektiva fordringar, utformade i traktatsparagrafer. Mera betydelse fingo dessa medlingsplaner, när Czartoryski, ehuru efter yttrande af betänkligheter, accepterade Stedingks förslag, med förändring af den paragraf, som föreslog Lauenburgs besättande af svenska trupper, därhän att efter preussiska truppernas uttåg skulle detta område förbli neutralt, "fritt från hvarje främmande garnison", intill slutgiltig öfverenskommelse mellan hofven i Petersburg, Stockholm och Berlin. Därmed hade ett verkligt medlingsförslag kommit till stånd. Det meddelades nu till både det svenska och det preussiska kabinettet.¹

I Berlin frambars det af Stackelberg, såsom Czartoryski tillkännagifvit (se sid. 87). Under Stackelbergs påtryckning enades man inom få dagar om ett förslag till deklarationer mellan konungarne af Preussen och Sverige, hvilket undertecknades den 5 juni af Haugwitz och Stackelberg i kraft af deras furs-tars bemyndiganden. Det gaf åt den paragraf, som stått först i alla de nämnda förslagen, en mera bestående karakter genom att förbjuda ej blott fientligheter utan äfven "fientlig ställning" mellan de preussiska och de svenska trupperna (1:0). De preussiska trupper, som samlats i Pommern till följd af tvisterna mellan de båda makterna, skulle därför inrycka i sina vanliga garnisonsorter igen (2:0) — en punkt som Stackelberg för-

---

— som på Czartoryskis förslag. Att nämnda förslag är Stedingks framgår af Gustaf Adolfs anmärkningar till vissa paragrafer i detta. Sv. reg. till Stedingk d. 5 juni 1806. — I Stedingks koncepter finnes en afskrift, som är så godt som ordagrant lika med den ofvannämnda, blott ordningen mellan paragraferna är något olika. — De olika förslagen se bil. II.

1 Det projekt, som sändes till Alopeus d. y. för att af honom delgifvas Gustaf Adolf, upptog både Stedingks och Czartoryskis formulering af § 3 (om Lauenburg). Afskrift af Czartoryskis förslag: "Copie du Projet de Déclaration à échanger entre la Suède et la Prusse". (Konvolutet "Moscovitica" i Stedingks depescher 1807). — Det förslag, som sändes till Berlin, har tydligtvis innehållit endast Czartoryskis formulering af § 3.

mådde Fredrik Vilhelm att genast sätta i verket. Som följd af denna bestämmelse utgick det för Preussen ovälkomna förslaget om demarkationslinje. Czartoryskis förslag beträffande Lauenburg accepterades så till vida, som preussiska trupperna skulle utrymma hertigdömet, "i anseende till att deras vistelse i de preussiska grannprovinserna till detta land är tillräcklig för att där betrygga upprätthållandet af polisordningen och den civila förvaltningen" (3:0). Därmed förbehöll sig Preussen alltså utöfningen af dessa båda civila befogenheter.¹ I öfrigt anslöt sig det slutgiltiga förslaget till Stedingks med det undantag, att den obehöfliga bestämmelsen om Traves öppnande ströks.² Det hade kostat på Fredrik Vilhelm att samtycka till Lauenburgs utrymmande. Men han gaf efter, som han själf säger, "för större hänsyn och isynnerhet därför, att jag därigenom skall ge min höge bundsförvant ytterligare ett bevis på foglighet".³

Kejsar Alexander hade alltså förmått berlinska hofvet till ganska betydliga medgifvanden.⁴ Det gällde nu, om Gustaf Adolf skulle vara villig till nödig modifikation af sin

1 Detta alternativ hade Czartoryski muntligen antydt för Stedingk. Stedingks dep. d. $\frac{15}{27}$ maj. Tydligtvis har alltså Stackelberg erhållit instruktion att vid hofvet föreslå denna medelväg.

Fredrik Vilhelm drog af denna något sväfvande bestämmelse den slutsats, att i händelse af insurrektion finge militären inkallas för ordningens upprätthållande. Preuss. reg. till Goltz d. 5 juni 1806. *Berlin*.

2 Förslaget är tryckt i Ranke, "Denkwürdigkeiten etc." V: 332 f. Det finnes både som koncept, med de antagna ändringarna af Lombard, och i sin slutgiltiga form i "Acta etc." *Berlin*.

3 Preuss. reg. till Goltz d. 5 juni 1806. *Berlin*. Goltz borde också påpeka för kejsaren, att den medling, Fredrik Vilhelm accepterat, "a de neuf dans la politique", emedan den i stället för att börja med ett sakernas tillstånd, lika förmånligt för båda parterna, lämnade i Sveriges hand alla medel att skada Preussen. Preuss. reg. till Goltz d. 8 juni. *Berlin* — I det bref — af den 7 juni —, hvarest Fredrik Vilhelm underrättar Alexander, att han antog dennes bona officia, framhåller han starkt sin långmodighet och eftergifvenhet mot svenske konungens öfvergrepp och antyder, att han nu ägde traktatsenlig rätt — enligt 1800 års fördrag — till kejsarens bistånd. Bailleu, "Briefwechsel etc.": 105 f.

4 "Vous verrez s'il est possible d'aller plus loin dans ses condescendances," skriver Fredrik Vilhelm i sin instruktion för Kalckreuth den 12 juni, hvilken såsom underhandlare (se sid. 96 f.) erhöi en afskrift af förslaget till deklARATIONER,

ståndpunkt. Den 5 juni sändes det öfverenskomna förslaget till Alopeus d. y. i Greifswald. Stackelberg rådde Fredrik Vilhelm att nu låta Kalckreuth besvara svenske konungens bref till honom af den 29 maj och på detta sätt stämma denne gynnsammare för medlingsförslaget. Fredrik Vilhelm, som redan förut ämnat ge svar,¹ lät då i preussiska kabinettet uppsätta ett bref, som Kalckreuth skulle i sitt namn sända till svenske konungen. Generalen fick meddela, att ryske kejsaren erbjudit denne sin medling och uttala Fredrik Vilhelms förhoppning om ett för båda parterna tillfredsställande resultat.²

Den 4 juni — tre dagar innan Gustaf Adolf erhöll Kalckreuths bref — hade han genom Alopeus d. y. fått kännedom om Stedingks utkast till deklARATIONER med den af Czartoryski föreslagna ändringen, att Lauenburg skulle bli neutralt. Konungen var mycket nöjd med innehållet "på några modifikationerna". De band af god sämja, som förslaget ville återknyta mellan de båda furstarne och deras folk, ville Gustaf Adolf — föga försonligt! — "inskränka till de båda makternas undersåtar". Det är tydligt, att han numera kände en uppriktig försoning med sin preussiske frände omöjlig. I fråga om Lauenburg var Gustaf Adolfs "modifikation" en genomgripande förändring, i det han fasthöll vid sin gamla fordran på att få besätta hertigdömet.³ Och slutet blef, att Wetterstedt fick skriva till Alopeus den 5 juni, det Hans Maj:t ansett "lämpligast att icke aflägsna sig från de förslag och villkor, som redan framställts i konungens bref till Hans preussiska Maj:t. I följd af denna princip kan den genom artikeln 2:o föreslagna demarkationslinjen utelämnas, då konungen ej anser detta ämne väsentligen förbundet med hufvudfrågan, och därigenom blir hvarje dylikt ut-

¹ Se sid. 81.

² Preuss. reg. till Goltz d. 5 juni 1806. *Berlin* — Kalckreuths skrifvelse till Gustaf Adolf, dagtecknad Pasewalk den 6 juni. "Preussiska Beskickningens . . . noter." — Konzept, skrifvet af Lombard, i "Acta etc." *Berlin*.

³ Han var dock villig att göra ett medgifvande mindre påkostande för berlinska hofvet genom att ej låta svenska truppernas besättande af Lauenburg nämnas i deklARATIONEN utan komma som en naturlig följd af preussarnes afmarsch, hvarom man i förtroende kunde öfverenskomma.

byte af deklARATIONER öfverflödigt".¹ — Det var en förklaring i samma anda som hans bref till Kalckreuth (sid. 79—80).

På detta sätt hade svenske konungen "modifierat" bort hela deklARATIONEN, hårdnackadt motsättande sig att i ringaste mån modifiera de fordringar, han själf en gång för alla framställt. För öfrigt fann han förslaget till deklARATIONER vara ofullständigt, då det alls ej berörde en "hufvudsak (objet principal)" i hans nämnda bref, nämligen hans fordran, att Preussen skulle erkänna hans rätt att tillsammans med sina bundsförvanner underhandla om Hannovers slutliga öde (se sid. 76), en fordran, som i sina konsekvenser innebar, att Preussen skulle vilja sätta sin nyförvärfvade besittning i fråga.² Än hjärtare framstår Gustaf Adolfs omedgörlighet i belysningen af de förnyade uppmaningar till foglighet, som vid denna tid kommo från ryske kejsaren. Denne lät sin svåger veta, att hur bestämd hans föresats än vore "att uppfylla sina förbindelser mot konungen, om Preussen blefve utsatt för inkräkning", skulle dock "utförandet af dessa förbindelser nödvändigt bli beroende af den större eller mindre foglighet, hvarmed stockholmska kabinettet mötte kejsarens försoningsförslag".³

Efter den halstarrighet, svenske konungen visat mot ett ur preussisk synpunkt så eftergifvande förslag som Czartoryskis, var det i Berlin antagna förslaget naturligtvis dödsdömdt. Det framlämnades af Alopeus den 7 juni. Förut på dagen hade konungen mottagit Kalckreuths sist nämnda bref, af den 6. Han svarade nu Alopeus, först beträffande formen för öfverenskommelsen, att han "ej kunde ingå formlig förlikning med Preussen, under det att dess misshälligheter med England ännu varade", men att ett bref från Fredrik Vilhelm, meddelande, att han accepterade Gustaf Adolfs förslag, helt enkelt vore tillräckligt — efter Gustaf Adolfs bref till Kalckreuth af den 29 maj vore det den enda möjligheten till försoning. Under sådana förhållanden måste konungen afböja allt slags utbyte af dekla-

1 C. C. "Härv. Utr. Min." — Sv. reg. till Stedingk d. 5 juni 1806.

2 Sv. reg. till Stedingk d. 10 juni 1806.

3 Czartoryski till Alopeus d. $\frac{6}{18}$ maj 1806. Af mottagaren meddelad

Fersen d. 30 maj. (Afskrift i Sv. reg. till Stedingk).

rationer såsom allt för högtidligt — Gustaf Adolf kunde gärna tillagt: allt för genomgripande. Beträffande förslagets innehåll vidhöll han orubbligt sin en gång intagna ståndpunkt. Han ville för visso icke genom att låta Preussen behålla den civila förvaltningen af Lauenburg "sanktionera preussiske konungens usurperade myndighet öfver kurfurstendömet Hannover."¹

Det svar, Kalckreuth fick på sitt bref, blef endast facitaf detta resonemang: en naken hänvisning till konungens föregående bref till generalen.²

* * *

Gustaf Adolf hade hårdt pröfvat ryske kejsarens tålmod, men ännu var det ej uttömdt, ty Ryssland måste fortfarande i eget intresse förekomma sammandrabbning mellan de båda grannstaterna. Preussen å sin sida manades till ökad försiktighet genom Napoleons allt mer framträdande böjelse att skaffa sig ett starkt tyskt inflytande och hans framskyntande planer på det inom kort förverkligade Rhenförbundet — politiska företeelser, som bidrogo att ge fritt lopp åt Gustaf Adolfs halsstarrighet.

De skildringar, Stackelberg erhållit från Greifswald af Gustaf Adolfs exalterade tillstånd,³ hade väckt hans farhågor, att denne skulle komma att göra motstånd mot förslaget tilldeklARATIONER. Därför bad han på förhand Haugwitz att för ett sådant fall bära fram till sin konung hans ifrigaste anhållan, att svenska Pommern ej måtte anfallas, innan ytterligare underrättelser ingått från Petersburg.¹ Fredrik Vilhelm följde uppmaningen i

¹ Sv. reg. till Stedingk d. 10 juni 1806.

² C. C. "Utl. Embetsmän etc." d. 7 juni 1806. — Original i "Acta etc." Berlin.

³ "... l'état d'exaltation de Sa Majesté Suédoise auquel on seroit presque tenté de donner une autre epithète..." Afskrift af Stackelbergs depesch till Czartoryski d. $\frac{26 \text{ maj}}{7 \text{ juni}}$ 1806 ("Acta etc.") Berlin.

¹ Stackelbergs ofv. anf. dep. d. $\frac{26 \text{ maj}}{7 \text{ juni}}$ 1806.

I samma riktning som Stackelbergs uttalande verkade den varnande skildring, Goltz gifvit af hvilket starkt ryggstöd svenske konungen hade i kejsarliga hofvet. Man ursäktade där hans förolämpande beteende "under hänvisning till hans ridderliga ordhållighet". Därför framhöll Goltz såsom ytterligt nödvän-

tillfredsställelse öfver att Gustaf Adolf genom att vägra antaga kejsarens medling slutit ögonen för de stora fördelarna af sitt förbund med denne, som nu i stället måste ge Fredrik Vilhelm sitt erkännande för hans medgörlighet.¹ Denna dref han så långt, att han nu beslöt försöka den direkta underhandling, om hvilken svenske konungens bref till Kalckreuth talat. Denne blef själf utsedd till underhandlare.

Men om denna underhandling skulle misslyckas, skrifver Fredrik Vilhelm till Alexander den 12 juni, kunde han omöjliggen dröja längre med det afgörande hugget, så vida ej kejsaren, i stället för att lämna honom traktatsenliga hjälptrupper — ty sådana behöfde han ej — ville låta sin sjömakts beskydda den preussiska handeln. I sådant fall skulle tvisten dö af sig själf. Men konungen önskade erhålla snar visshet i denna sak.²

Fredrik Vilhelm underrättade alltså svenske konungen om Kalckreuths beskickning. Gustaf Adolf svarade, att han med nöje skulle se generalen i Anklamer Damm den 20 juni.³

Kalckreuths uppgift var att göra slut på hela tvisten genom ömsesidiga löften om "glömska af det framfarna" och om återtagande af "alla fientliga mått och steg". Lyckades ej detta, borde han söka förmå konungen att åtminstone gå in på embargots ömsesidiga återkallande, upphäfvande af blockaden och af alla Preussens militära förberedelser. Detta borde enligt Fredrik Vilhelms åsikt ej vara omöjligt att ernå "isynnerhet genom att däri intressera hans egenkärlek och få honom att se ett slags storslagenhet i att sluta med ett enda ord oss emellan." Men först och främst borde Kalckreuth öfvertyga svens-

digt, att hans konung visade undfallenhet, ty denna tvist med Sverige hotade "att bli stridsäpplet mellan oss och Ryssland." Goltz till Hardenberg d. $\frac{2}{14}$ maj. Ranke, "Denkwürdigkeiten etc." III: 22 f.

¹ Fredrik Vilhelms instruktion för Kalckreuth den 12 juni 1806. Se sid. 97 not 1.

² Brevet är tryckt i Bailleu "Briefwechsel etc.": 106 f.

³ Fredrik Vilhelms bref den 12 juni 1806 ("Originalbref etc.") Svensk öfversättning i "Historisk tafla" I: Bil. n:o 22. — Gustaf Adolf till Fredrik Vilhelm d. 17 juni (C. C. "Kongl. och Furstl. pers.") Original i "Acta etc." Berlin. Svensk öfvers. i "Historisk tafla" I: Bil. n:o 23. — Gustaf Adolf till Kalckreuth s. d. (C. C. "Utl. Embetsmän etc.")

ke konungen, att det var Fredrik Vilhelm, som hade oförrätter att glömma. Detta borde ske bland annat genom ådagaläggande af att hela Gustaf Adolfs uppträdande i Lauenburg varit obefogadt! Kalckreuth var icke att lyckönska till uppgiften.¹

Han hade med Gustaf Adolf ett samtal på mer än två timmar, hvarunder konungen bemötte honom med mycken vänlighet. "Men olyckligtvis", skrifver Kalckreuth om sitt besök, "har denne furste idéer, så oförenliga med en underhandling, att det slutligen blef nödvändigt att bryta af". Konungen jämkade ej en hårsman på sina gamla fordringar, att antingen få besätta Lauenburg eller se Elbe öppnad för England, ehuru generalen "tio gånger och mer bevisade för honom omöjligheten". Gustaf Adolf yttrade, att han skulle göra sig löjlig genom att ge vika efter att så bestämdt ha uttalat sitt uppsåt, samt att hans samvete ej tillåte honom handla annorlunda. Han förklarade sig till och med föredraga, att fransmännen besatte Hannover, framför att det innehades af preussare, ty i förra fallet gäfves dock hopp om att landet efter krigets slut återställdes till sin laglige herre. Hela "underhandlingen" blef ett fruktlöst upprepande af de uttröskade skäl, hvarmed båda parterna allt för länge sökt visa, att hvardera hade rätten på sin sida. Konungen fick fram sin korrespondens med Fredrik Vilhelm, analyserade och kommenterade samtliga brefven och dröjde vid sina egna "med en faderlig ömhet". Han hade i sitt samtal ej följt logikens lagar; "sprången ifrån ett ämne till ett annat voro talrika".²

Preussiske konungen såg i denna utgång sina farhågor be- sannade, att Gustaf Adolf "betjänat sig af min föregående korrespondens endast för att draga ut på underhandlingen eller snarare för att ändtligen komma till den brytning, han sedan lång tid tillbaka haft i sinnet och förberedt".³ "Om jag hade

¹ Fredrik Vilhelms instruktion för Kalckreuth d. 12 juni 1806, tryckt i Ranke, "Denkwürdigkeiten etc." V: 333 f.

² Kalckreuths båda rapporter till Fredrik Vilhelm d. 20 juni äro tryckta i Ranke, "Denkwürdigkeiten etc." V: 337 f. — Sv. reg. till Stedingk d. 22 juni 1806.

³ "Le Roi de Suède . . . n'a d'autre dessein que de brouiller les cartes et de rallumer le feu de la guerre sur le continent." Preuss. reg. till Goltz d. 23 juni 1806. *Berlin*.

varit fullständigt fri i mina beslut“, skrifver han till Kalckreuth, ”skulle jag nu ha betraktat underhandlingens väg som stängd och tillgripit ett afgörande med vapen“.¹ — Detta hade ju varit i öfverensstämmelse med hans senaste bref till Alexander (sid. 96). Men han hade ännu ej hunnit få svar på detta, och lika mycket som han fruktade Napoleons ärelystna planer, lika angelägen var han om Alexanders bevågenhet. Därför blef Petersburg fortfarande händelsernas medelpunkt. Där hade bägge konungarne meddelat de bref, de växlat, och därifrån hade de mottagit råd, varningar, gillanden eller ogillanden, mest det sista. Dit afgick den 24 juni öfverstelöjtnant Krusemarck med ett bref, hvori Fredrik Vilhelm först hänvisar till Kalckreuths rapporter från underhandlingen. De borde tydligt visa kejsaren, att svenske konungen ”ville ha krig till hvarje pris, och att han sätter ett slags ära i att förkasta alla våra anbud“. Fredrik Vilhelm framställer därför tre möjligheter, de enda han kände, att afgöra frågan: antingen att kejsaren och han tvingade Gustaf Adolf till eftergift genom att uppträda gemensamt, den förre till sjös, han själf till lands, eller att kejsaren förbunde sig till att ensam låta upphäfva blockaden af Preussens östersjöhamnar och garantera dess handel mot svenske konungen; men om kejsaren hyste motvilja mot att bruka dessa medel, ”så återstår mig intet annat än att marschera på Stralsund. I detta sista fall är min afsikt ren“, ty i samma ögonblick Preussens hamnar blifvit fria, skulle dess trupper draga sig tillbaka.²

¹ Fredrik Vilhelms skrifvelse till Kalckreuth d. 24 juni 1806. Tryckt i Ranke”, *Denkwürdigkeiten etc.* V: 341 f.

² Fredrik Vilhelm till Alexander d. 23 juni 1806. Tryckt i Bailieu, *Briefwechsel etc.*: 107 f. Brevet slutar: ”*Songez qu'on me fait la guerre, et que je ne la fais point, et daignez vous rappeler, Sire, qu'il faut un rapport aussi précieux que le nôtre pour me faire supporter trois semaines encore, une position si bizarre . . .*” — I ett enskildt bref af samma datum som det officiella, anfördt sid. 88—89, besvär konungen Alexander vid allt, som är honom heligt, att begagna *alla sina medel* ”för att *tvinga* svenske konungen att förbli stilla”, ty Fredrik Vilhelm vore ej i stånd att tillbakadrifva Napoleons ärelystna planer på norra Europa, om ej hans tvist med Gustaf Adolf slutades med det snaraste. För öfrigt hämmade ju detta sakernas tillstånd alla anordningar för att stärka Preussens militära och finansiella krafter till motstånd mot Napoleon.

Fredrik Vilhelm hoppades nu, att Gustaf Adolf gjort sig omöjlig i kejsarens ögon. Men om Ryssland mot all förmodan vägrade ingripa efter Fredrik Vilhelms önskan, så hade denne nu sagt sitt sista ord ("tout seroit dit") och måste själf taga tillbörligt skadestånd och upprättelse på svenska Pommern.¹

Fredrik Vilhelms och Haugwitz' plan att förmå Ryssland till uppträdande med en flotta mot den svenska blockeringseskadern visar sig, sedt i de allmänna europeiska förhållandenas ljus, vara ett slugt beräknadt försök att slita de trådar, som ännu bundo Alexander vid England, för att i Preussens intresse underlätta ett närmande mellan denne och Napoleon. Det förra ändamålet vore vunnet, om Ryssland brukade våld mot den svenska eskadern, som enligt Gustaf Adolfs förklaring försvarade Storbritanniens sak i Östersjön. Preussiska kabinettet räknade på det franskas erkänsla för denna plan, om den blott lyckades.²

För den tid, som förflöt, till dess kejsarens svar kommit, instruerades Kalckreuth att hålla sig i stillhet, så vida svenske konungen gjorde sammaledes. Vilde denne förnya sitt samtal med honom, kunde generalen samtycka och borde då hålla sig strängt till de föregående instruktionerna. Skulle svenske konungen skrida till fientligheter, så vore kriget förklaradt, och Kalckreuth ägde att öfvergå till anfall samt fullfölja sina framgångar "så långt som möjligt utan någon som helst annan varsamhet eller hänsyn".³ Kalckreuth hade dragit till sig förstärkningar och stod redo att när som helst utföra ett kraftigt angrepp.⁴

Gustaf Adolf gjorde själf ingenting för att stämna Preussens konung vänligare. En vecka hade knappt förflutit efter mötet med Kalckreuth, förr än svenske konungen lät denne veta, att då han af den tid som gått kunnat inse, att generalen ej mottagit andra instruktioner, så betraktade han "den upprättade underhandlingen som fullständigt bruten". —

1 Pruss. reg. till Goltz d. 12 och 23 juni 1806. *Berlin.*

2 P. S. till pruss. reg:s skrifvelse till Lucchesini d. 24 juni 1806. *Berlin.*

3 Fredrik Vilhelms förut anf. skrifvelse till Kalckreuth d. 24 juni 1806.

4 Afskrift af Kalckreuths skrifvelse till Fredrik Vilhelm d. 25 juni 1806.

"Acta etc." *Berlin.*

Kalckreuth svarade, att hans konung, i förhoppning om beslut från Gustaf Adolf, mera hugnesamma för Tyskland, befallt honom att tills vidare intaga en afvaktande hållning. Något afgörande följde ej, endast ett fruktlöst ordbyte.¹

* * *

³ Gustaf Adolf till Kalckreuth d. 27 juni 1806. (C. C. "Utl. Embetsmän etc.") — Kalckreuth till Gustaf Adolf d. 28 juni ("Preuss. Beskickningens . . . noter.") — Kalckreuths svar framfördes af hans brorson, ryttmästare Kalckreuth, med hvilken konungen inlät sig i samtal. På budbärarens önskan förmådde sig konungen att nämna en annan ekvivalent för Lauenburg, nämligen Usedom och Wollins besättande, med tillägg, att genom en sådan uppgörelse Preussen ej skulle bli utsatt för Bonapartes föreställningar. Sv. reg. till Stedingk d. 30 juni 1806. — Det nya förslaget blef ej ens framburet till Fredrik Vilhelm. Kalckreuth till Gustaf Adolf d. 10 juli 1806 ("Preuss. Beskickningens . . . noter.") — Trots Gustaf Adolfs hotelse — i ett bref till Kalckreuth den 9 juli — att därest han ej genast finge "ett klart och tillfredsställande svar," betrakta detta som en vägran att fullfölja underhandlingen, så gaf Fredrik Vilhelm generalen order att fortfarande undvika allt, som kunde ge sken af att första steget till anfall tagits från preussisk sida. Gustaf Adolf till Kalckreuth d. 9 juli 1806 (C. C. "Utl. Embetsmän etc.") — Afskrift af preuss. reg:s skrifvelse till Kalckreuth d. 29 juni och d. 12 juli ("Acta etc."). Preuss. reg. till Goltz d. 30 juni. *Berlin*. — Strax innan dessa föreskrifter gäfvos, hade Kalckreuth själf, följande andan af den föregående instruktionen, svarat Gustaf Adolf, det han ägde sin konungs befallning att fortfara i samma afvaktande hållning, och att underhandlingarna ingalunda voro brutna från hans konungs sida. Kalckreuth till Gustaf Adolf d. 10 juli 1806, ofv. anf.

Men Gustaf Adolf kände sig nu så säker på sin sak både i London och Petersburg, att han ej kunde afhålla sig från ett nytt hugg i luften, hvarmed han äfven ville väcka Fredrik Vilhelms uppmärksamhet på att han önskade fortsätta den afbrutna skriftväxlingen med denne direkt. Han skref nämligen den 16 juli åter ett bref till konungen, erinrande om att det nu gått mer än nio veckor utan tillfredsställande resultat, sedan denne första gången vände sig till honom för att begära en uppriktig förklaring öfver hans afsikter mot Preussen. Men konungen af Preussen skulle "hvarken genom hotelser eller på omvägar" få honom att ändra de åtgärder, han vidtagit mot denna stat. C. C. "Kongl. och Furstl. pers." 1806. — Original i "Acta etc." *Berlin*. Både koncept och original af konungen egenhändigt. Svensk öfvers. i Schinkel, "Minnen etc." Bih. II samt i "Historisk tafla" I: Bil. n:o 24.

Förgäfves anropade Kalckreuth Gustaf Adolfs ädelmod för invånarne i Demmin, som behöfde bärga sin gröda på vänstra stranden af Peene. Konungen förklarade sig icke kunna "medge, att det under nuvarande förhållanden ej råder krig till lands (convenir, que dans les circonstances actuelles il n'y a pas de guerre sur terre)". Kalckreuth till Gustaf Adolf d. 16 juli. ("Preuss. Beskickningens . . . noter"). Gustaf Adolf till Kalckreuth d. 17 juli (C. C. "Utl. Embetsmän etc.")

Hur besvarade ryska regeringen preussiske konungens senaste bref?¹ Kejsaren förklarade både muntligt — inför Krusemarck — och skriftligt, att man måste göra ännu ett försök att beveka svenske konungen. Han hade i angifna syfte sändt order till Alopeus d. y.²

Dessa innehölls i en depesch af den $\frac{26 \text{ juni}}{8 \text{ juli}}$ till denne minister från Budberg, den nye ryske utrikesministern. Här tog ryska regeringen riktigt bladet från munnen. Kejsaren beklagar, att misshälligheterna mellan Sverige och Preussen förvärrats, och att Gustaf Adolf afböjt hans medling. Han tillkännager som sin åsikt, att konungen af Preussen genom att draga sina trupper från Lauenburg gifve Gustaf Adolf all den upprättelse, som denne kunde fordra. Han ville också fullständigt rycka svenske konungen ur den illusionen, att Ryssland skulle bistå honom enligt V hemliga artikeln i 1805 års fördrag, hur halsstarrigt han än betedde sig. Ty kejsaren erinrar om att denna traktat var bindande endast i fall Sverige anfölles, men att Gustaf Adolfs hela uppförande ej kunde anses "annat än som utmanande; och emedan han af-

¹ Af den 23 juni. Se sid. 98.

² Goltz' dep. d. $\frac{26 \text{ juni}}{8 \text{ juli}}$ 1806. *Berlin*.

Skriftligen betygade kejsaren Fredrik Vilhelm sin erkänsla för den undfallenhet, konungen visat honom och bad honom om ännu ett vänskapsbevis, nämligen att invänta verkan af hans senaste "ifriga föreställningar" till Gustaf Adolf, hvilka han hoppades skulle ha större framgång än alla föregående. Brevet, som utgör svar på Fredrik Vilhelms skrivelser af den 7, 12 och 23 juni, är dagtecknad juni 1806 (g. st.). Kejsaren omtalar, att det afsändes med samma kurir, som hans föreställningar till Gustaf Adolf. Dessa innehölls i den ofvannämnda depeschen från ryske utrikesministern af den $\frac{26 \text{ juni}}{8 \text{ juli}}$. Brevet är alltså af detta datum eller ett mycket närstående. Tryckt i Bailieu, "Briefwechsel etc." 112 f.

Haugwitz sökte ägga sin konung att ändtligen med vapen bringa Sveriges unge monark till förnuft. Genom ett angrepp, så snabbt och kraftigt, att "nyheten om svenska Pommerns eröfring och nedgörandet eller hellre tillfångatagandet af 10.000 svenskar hör anlända till Paris samtidigt med underrättelsen om preussiska truppernas inryckande i detta land," skulle konungen, "smyckad af en lager, som rättvisan helgat och i besittning af ett ganska vackert skadestånd för den orättvisa, svenske konungen utöfvat och ännu kan utöfva mot hans undersåtar, ha frihet att använda sina medel i all trygghet och, om han finner lämpligt, visa sig ädelmodig mot konungen af Sverige." Haugwitz' memorial juli 1806. Ranke, "Denkwürdigkeiten etc." V: 362 f.

böjt kejsarens medling", fortsätter Budberg, "anser sig Hans kejsarliga Maj:t löst från förbindelsen att komma till hans understöd, om fientligheter skulle äga rum" mellan Sverige och Preussen. Kejsaren hade velat göra detta sista steg för att förmå svenske konungen att ej drifva sakerna alltför långt. Denne misstog sig, om han tillskrefve Preussens dittills ådagalagda hofsamhet någon fruktan för Sverige. Det hade utslutande varit kejsarens föreställningar, som hållit dess hof tillbaka, "men om Hans svenska Maj:t framhärdar i att vägra hvarje slags skälig förlikning, måste dessa föreställningar upphöra".¹

Innersta orsaken till att ryska regeringen nu fört ett så skarpt språk låg ej blott däri att man ledsnat på Gustaf Adolfs halsstarrighet utan äfven i det förhållande, att Preussen allt mer närmat sig Ryssland, så att Fredrik Vilhelm den 1 juli kunde underteckna en deklARATION, som satte inseglet på den nya sammanslutningen. Fredrik Vilhelm förband sig till gemensamt försvar tillsammans med Ryssland, så länge 1800 års förbund bestode, ej blott för de båda staterna själfva utan äfven för Turkiets, Österrikes och Nordtysklands integritet. Dock ville Fredrik Vilhelm innefatta Sveriges tyska område i denna garanti endast på det villkor, att kejsaren först hade förmått Gustaf Adolf till att antaga Preussens förslag. Fredrik Vilhelm satte till och med ännu högre pris på att tvisten med Sverige, hvilken paralyserade hans stridskrafter, slutades till hans tillfredsställelse; ty först sedan detta skett, ville han öfverenskomma med Alexander om medlen att sätta sin armé i krigstillstånd och om en deltaljerad operationsplan att verkställas, när casus foederis inträdde.² Preussens förhållande till Sverige hade nu tillspetsat sig så skarpt och fått sådan betydelse, att Fredrik Vilhelm själf kunde yttra, att "min monarkis framtida bestånd beror för visso till stor del däraf".³ — Fredrik Vilhelms förbehåll rörande Sverige ville

¹ Budbergs dep. är bifogad Alopeus' not af d. $\frac{19}{7}$ juli 1806. ("Ryska beskickningens . . noter."). Depeschen är tydligen skriven under intryck närmast af den fruktlösa underhandlingen mellan Gustaf Adolf och Kalckreuth d. 20 juni.

² Deklarationen är tryckt i Ranke, "Denkwürdigkeiten etc." III: 45 f.

³ Fredrik Vilhelm till Hardenberg d. 24 juni 1806.

Alexander ej formligen godkänna, ty hans förbindelser med England tillåte ej detta, men han lofvade dock i särskilda skrivelser att in i det sista arbeta medels bona officia på försoning men att, om hans bemödanden misslyckades, hålla sig som neutral "åskådare till de följder, denna tvist kan hafva med sig".¹ Då Alexander nyligen låtit ge samma slags förklaring åt svenska sidan, hade alltså det språk, han förde åt båda hållen, småningom utjämnats till fullkomlig likhet, till den medgörligare partens förmån. — Preussens förhållande till Frankrike blef sådant, att Fredrik Vilhelm i början af september måste underskrifva deklARATIONEN sådan kejsaren önskade den, det vill säga med uteslutande af villkoret rörande Sverige.

Det var början till denna förändring i Preussens politik, som i Petersburg gifvit genklang åt Fredrik Vilhelms önskan om ett kraftigt ingripande mot Gustaf Adolf. Men råd, varningar, hotelser, allt var förspildt på denne. Hans Maj:t svarade Alopeus, som den 19 juli bragte Budbergs not till hans kännedom, att händelserna talat tydligt nog för rättvisan af hans sak, att han ännu "ignorerade" Preussens förslag att utrymma Lauenburg, emedan det var genom Alopeus, som detta framburits! (se sid. 94).²

Den enda verkan på Gustaf Adolf, som kan spåras af de nya föreställningarna från Petersburg, förstärkta den 24 med en varnande depesch från Stedingk,³ är det med-

1 Alexander till Fredrik Vilhelm d. $\frac{12}{24}$ juli 1806. Ranke, "Denkwürdigkeiten etc." III: 122 f. — Alexander till Fredrik Vilhelm d. $\frac{16}{(28)}$ juli. Bailieu, "Briefwechsel etc." :114 f.

2 Dessutom fick Wetterstedt skriftligen meddela Alopeus, att konungen i anledning af Budbergs skrivelse försett sin ambassadör i Petersburg med instruktioner. "Ingenting skulle vara mera oväntadt", hette det slutligen, "och på samma gång mera smärtsamt för Hans Maj:t, än om Hans kejsarliga Maj:t ett ögonblick betraktade detta ämne på ett afvikande sätt". Sv. reg. till Stedingk d. 20 juli 1806. Afskrift af Wetterstedts not till Alopeus d. 22 juli bif. svenska reg:s skrivelse d. 23 juli i "Acta etc." *Berlin*.

3 I depeschen, som är skriven d. $\frac{29 \text{ juni}}{11 \text{ juli}}$ 1806, framhåller Stedingk, att Gustaf Adolf ej hade någon verklig hjälp att vänta från Ryssland, och att det ej vore omöjligt, att berlinska hofvet lyckades stifta oenighet mellan honom och kej-

gifvande, Alopeus i en audiens den 27 juli lyckades afprässa honom, ett medgifvande, så pass omfattande, som det kunde bli, då det ej ens för Gustaf Adolfs hårdraget formalistiska uppfattning fick te sig som en eftergift. Han gick in på ett medelvägsförslag af Alopeus, att en svensk styrka skulle få inrycka i Lauenburg, hvarpå befälhafvarne öfver denna och den preussiska kåren skulle återinsätta hannöveranska regeringen och båda kårerna sedan efter gemensam öfverenskomelse lämna landet samma dag. På dessa villkor skulle tvångs-åtgärderna mot den preussiska handeln genast upphävas.

Alopeus, som fick tillåtelse att meddela preussiska regeringen detta förslag genom Stackelberg, visste snart berättä, att denna syntes föga benägen därför, men att Fredrik Vilhelm skulle genom Krusemarck delgifva Gustaf Adolf sina villkor.¹

* . * . *

Vid denna tid inträffar Rhenförbundets bildande, hvilket den 1 augusti tillkännagafs i Regensburg. Preussens läge hade snabbt försämrats, dess säkerhet var allvarsamt hotad. Med ängslig ifver söker det skapa sig ett stöd mot Napoleon i ett nordtyskt förbund och blir angeläget om Sveriges bistånd,² hvars konung ju var Napoleons svurne fiende och följaktligen borde stå på Preussens sida, när det drog sitt svärd mot Frankrike. I alla händelser måste Fredrik Vilhelm försäkra sig om att den svenska armén i Pommern ej sattes i marsch mot Berlin, när Preussens försvarskrafter riktades

---

saren. Som denne ej ville bli osams med någondera konungen, hade han befallt Czartoryski att meddela Stedingk, det han skulle fullständigt afhålla sig från delta-gande i denna tvist, sedan Gustaf Adolf afvisat hans medling.

¹ Sv. reg. till Stedingk apost. d. 8 aug., d. 20 aug. 1806. — Afskrift af Alopeus' skrifvelse [till Haugwitz] d. $\frac{15}{27}$ juli. "Acta etc." *Berlin*.

² Alopeus föreslog Gustaf Adolf att ingå i detta nordtyska förbund. Sv. reg. till Stedingk d. 20 aug. 1806.

Laforest hade funnit en annan återhållande faktor i Fredrik Vilhelms förhållande till Gustaf Adolf däri, att den förre konungen nu vore öfvertygad, det England stode i begrepp att underteckna fred med Frankrike. Laforest till Talleyrand d. 9 aug. 1806. (Bailleu, "Preussen und Frankreich etc." II: 512).

åt väster. Förhållandet till Sverige hade inträdt i ett nytt skede.

Den 17 augusti anlände Krusemarck till Greifswald med ett bref från sin konung, dagtecknad den 14 augusti, sedan underrättelse kommit från Goltz, att kejsaren icke komme att lämna bistånd mot Sverige.¹ Brevet uttalar endast i allmänna ordalag Fredrik Vilhelms uppriktiga önskan om förlikning.² Men detta hopp förvisades till de fromma önskingarnas område i och med att Fredrik Vilhelm förband medgifvandet att låta sina trupper utrymma Lauenburg med fordran på att behålla den civila administrationen därstädes. Därmed ville Gustaf Adolf ej nöja sig, ty då "skulle man med skäl kunna tillvita honom inkonsekvens", och den beskyllningen har Gustaf Adolf med en ihärdighet, värd en bättre sak, hållit fjärran från sig ej minst under det flera timmar långa samtal, som han hade med Krusemarck.

"Jag handlar i följd af mina principer," yttrade konungen; "jag ändrar aldrig något i dem." Därpå upprepade han vidt och bredt den senaste tidens händelser, dröjande med bitterhet vid sina anledningar till klagomål, tog ett obrutet bref från sitt bord sägande: "Se här är ännu detta bref, som konungen Er herre ej ens velat mottaga!" och yttrade slutligen, att intill denna stund konungen af Preussen icke hade för afsikt att komma öfverens med honom. Krusemarcks bemödanden att bibringa konungen en annan uppfattning ledde blott till att denne fattade humör. Gustaf Adolf erinrade äfven om att han i själfva verket muntligen — till ryttmästare Kalckreuth (se sid. 100, not 1) — föreslagit en annan lösning af tvisten, nämligen att Preussen till honom öfverlämnade Usedom och Wöllin såsom panter för Lauenburgs återställande, en sak, hvarom Krusemarck naturligtvis ej hade instruktioner. Efter en lång paus vågade denne rycka fram med planen på ett nordtyskt förbund, hvarom hans konung skulle önska att göra Gustaf Adolf förslag. Denne gaf sitt erkännande åt idén men kunde under sakens dåvarande

1 Goltz' dep. d. $\frac{5}{17}$, $\frac{10}{22}$, $\frac{17}{29}$ juli, ank. d. 29 juli, 5 och 12 aug. resp. *Berlin*.

2 "Originalbref etc." Tryckt i "Historisk tafla." I: Bil. n:o 25.

läge ej mottaga förslag därom. Det tillkomme konungen af Preussen att möjliggöra ett sådant närmande. — Audiensen afbröts nu, emedan Gustaf Adolf skulle skrifva ett svarsbref till Fredrik Vilhelm. Detta läste han sedan för Krusemarck, ej utan protester från dennes sida. Därpå följde en lång upp-
 repning af hvad som under föregående audiens förhandlats — naturligtvis med lika gifvande resultat. Då Gustaf Adolf slutligen hotade äfven med krig till lands, var Krusemarck djärf nog att uttala sitt tvifvelsmål rörande faran däraf för Preussen. Det var nog för att konungen skulle under synbart missnöje ögonblickligen afbryta audiensen, sägande: "Jag har ingenting att tillägga." — Gustaf Adolfs envishet hade enligt Krusemarcks uppfattning varit jämförlig endast med det personliga hat, som han hyste mot konungen af Preussen, och som stack fram vid alla möjliga tillfällen. Det hidrog ej att göra honom lätthandterlig.¹

* * *

Trots alla dessa misslyckade underhandlingar hade dock förhållandet mellan de tvistande konungarne inträdt i ett nytt läge genom Fredrik Vilhelms beslut att återkalla sina trupper från tvistens hemort för att skydda Preussens eget område mot en västerifrån hotande fara. Gustaf Adolf hade fått underrättelse om detta beslut redan före Krusemarcks ankomst. Han beslöt nu att utan vidare begagna sig häraf för att proklamera konung Georgs herravälde öfver hertigdömet i skydd af svenska vapen och underrättade Fredrik Vilhelm härom i det bref, hvilket Krusemarck fick medföra som svar. Beklagande, att konungen ej autoriserat denne "att helt och hållet göra slut på tvisterna," skrifer Gustaf

¹ Krusemarck berättar, att konungen själf tog befattning med allt, äfven med "de otroligaste småsaker". Han "försakade alla förströelser, ja till och med hvilat", så att han lät väcka sig om natten vid hvarje rapport, som anlände; ingen ordonnans fick expedieras, utan att han därom underrättats. Krusemarck till Fredrik Vilhelm d. 19 aug. 1806 och till Haugwitz s. d. "Acta etc." *Berlin*.

I Engeström, "Minnen etc." II: 94 berättas, att konungen skulle ha befallt vakthafvande adjutanten att arrestera Krusemarck, om denne ej afreste inom en timme. Adjutanten hade då begifvit sig till dennes bostad och meddelat, att hans vagn var färdig, med påföljd, att Krusemarck genast reste.

Adolf:" För att å min sida så mycket tydligare visa, hur högt Jag önskar att underhjälpas medlen därtill(!), tror Jag Mig böra förbereda Ers Maj:ts på att Jag ämnar låta en del af Mina trupper marschera till hertigdömet Lauenburg för att besätta det; och efter deras obehindrade ankomst till detta land finnes det ej någonting vidare, som hindrar upphäfvandet af blockaden af Ers Maj:ts hamnar".¹

Samtidigt utfärdade Gustaf Adolf befallning till Löwenhielm att sätta sig i marsch mot Lauenburg med 6 skvadroner och 2 kanoner för att åter besätta det. Före inmarschen borde han underrätta befälhafvaren öfver de preussiska trupper, som tilläfsventyrs funnes kvar i landet, "att han hade Kongl. Maj:ts befallning att besätta det." För öfrigt borde han "vänligt förfara". — Vid samma tid lät Gustaf Adolf tills vidare upphäfva blockaden af de preussiska hamnarne² och underrättade Fredrik Vilhelm om denna åtgärd i ett bref af den 20 augusti: Han hade velat därmed gifva ett otvetydigt bevis på sin uppriktiga önskan att se fientligheterna upphöra och lofvade gå vidare på förlikningens väg, därest hans trupper finge i fred besätta hertigdömet.³

Dessa försonliga mått och steg öfverensstämde med engelska regeringens råd. Den hade slutligen instämt i kejsarens varningar dels af omtanke för Sveriges väl, dels ledd af tecken, som tydligt pekade på ett förestående krig mellan Frankrike och Preussen. En sådan påföljd måste leda till att Storbritanniens tvist med denna makt förbyttes i bundsförvantskap. Därför tillrådde lord Spencer, tillförordnad statssekreterare för utrikes ärenden, inför Rehausen "på det allra eftertryckligaste sätt" en uppgörelse mellan Sverige och Preussen, hvilken skulle bli lika lätt, som den vore nyttig.

Fredrik Vilhelm besvarade svenske konungens båda

---

1 C. C. "Kongl. och Furstl. pers.d. 17 aug. 1806. — Orig. i "Acta etc." *Berlin*. Tryckt i svensk öfversättning i "Historisk tafla" I: Bil. n:o 26.

2 Men blockeringsfartygen fingo befallning att behålla sina kryssningsstationer intill vidare order. Gustaf Adolf till von Essen d. 21 aug. 1806. "Pommerska Protocoll."

3 C. C. "Kongl. och Furstl. pers." — Original i "Acta etc." *Berlin*. Svensk öfversättning i "Historisk tafla." I: Bil. n:o 27.

senaste bref den 22 augusti. Visserligen, skrifer han, hade hans trupper ännu icke utrymt Lauenburg, och ett försök mot detta land skulle vara ett angrepp. "Men låtom oss komma öfverens om en sak, hvars sanning är obestridlig: det är icke på själfva saken, som vår misshällighet beror, ty för visso beror Hannovers öde hvarken af de preussiska eller de svenska truppers vistelse på denna lilla jordfläck, som vi efter hvarandra innehafte. Det synes snarare, som om en 'point d'honneur' söndrade oss. En handfull käck svenska har måst vika några tumsbredder för en öfverlägsen styrka. Nå väl, låtom oss vara uppriktiga och billiga! Sedan fyra månader tillbaka äro mina hamnar blockerade af Ers Maj:ts flotta, utan att jag hittills fått något slags upprättelse därför. Skulle det icke gå an, att vi båda tillstode, att vi gjort hvarandra någon skada och på samma gång fattade det beslutet att *begräva i glömska* våra ömsesidiga klagomål. I stället för att utan nytta skada hvarandra gifves det nu så mycket att göra för mänskligheten och för våra folk". Fredrik Vilhelm slutar med att förbereda på att kejsaren af Ryssland säkerligen skulle inom kort förelägga konungarne förslag till förlikning, hvilka anstode dem båda.¹

Gustaf Adolf kände sig ej tilltalad af det sunda förståndets språk. I sitt svarsbref, skrifer den 24 augusti, beklagade han, att de enda medel, som funnes, till en rättvis försoning blifvit afvisade. Han ville ej vidare besvara ("importuner") med några förslag, lycklig i medvetandet att ej hafva något att förebrå sig, "emedan Jag ingenting underlåtit af det, som bort bidraga till detta ändamål, utan att likväl afvika från hvad ärans *obestridliga* skyldigheter föreskrifva Mig".²

Dock ljusnade det inom kort. Fredrik Vilhelm hade fått allvarligare saker att tänka på. För den från väster hotande faran offrade han skenet och lät Gustaf Adolf få sin vilja fram. Den 29 augusti hugnades denne med det budskap från Löwenhielm, att hans styrka två dagar förut inryckt i Ratze-

¹ C. C. "Kongl. och Furstl. pers." — Original i "Acta etc." *Berlin*. Svensk öfversättning i "Historisk tafla." I: Bil. n:o 28.

² C. C. "Kongl. och Furstl. pers." — Original i "Acta etc." *Berlin*. Svensk öfvers. i "Historisk tafla etc." I: Bil. n:o 29.

burg utan att möta något hinder från de preussiska trupperna, hvilka den 25 fått uppbrottsorder. En preussisk kapten, som förde befälet öfver ett detaschement på 50 man i staden, hade företett en af Fredrik Vilhelm egenhändigt undertecknad order att artigt mottaga de svenska trupperna och till dem öfverlämna staden, därest de anlände före hans afresa. Gustaf Adolf hade fått sin vilja fram mot Preussen och Ryssland, utan bistånd af någon makt — annat än de ändrade politiska förhållandena! Han hade nu tillfredsställelsen att återinsätta den legitima regeringen.

Innan Gustaf Adolf kunde ställa sig på fullt fredlig fot med Preussens konung, måste han ha formligen löst motsägelsen mellan dennes en vecka tidigare gifna förklaring, att ett försök mot Lauenburg skulle betraktas som ett angrepp, och hans order till den preussiska styrkan i Lauenburg.¹ Ett nytt bref afsändes genast till Fredrik Vilhelm med tillkännagifvande, att Gustaf Adolf ansåg fientligheterna mellan Sverige och Preussen ha upphört och med anhållan om "ett uppriktigt och kategoriskt svar" af preussiske konungen för att kunna bli fullkomligt öfvertygad därom.²

Fredrik Vilhelm skref tillbaka den 1 september, att han egentligen borde anse krigstillstånd råda mellan sig och Sverige, men detta syntes honom "isynnerhet under närvarande omständigheter så förväntat och så föga naturligt", att alla betänkligheter finge vika.³

Den 3 september hade Gustaf Adolf detta bref i sin hand. Omedelbart gaf han befallning, att blockaden af de preussiska hamnarne skulle definitivt upphävas,⁴ de beslagtagna preussiska fartygen i svenska hamnar frigifvas och alla från

1 Sv. reg. till Stedingk d. 29 aug. 1806.

2 C. C. Kongl. och Furstl. pers." d. 29 aug. 1806. — Original i "Acta etc." Berlin. Svensk öfversättning i "Historisk tafla." I: Bil. n:o 30.

3 "Originalbref etc." Svensk öfvers. i "Historisk tafla." I: Bil. n:o 31. — "Des discussions de détail dans ce moment-ci seraient la mort de l'union. Voilà pourquoi j'ai terminé mes différends avec la Suède," skrifver Fredrik Vilhelm till Alexander d. 6 sept. 1806. Tryckt i Baillet, "Briefwechsel etc.": 121 f. och "Preussen und Frankreich etc." II: 553.

4 Den hade varit mycket kännbar äfven för Sverige. Ehrenheim till Wetterstedt d. 15 juli 1806. (Acta historica).

preussiska flottan tagna priser återlämnas till ägarne.¹ Slutligen fick befälhafvaren för de svenska förposterna vid preussiska Pommerns gräns, generaladjutanten von Morian, befallning att öfverenskomma med general Kalckreuth om samtidig reträtt af de båda arméernas förposter. Då Kalckreuth af sin konung befallts att hindra alla fientligheter, enär tvisten ju vore bilagd, följde nu å ömse sidor detta sista steg till fredens återställande.² Så lade sig stridens vågor, den ena efter den andra, men någon formlig öfverenskommelse ingicks aldrig. Den franska politiken hade åstadkommit hvad alla bref och beskickningar, alla medlingsförslag och påtryckningar från Ryssland ej hade förmått.

Men den tvist, som ändats, hade försenat Preussens öfverenskommelse med Ryssland och klafbundit dess stridskrafter. Den hade spillt Sveriges svaga krafter på en uppgift, främmande för landets intressen. Gustaf Adolfs formalistiska rättskänsla skymde blicken för hans verkliga plikter, för hans eget rikes väl och ve. Därför är hans halsstarriga förfäktande af Storbritanniens sak i Lauenburg en helysande bild till ordspråket "högsta rätt: högsta orätt!" Otvifvelaktigt har denna episod också haft sin största betydelse därigenom att den blottade för hela Europa svenske konungens oförmåga att skilja hufvudsak från bisak, lade hans politiska oduglighet i dagen. Den visade hur svagt Sverige måste vara, när det styrdes enväldigt af en sådan furste. Den vunna framgången var allt annat än hälso-sam för Gustaf Adolf själf. I hans ögon var den en triumf för hans orubblighet. Den gjorde honom för framtiden ännu själf-tillräckligare, ännu mera otillgänglig för råd och böner.

* * *

Misshälligheterna voro bilagda men utan försoning, med bitterhet kvar å ömse sidor. Det gällde nu för Preussen att åstadkomma en närmare förbindelse med Sverige för att vinna dess bistånd i det förestående kriget mot Napoleon, ett mål, för hvilket Ryssland intresserat sig, när det sökt medla. Haugwitz

¹ C. C. "Circulairer" d. 4 sept. 1806 m. fl. ställen.

² Kalckreuths not d. 7 sept. 1806. ("Preuss. Beskickningens . . . noter.")

vände sig till Stackelberg för att genom denne få utrönt, ”i hvilken mån det, trots konungens sällsamma och besvärliga skaplynne, finnes möjlighet att från hans sida vinna en medverkan, hvilken, i förening med Danmarks, ej skulle vara utan betydelse för skyddet af vår högra flygel.”¹ På Stackelbergs anmodan gaf Alopeus² inför Gustaf Adolf uttryck åt de intresserade makternas hopp om hans medverkan mot de franska våldkräftningarna och åt Fredrik Vilhelms beredvillighet att sända till honom en person, som ägde hans förtroende, för att öfverenskomma om svenska truppernas medverkan helst mellan Weser och Elbe.

Ehuru Gustaf Adolf några månader tidigare — vid sitt samtal med Kalckreuth den 20 juni — haft svårt att dölja sin lust att ägga Fredrik Vilhelm ”till ett krig mot fransmännen, i hvilket han skulle taga del,”³ så misslyckades nu Alopeus’ försök att anslå denna sträng. Konungen svarade, att ”efter det han tillbragt 10 månader i Tyskland med tyvärr fruktlösa ansträngningar att betrygga freden, vore det helt naturligt, att han nu sökte hvila,” samt att för öfrigt de svenska stridskrafterna vore otillräckliga för att skydda ett så öppet land som det mellan Weser och Elbe. Han ville inskränka sig till försvar af Lauenburg, hvars beskydd han särskildt åtagit sig. Pierreponts öfvertalningsförsök voro lika fruktlösa.⁴ I grund och botten var det Gustaf Adolfs fortfarande ovilja mot Fredrik Vilhelm, som lade svåraste hindret i vägen för samverkan.

Men förhållandena skulle snart ändra sig ytterligare. Napoleons undermineringsarbete mot Preussens nordtyska förbund och hans erbjudande af Hannover åt England hade fullständigt öppnat Preussens ögon. Utan att ha försäkrat sig om omedelbar hjälp från någon makt, ja, utan att ens vara ordentligt rustadt, vågade det nu förelägga Europas herre villkor, som

1 Haugwitz till hertigen af Braunschweig d. 9 sept. 1806. Tryckt i Bailieu, "Preussen und Frankreich etc." II: 563.

2 Genom en skrifvelse af d. $\frac{29 \text{ aug.}}{10 \text{ sept.}}$ 1806.

3 Kalckreuths andra berättelse till Fredrik Vilhelm d. 20 juni 1806.

4 Afskrift af Alopeus' skrifvelse till Stackelberg, Stralsund d. $\frac{1}{13}$ sept. 1806. "Acta etc." Berlin.

denne vägrade gå in på. Napoleon handlade med sin vanliga snabbhet. Den 5 oktober ryckte han öfver preussiska gränsen, och nio dagar därefter låg Fredrik den stores monarki lamslagen för inkräktares fötter.

Då bad engelska regeringen Gustaf Adolf att understödja Preussen. Konungen var nu ej obenägen. Han hade tydligen fått bättre tankar om Fredrik Vilhelm, sedan denne brutit med hans dödsfiende, och erbjöd en diversion för att befria Nordtyskland. Så började i november 1806 långsamma underhandlingar mellan Sverige och Storbritannien om subsidier för den svenska diversionshären, underhandlingar, som ändtligen skulle resultera i konventionerna i London och Stralsund den 17 och 23 juni 1807.

Under tiden vände sig Fredrik Vilhelm själf, som beslutit att med Rysslands hjälp fortsätta en förtviflad kamp, till Gustaf Adolf i ett bref af den 1 januari 1807 och gaf i bevakande ordalag uttryck åt sin önskan om en diversion medels svenska trupper: "Skall Ni nu stå skild från en sak, som blifvit alla furs-tars?"¹ — Konungen befallde genast Stedingk att meddela Goltz, det Gustaf Adolf "redan för längesedan insett nödvändigheten af en dylik åtgärd" och i London begärt nödiga subsidier.² — Detta snabba och benägna svar³ jämte en del andra omständigheter, såsom Gustaf Adolfs påfallande artighetsbevis mot Fredrik Vilhelm själf⁴ samt mot preussiska sändebud och ämbetsmän, gafvo numera den sistnämnde grundad anledning att hoppas på ett närmande. Men som Gustaf Adolf framkallat brytningen, ansåg han, att denne också borde taga det första offentliga steget till formlig försoning. Detta sökte Fredrik Vilhelm nu framkalla genom att låta Tarrach bege sig till Stockholm såsom privatman. Han borde meddela Ehren-

¹ "Originalbref etc." Brevet följde med Stedingks dep. d. 9 jan. 1807, ank. d. 25 jan.

² C. C. Petersburg d. 25 jan. 1807.

³ Fredrik Vilhelm lät Goltz inför Stedingk betyga sin erkänsla för detta. Stedingks apost. d. $\frac{1}{13}$ mars 1806.

⁴ Så lät han skicka en depesch, som Jacobi anförtrött Rehausen, med en särskild kutter till Pillau och lät depeschen åtföljas af en förbindlig skrivelse till Fredrik Vilhelm af den 23 nov. 1806 (C. C. "Kongl. och Furstl. pers.")

heim denna sin konungs tillåtelse samt lofva att återtaga sin diplomatiska karakter i samma ögonblick Gustaf Adolf utnämnde beskickning vid preussiska hofvet. För att stämma denne ännu gynnsammare skulle Tarrach låta Ehrenheim veta, att i följd af Stedingks upplysningar till Goltz hade Fredrik Vilhelm ålagt Jacobi att öfverlägga med Rehausen och "så mycket af honom beror" stödja svenske konungens framställningar vid engelska hofvet.¹ I den skrifvelse, som utgick till Jacobi, tillhöll Fredrik Vilhelm emellertid denne att vara försiktig, "undvika en otidig offentlighet" och isynnerhet akta sig för "en för tidig samverkan med Rehausen," ty Fredrik Vilhelms försoning med dennes konung vore ännu ej fullbordad. Förutsättningen för att Jacobi gåfve svenska sändebudet sitt stöd vore, att England samtyckt till Preussens egna kraf på subsidier.²

De svårigheter, hvilka mött Gustaf Adolfs diversionsplan i London, voro väsentligen två: dels ville ministären ej bevilja så stora subsidier, som konungen begärde, dels fordrade man, att han skulle operera med minst 25.000 man³ i stället för de af honom erbjudna 14.000, nominellt 16.000. För att utfylla hvad som fattades beslöt då Gustaf Adolf att begagna sig af preussiske konungens benägenhet för samverkan. Han hade äfven fått andra, kraftiga skäl att sluta sig närmare till Napoleons motståndare, ty faran var kommen Sverige in på lifvet. En fransk här ryckte i slutet af januari 1807 öfver svenska Pommerns gräns och tvang de svenska trupperna att draga sig inom Stralsund, där de utsattes för en, dock föga effektiv, belägring.

1 Pruss. reg. till Tarrach d. 27 febr. 1807. *Berlin*. — Dessa instruktioner äro tydligtvis en påföljd af Hardenbergs memorial af den 19 februari öfver Napoleons fredsambud. Exministern råder sin konung att glömma Gustaf Adolfs oförrätter och "med det snaraste återupprätta vänskapsförbindelser med denne furste, som kan bli nyttig i flera hänseenden i närvarande ögonblick." Det behöfdes ingen förklaring; Tarrachs sändande vore tillräckligt, och omständigheterna skulle rättfärdiga det. — I ett senare memorial, den 3 mars, yrkar Hardenberg på samma sak: "Das Einverständniss mit dieser Macht, die uns in Verbindung mit den andern viel nutzen kann, kann nicht rasch genug betrieben werden." Ranke, "Denkwürdigkeiten etc." V: 441, 453.

2 Pruss. reg. till Jacobi d. 27 febr. 1807. *Berlin*.

3 Däri dock inberäknade 2 à 3.000 engelska dragoner.

Till att frambära sitt förslag om förening af en preussisk styrka med den svenska diversionsarmén under Gustaf Adolfs befäl utsåg denne sin generaladjutant, öfverste Herman von Engelbrechten, som den 29 mars afreste från Malmö, där konungen för tillfället vistades, med Pillau som mål.

Kort efter Engelbrechtens afresa erhöll Gustaf Adolf från preussiskekonungen ett nytt bref, skrifvet i Memel den 25 mars, hvilket lofvade det bästa för underhandlingen. Det gaf bestämd form åt den önskan om Sveriges medverkan, som Fredrik Vilhelm uttalat på nyåret. Han tänkte sig — i likhet med mottagaren af brefvet — en diversion från svenska Pommern i förening med engelska trupper mot västra Oderstranden i fransmännens rygg.¹ Då preussiska armén lede brist på vapen, anhöll konungen, att Gustaf Adolf måtte till honom öfverlämna de vapen och förråd, som han skulle kunna föryttra. Slutligen frågade konungen, om Gustaf Adolf ej skulle vilja bidra till Östersjökustens säkerhet mot fransmännen genom att låta några svenska krigsfartyg kryssa i dessa farvatten, isynnerhet för att beskydda det hotade Danzig.²

Vid samma tid gjordes äfven i Stockholm ett närmande från preussisk sida. Dit anlände Tarrach och utförde den 30 mars de ofvan (sid. 112—13) omtalade instruktionerna. Gustaf Adolf var genom sitt sändebud i Köpenhamn, baron Oxenstierna, förberedd på Tarrachs uppdrag, ty denne hade gifvit Oxenstierna del däraf. Tarrach blef mycket väl mottagen af Ehrenheim. Men denne meddelade, att hans konung för närvarande ansåg de diplomatiska beskickningarnas återupprättande mindre viktigt än en militär samverkan och därför önskade, det preussiske konungen sände till honom någon framstående militär, med hvilken han kunde rådgöra om gemensamma operationer. — Öfverbringaren af Fredrik Vil-

1 Den 19 februari hade Hardenberg i ett privat bref till kejsar Alexander uppmanat denne att ej blott använda sina egna stridskrafter så eftertryckligt som möjligt utan äfven bl. a. verka för åstadkommande af diversioner i de franska härrarnes rygg genom engelska och svenska trupper vid Oder och i Hannover. Ranke, "Denkwürdigkeiten etc." III: 313—314. — Om Hardenbergs samtidiga memorial till Fredrik Vilhelm se ofvan sid. 113 not 1.

2 "Originalbref etc."

helms bref, major Hünerbein, hade alltså kommit liksom på beställning och fick förlänga sin vistelse hos svenske konungen.¹ Det skulle ej dröja länge, innan äfven de diplomatiska förbindelserna återknutits.

Vi följa nu Engelbrechtens underhandling. Han medförde ett bref från Gustaf Adolf, hvare denne, under hänvisning till hvad Stedingk fått meddela Goltz med anledning af Fredrik Vilhelms bref af den 1 januari (se sid. 112), framhåller, att en svensk diversion nu om någonsin vore angelägen, då Bonaparte kanske ämnade förskansa sig bakom Oder, en ställning, som det borde bli lätt att turnera från svenska Pommern. Till bevis på hur kraftigt konungen önskade upprätta med Fredrik Vilhelm "öfverensstämmelse i operationer och tänkesätt", ville han genom Engelbrechten meddela denne de förslag, som gjorts honom så väl af storbritanniska som af franska regeringen² — både lockbete och skrämskott!

Engelbrechten fick i Schippenbeil den 18 april enskildt företräde inför Fredrik Vilhelm, som yttrade, att svenske konungens skrifvelse "vore som ett Bevis af en återställd vänskapsfull Förbindelse af ett högt värde för Honom". Han uttalade sig gynnsamt för förslaget och lofvade att om två dagar lämna sitt svar på hans begäran om hjälptrupper.³

Samma dag afreste Alexander och Fredrik Vilhelm till Bartenstein. Den 19 hölls där konselj i deras majestäters närvaro. Därvid beslöts att lämna svenske konungen 10 à 12,000 man preussiska trupper, af hvilka dock endast 4,000 voro att omedelbart tillgå, samt att med all kraft sätta denne furste i stånd att utföra sina framlagda planer. Hardenberg, som åter blifvit Preussens ledande minister, befullmäktigades att med Engelbrechten avsluta en konvention, som länge utgjort ett önskemål för denne minister. Svenska truppernas framgångar hade sin andel i Preussens och Rysslands beredvillighet.

1 Tarrachs dep. d. 30 mars 1807. Preuss. reg. till Tarrach d. 14 apr. *Berlin*.

2 Brevet, dagtecknad d. 28 mars 1807, är tryckt i Ranke, "Denkwürdigkeiten etc." III: 355 f. samt i svensk öfversättning med oriktig datering i "Historisk tafla" I: Bil. n:o 34.

3 Under väntan på detta uppvaktade Engelbrechten samma dag kejsar Alexander och hade med denne ett långt samtal, som var mycket lofvande.

De hade nämligen lyckats under tre dagars strider i början af april att rensa svenska Pommern från fransmän.¹

Underhandlingarna mellan Hardenberg och Engelbrechten gingo snabbt, Hardenberg befrämjade dem med all kraft, och den 20 april undertecknade de konventionen i Bartenstein mellan konungarne af Preussen och Sverige. Dess första artikel bestämmer hjälpkårens storlek till 5,000 man, infanteri, kavalleri och artilleri;² men den skall efter hand förstärkas genom preussiska soldater, undkomna ur fångenskap, och genast vid upphäfvandet af Colbergs och Danzigs belägring ökas till åtminstone 10 à 12,000. Nämnda kår skall snarast möjligt bege sig till Rygen för att därifrån tillsammans med svenska armén gå anfallsvis till väga mot fransmännen, i hufvudsakligt syfte att utdrifva dem ur preussiska Pommern. återtaga de fasta platserna längs kusten eller verkställa upphäfvandet af deras belägring och slutligen att medverka till lycklig utgång af de förenade rysk-preussiska härarnes operationer — allt i öfverensstämmelse med Gustaf Adolfs instruktion för Engelbrechten. Äfven de speciellare artiklarne i fördraget öfverensstämma i hufvudsak med denna instruktion. Hit höra artiklarne II—V, som bestämma om de preussiska truppernas transport till Rygen — den skall ske på svenska fartyg för de 5,000 soldaterna men för de öfriga på preussiska — samt om deras utrustning och underhåll, som allt ifrån deras afresa skall bekostas af Preussen. Hit höra också föreskrifterna i artiklarne VI och VII om öfverbefälet, som skall tillhöra svenske konungen eller den, som kommenderar svenska trupperna under hans frånvaro, samt om befäl öfver blandade detaschement, hvilka dock så mycket som möjligt böra undvikas. Beträffande sådana skall endast graden afgöra mellan svenska och preussiska officerare och vid lika grad tjänsteåldern. Slutligen förbinda sig de båda furstarne att ej

¹ Den 12 april 1807 skref Gustaf Adolf också till Fredrik Vilhelm, att hans trupper under "lyssande framgångar" faktiskt börjat diversionen mot fransmännen. (C. C. "Kongl. och Furstl. pers.").

² Engelbrechten hade lyckats få styrkan ökad till detta antal. Han hade fullmakt att i nödfall stanna "för hvad antal som helst."

nedlägga vapen eller underhandla om förlikning med Frankrike utan efter gemensam öfverenskommelse (art. VIII).¹

Så långt var nu allt väl beställt. Men de preussiska truppernas operationer hämmades af brist på gevär och kanoner. Vi ha ofvan sett, att Fredrik Vilhelm lagt Gustaf Adolf detta sitt behof på hjärtat (se sid. 114).² Engelbrechten hade i kraft af sin instruktion muntligen lofvat, att några tusen gevär skulle kunna aflåtas mot kontant ersättning, när Preussen väl börjat organisera nya trupper.³ Gustaf Adolf själf lofvade Fredrik Vilhelm i ett bref af den 8 maj att till en början lämna 4 à 6.000 gevär.⁴ — Gustaf Adolf tillmötesgick äfven det tredje önskemål, preussiske konungen framlagt i sitt bref af den 25 mars, nämligen om bistånd till sjös, genom att ge order åt sin till buds stående sjömaktt att beskydda Colberg, Danzig och Pillau. Eskaderns befälhafvare befalldes att rådföra sig med fästningarnes kommandanter.⁵

* * *

Äfven Fredrik Vilhelms önskan om de diplomatiska förbindelsernas återknytande förverkligades kort efter konventionens undertecknande. Som nämnt, hade Tarrach därom gjort framställning i Stockholm den 30 mars. Denna ledde

1 Kongl. Maj:ts nådiga Instruktion för Öfverste Herman v. Engelbrechten" d. 27 mars 1807. "Kongl. Maj:ts ytterligare Nådiga Instruktion för Öfverste Engelbrechten" s. d. (C. C. "Kungörelser etc.") — Två depescher från Engelbrechten d. 23 apr. — Konventionen i Bartenstein i Originaltraktater. Sv. RA. Traktaten ratificerades af Fredrik Vilhelm den 21 april och af Gustaf Adolf den 6 maj. C. C. Berlin d. 9 maj 1807.

2 Fredrik Vilhelm förnyade denna anhållan i ett bref af den 20 april, lofvande ersätta, hvad han erhöle, in natura eller kontant. "Originalbref etc."

3 Engelbrechtsens dep. d. 24 apr. 1807. — Den 23 april afslöts i Malmö ett kontrakt af Wetterstedt och Hünerbein om öfverlåtande af en del svenska vapen till Preussen mot betalning efter bestämd taxa. Originaltraktater. Sv. RA.

4 C. C. "Kongl. och Furstl. pers." Tryckt i "Historisk tafla." I: Bil.n:o 36. Af kanoner hade preussiske generalen Röchel begärt 36 stycken. Gustaf Adolf gaf befallning om öfverförande af 24 sådana från Karlskrona till Pillau och ålade Engelbrechten att meddela konungen af Preussen, att ingen betalning äskades för hvarken dessa pjäser eller de till Preussen förut öfverlåtna. C. C. Berlin d. 9 maj 1807.

5 Gustaf Adolf till Alexander d. 23 apr. 1807 (C. C. "Kongl. och Furstl. pers."). — I och för försvaret af Danzigs utanverk från sjösidan sände Gustaf Adolf dit fortifikations- och marinofficerare.

väl ej till direkt framgång men verkade dock genast, att det sexton månader gamla förbudet för Sveriges diplomatiska ämbetsmän vid främmande hof mot att pläga umgänge med preussiska ministrar (se sid. 61) nu upphäfdes och de förra i stället instruerades att med de senare "med all den förtrolighet tilväga gå, som nuvarande viktiga omständigheter kräva".¹ För öfrigt hade svenske konungen intet emot en diplomatisk beskickning från Preussens sida jämte den viktigare militäriska. Han skref till Ehrenheim, att Tarrach utan minsta svårighet kunde stanna i Stockholm och kanslipresidenten af honom mottaga de meddelanden, han å sitt hofs vägnar finge befallning att göra.² Den 1 maj tog Gustaf Adolf steget fullt ut och utnämnde Brinkman till envoyé e. o. och ministre plénipotentiaire vid preussiska hofvet. Ehrenheim fick därom underrätta Tarrach och tillkännage, det han vore berättigad att mottaga denne såsom ackrediterad preussisk minister. Då Fredrik Vilhelms villkor för att Tarrach skulle återtaga sin diplomatiska karakter³ därmed uppfyllts, voro de diplomatiska förbindelserna nu fullständigt återknutna.⁴

1 C. C. "Circular" d. 6 apr. 1807.

2 C. C. "Kanslipresidenten" d. 9 apr. 1807. — Detta meddelade Ehrenheim till Tarrach d. 17 apr. P. S. till Tarrachs dep. s. d. *Berlin*.

3 Se sid. 113.

4 C. C. "Kanslipresidenten" d. 1 maj 1807. — Tarrachs dep. d. 12 maj. *Berlin*.

När detta skedde, var en befallning från Fredrik Vilhelm af den 23 april ännu på väg till Tarrach, att denne genast, äfven om ej någon svensk minister utnämnts vid preussiska hofvet, skulle återtaga sin officiella karakter. Att nu fästa sig vid "diplomatiska bagateller" fann preussiske konungen nämligen onödigt. Preuss. reg. till Tarrach d. 21 apr. 1807. *Berlin*.

Hardenberg hade i ett förtroligt bref till Engelbrechten uttalat sitt hofs uppriktiga önskan att återknyta vänskapen och de ministeriella förbindelserna med det svenska. Engelbrechtens dep. d. 24 apr.

De diplomatiska förbindelserna från maj 1807 till inemot årets slut.

Allt hade nu artat sig på bästa sätt. Belåten med den raskhet och oppriktighet, hvarmed underhandlingen bedrifvits,¹ var Gustaf Adolf för ovanlighetens skull nästan idel tillmötesgående. Blott på en punkt satte han sig vid denna tid emot Fredrik Vilhelms önskningsar. Det var, då denne ville förmå honom att biträda det försvars- och anfallsförbund, som han den 26 april hade afslutit med Ryssland i Bartenstein med syftemål att tränga Frankrike inom skrankor, som tillförsäkrade europeiska statssystemet jämnvikt och frihet. Förbundet var afsedt att utvidgas genom upptagande af England, Österrike, Sverige och Danmark i detsamma. Sverige skulle till gengäld få ett permanent försvarsförbund med Preussen för sina tyska stater.

Ännu medan underhandlingarna om konventionen pågingo, sökte man intressera Sveriges konung. Den 22 april skref Hardenberg till Engelbrechten ett officiellt bref, hvori han meddelade hufvudpunkterna af de öfverenskommelser, som dittills uppgjorts, och förespeglade Gustaf Adolf sådana "fördelar, som kunde passa honom".² När konventionen var slut, skref Fredrik Vilhelm själf till svenske konungen och erbjöd honom att biträda densamma. En tid därefter för-

¹ Gustaf Adolfs förut anf. bref till Fredrik Vilhelm d. 8 maj 1807. — Orig. i "Convention militaire etc." *Berlin*.

² Brevet är bif. Engelbrechtens dep. d. 24 apr. 1807.

nyade preussiske konungen sin skriftliga inbjudan, och Tarrach fick framställa formlig begäran om Gustaf Adolfs tillträde.¹ Men trots att Alexander både i bref² och genom Alopeus talade för samma sak, lät Gustaf Adolf ej förmå sig att gå med. Han svarade Fredrik Vilhelm, att han i dennes skrifvelse såg nya bevis på hans vänskap och förtroende. "Men jag hade trott, att de bestämmelser, som öfverenskommits mellan Oss den 20 april, skulle vara tillräckliga att befästa denna lyckliga enighet i Våra meningar och militära operationer, som Våra önsknings och fördelar kräfva." Han fann, att den rysk-preussiska konventionen syftade allt för vida utöfver hans omsorger för närvarande; och framför allt ansåg han, att man icke kunde återställa "staternas allmänna ordning och oberoende" utan att "omfatta bourbonska husets legitima sak genom att offentligen förklara sig därför och ej lämna i glömska de grundsatser och de rättigheter, på hvilka alla legitima regenters så väl som deras folks existens hvilar."³

* * *

¹ Fredrik Vilhelm till Gustaf Adolf d. 30 apr. och d. 19 maj 1807 ("Originalbref etc."). — Hardenberg till Engelbrechten d. 30 apr. ("Convention militaire etc."). Preuss. reg. till Tarrach d. 19 maj. *Berlin*.

² Alexander till Gustaf Adolf d. 9 maj 1807. ("Ryska Kejsarhusets Originalbref").

³ Afskrift af Gustaf Adolfs bref till Fredrik Vilhelm d. 2 juni 1807. "Konung Gustaf IV Adolf", Acta historica. Svensk öfversättning i "Historisk tafla" I: Bil. n:o 44. — Samma svar fingo Tarrach och Alopeus af Ehrenheim. C. C. "Kanslipresidenten". d. 2 juni och d. 7 juli.

Jämför Björllins åtskilligt skefva framställning af Gustaf Adolfs beteende, sid. 195. Konungens svarsbref gäller ju blott anbudet att biträda det vidtysktande preussisk-ryska anfalls- och försvarsförbundet och innebär, att konungen ej ansåg dess syftemål, Europas jämnvikt och frihet, kunna vinnas utan Napoleons afsättning och bourbonernas återuppsättande på tronen. I konventionens i Bartenstein ändamål — att rensa Pommern och återtaga de fasta platserna längs preussiska kusten — gör svarsbrevet ej något intrång.

I ett bref till kejsar Alexander af den 2 juli, i hvilket Gustaf Adolf försäkrade denne, att han trodde sig ha ingått mera solida förbindelser för den goda sakens försvar än dem nämnda konvention skulle ålägga honom, besvar han kejsaren "för allt i världen" att ägna sin uppmärksamhet åt Ludvig XVIII:s "storartade" och på samma gång "solida" plan att uppträda i spetsen för en armé i Frankrike. C. C. "Kongl. och Furstl. Pers."

De preussiska hjälptrupper, som småningom samlades på Rygen, voro i så bristfälligt skick, att de måste nästan utrustas på nytt. Diversionen kunde ej försiggå, förr än de engelska hjälptrupperna anländt. De kommo först den 5—9 juli, men då hade också de förbundnes hopp fått dödsstöten genom Rysslands förkrossande nederlag vid Friedland den 14 juni. Alexander nödgade konungen af Preussen att ingå vapenhvila med Napoleon. Icke för ty uppsade Gustaf Adolf den 2 juli den vapenhvila, som generalguvernören von Essen lyckats afsluta med fransmännen den 18 april. Innan uppsägelse tiden, som var 10 dagar, gått till ända, hade både Alexander och Fredrik Vilhelm slutit fred och den förre ingått förbund med Napoleon.

Ledd af en missriktad ståndaktighet och trohetskänsla vågade Gustaf Adolf dock utsätta sitt rike för faran af att ensamt på fastlandet trotsa Europas diktator. Franska trupper bröto ånyo in i svenska Pommern den 13 juli och nödgade svenskarne att åter innesluta sig i Stralsund.

Preussens fredsslut kom ej oförberedt för svenske konungen. När Brinkman några dagar efter nederlaget vid Friedland öfverlämnade sitt kreditiv till Hardenberg i Memel, dolde denne icke för honom, att Preussens politik berodde af Rysslands, och att tvingande omständigheter kunde nödga till fred för att ej onödigtvis offra allt. Men i hvarje fall skulle Preussen öppet meddela sig med bundsförvanterna, "ty vi äro fast beslutna att ej ha några hemligheter för konungen af Sverige." Fredrik Vilhelm uttalade sig på samma sätt inför Brinkman, därvid uttryckande sitt oföränderliga förtroende till svenske konungens "bepröfvade redbarhet (erprobte Biederherzigkeit)"¹ — När Preussen i slutet af juni nödgades följa Rysslands exempel och underskrifva en vapenhvila med Frankrike,² sände Hardenberg genast bref till Brinkman med anmodan att snarast möjligt bege sig till Piktupöhnen, en liten by i Tilsits grannskap, i hvilken Frankrikes, Rysslands och Preussens regenter sammanträffat. Här hade Brinkman den

¹ Brinkmans dep. d. 19 juni 1807.

² Hufvudfördraget undertecknades af Fredrik Vilhelm den 25 juni och antogs af Napoleon den 26.

30 juni ett längre samtal med utrikesministern. Djupt nedslagen, gaf denne en detaljerad skildring af sakernas nuvarande läge, hvilket han betecknade som rent af "diaboliskt"¹. Samtidigt med Brinkmans berättelse härom skref Fredrik Vilhelm till svenske konungen, att han nödsakats att i anslutning till Ryssland underteckna en vapenhvila och förhandla om fred. I denna vapenhvila vore äfven de preussiska trupper, som öfverlämnats till Gustaf Adolf, inneslutna.² Fredrik Vilhelm meddelade vidare, att han ifrigt sökte förstå franska regeringen till en formlig förbindelse att ej uppsäga sin vapenhvila med Gustaf Adolf och bad följaktligen denne att å sin sida vidtaga åtgärder för att skydda sina tyska stater mot en invasion.³

Då Gustaf Adolf mottög dessa underrättelser, voro hans fientligheter med fransmännen på vippen att förnyas. Han förstod den preussiska kårens brydsamma belägenhet och befallde därför dess befälhafvare, general Blücher, att öfverfö-

¹ Brinkmans dep. d. 29 och 30 juni 1807.

² Det hette härom i fördragets V artikel: "La partie de l'armée Prussienne, qui est dans la Poméranie Suédoise, ainsi que celle, qui est en Silésie, cesseront tout récrutement et se tiendront tranquilles dans ses places". Afskrift i Brinkmans dep. d. 30 juni 1807. Svensk öfversättning i "Historisk tafla." I: Bil. n:o 53.

³ Fredrik Vilhelm till Gustaf Adolf d. 30 juni 1807. (Ranke, "Denkwürdigkeiten etc." V: 527 f.) Svensk öfvers. i "Historisk tafla." I: Bil. n:o 49. — Brevet utgjorde svar på Gustaf Adolfs förslag att sända 6 à 10,000 man till Colberg för att jämte besättningen fördrifva den belägrande styrkan och falla i ryggen den franska här, som var samlad vid svenska Pommerns gräns, samtidigt med att Gustaf Adolf företog sin diversion mot dess front. Gustaf Adolf till Fredrik Vilhelm d. 18 juni 1807. (C. C. "Kongl. och Furstl. Pers.") Svensk öfversättning i "Historisk tafla." I: Bil. n:o 48. Fredrik Vilhelms bref framlämnades af hans adjutant major Klüx den 8 juli. Gustaf Adolf till Fredrik Vilhelm d. 23 juli (C. C. "Kongl. och Furstl. Pers."). — Orig. i "Convention militaire etc." *Berlin*. — Sv. öfvers. i "Historisk tafla." I: Bil. n:o 54. — Ankomstdagen för Fredrik Vilhelms bref uppger Forssell i minnesteckningen öfver Wetterstedt sid. 80 oriktigt vara den 1 juli och får därigenom den felaktiga uppgiften, att det följdes af Gustaf Adolfs genast fattade beslut att uppsäga stilleståndet med fransmännen, en handling, som i verkligheten föregått underrättelsen om Preussens stillestånd (Jf. ofvan sid. 121).

ra sina trupper till Usedom och Wollin för att med tillhörande förråd därifrån transporteras till Colberg.¹

Vid första budskapet om vapenhvilans uppsägande från svensk sida hade preussiske konungen skrivit till Napoleon och Alexander i syfte att förekomma fientligheter från den förstnämndes sida och verka för nya underhandlingar mellan honom och Gustaf Adolf.²

Snart måste preussiske konungen underrätta Gustaf Adolf om den oerhördt hårda fred, han undertecknat med Napoleon i Tilsit. I det bref, hvori han meddelade detta, erbjöd han svenske konungen sina bona officia för att bilägga fientligheterna mellan honom och Napoleon. Denne tycktes nämligen ej blott ha med nöje upptagit preussiske konungens förslag om befallning till de franske överbefälhafvarne att börja underhandlingar med de svenske, han hade till och med inbjudit konungen af Preussen att uppträda till fientligheternas biläggande. Fredrik Vilhelm beder alltså Gustaf Adolf att hörsamma hans anbud, hvori kejsaren af Ryssland säkerligen instämde.³

¹ Gustaf Adolf till Blücher d. 8 juli 1807 (C. C. "Utländske Embetsmän etc."). Gustaf Adolf till Fredrik Vilhelm d. 23 juli (C. C. "Kongl. och Furstl. Pers."). Original i "Convention militaire etc." *Berlin*. Svensk öfvers. i "Historisk tafla" 1: Bil. n:o 54.

I detta bref meddelar Gustaf Adolf också, att han skulle kvarhålla i Stralsund de preussiska truppernas vapen i afvaktan på att Fredrik Vilhelm låte honom veta, hvart de skulle sändas, och som en säkerhet för de vapen, denne erhållit från Sverige, "och hvilkas betalning Jag ännu är okunnig om." — De preussiska vapnen öfverfördes till Malmö och deponerades där i afvaktan på likvid för de till Preussen öfverlätna gevären. Denna affär fick Tarrach i november order att göra upp. C. C. Berlin d. 12 aug. Fredrik Vilhelm till Gustaf Adolf d. 10 nov. ("Originalbref etc.")

² Alexander hade genast skickat en kurir till Stralsund för att underrätta konungen om freden i Tilsit och Napoleons till kejsaren uttalade benägenhet att sluta fred med Gustaf Adolf.— Fredrik Vilhelm till Alexander d. 10 juli 1807. Alexander till Fredrik Vilhelm d. $\frac{1}{13}$ juli. (Bailleu, "Briefwechsele etc." 159—160.) När denne själf genom Brinkman meddelade preussiske konungen, att han uppsagt vapenhvilan, sökte denne åter inverka på Gustaf Adolf genom att meddela hans minister, det Bonaparte flera gånger inför både honom och Alexander yttrat sin önskan om förlikning med Sverige men äfven sitt beslut att i annat fall bemäktiga sig svenska Pommern. Brinkmans dep. d. 15 juli 1807.

³ Fredrik Vilhelm till Gustaf Adolf d. 16 juli 1807 ("Originalbref etc.").

Men Gustaf Adolf lät hvarken öfvertyga eller öfvertala sig. Under sådana förhållanden beslöt Fredrik Vilhelm naturligtvis att ej vidare inblanda sig i denna sak.¹ Konungen af Sverige fortsatte med några tusen man kampen mot Europas diktator med den påföljd närmast, att svenskarne måste i september utrymma sina tyska länder.

Det goda förhållandet mellan Sverige och Preussen bestod efter freden, ända tills Napoleons vilja framtvang en konstlad brytning. Den hänsynsfullhet, Gustaf Adolf bevisat Blüchers kår i ett ögonblick, då han hade rätt att påräkna dess bistånd, kunde ej annat än framkalla Fredrik Vilhelms erkänsla, åt hvilken både han själf och hans nye utrikesminister, greve von der Goltz,² gåfvo uttryck inför Brinkman. Preussiska regeringen hade därigenom kommit ur ett stort bryderi, ty, menade Fredrik Vilhelm, om dessa trupper måst stanna kvar i Pommern, skulle Napoleon säkerligen ha begagnat sig däraf som förevändning för att ej utrymma Preussen och ruinera det genom kontributioner — framtiden skulle snart visa, att Napoleon fann andra förevändningar för ett sådant handlingssätt! Fredrik Vilhelm upprepade vid samma tillfälle sin innerliga önskan, att "de förtroliga förbindelserna mellan de båda hofven icke måtte brytas genom något ofrivilligt missförstånd" — en farhåga, som hans föregående erfarenheter visserligen ej gjorde oberättigad.³

Svensk öfvers. i "Historisk tafla." I: Bil. n:o 55. Brevet sändes med öfverste Engelbrechten, som ånyo, i början af juli, afgått till Fredrik Vilhelm för att underrätta honom om den förenade arméns ställning och vapenhvilans uppsäggande. Han hade medfört ett bref från Gustaf Adolf, hvori denne framhöll nödvändigheten af ihärdig samverkan mellan de förbundne. C. C. "Kongl. och Furstl. Pers." d. 6 juli. — Original i "Convention militaire etc." *Berlin*. Svensk öfvers. i "Historisk tafla." I: Bil. n:o 52. — Alexander gjorde samma anbud som preussiske konungen genom en skrifvelse, dagtecknad den 10 juli (n. st.), som Budberg tillställde svenska kabinettet. C. C. *Berlin* apost. d. 24 juli.

Äfven engelska regeringen rådde till fred. Adlerbergs dep. d. 17, 24 och 31 juli.

¹ Preuss. reg. till Tarrach d. 12 aug. 1807. *Berlin*.

² Den förutvarande ministern i Petersburg.

³ Brinkmans dep. d. 27 juli 1807.

Fredrik Vilhelm uttalar äfven sin tacksamhet i ett bref af den 11 augusti, hvori han beder Gustaf Adolf att göra honom en ny tjänst genom att öfverföra

Visserligen fanns ett och annat strömoln på den eljes klara politiska synranden åt detta håll.¹ Betänkligast voro en del gängse rykten, att Napoleon tillämnade svenska Pommern åt Preussen som ersättning för andra områden, rykten, ägnade att åter väcka Gustaf Adolfs slumrande misstankar mot detta rike. Men Goltz uttalade sig så trohjärtadt inför Brinkman i denna fråga, att misstankarne måste vika. Han anförtrodde denne, att franska regeringen verkligen vid Kalckreuths underhandlingar i Königsberg² låtit denne förstå, "att det endast berodde af hans konung att i svenska Pommern få ett vackert skadestånd för en del af sina förluster". Napoleon skulle nämligen tvinga svenskarne "att öfverlämna det åt segraren". Dessa ägvelser hade Kalckreuth, såsom Goltz uttryckte sig, "ej en gång blygts att taga ad referendum" i en särskild promemoria till Hans Maj:t, hvilken läst denna med förtrytelse och därpå befallt sin utrikesminister att ge Kalckreuth ett afvisande och skarpt svar.³

---

till Colberg de preussiska vapen, som Gustaf Adolf behållit. (jf. sid. 123, not 1) "Originalbref etc." — Tarrach fick afvenledes befallning att inför kanslipresidenten uttala sin konungs erkänsla. Preuss. reg. till Tarrach d. 28 juli. *Berlin*.

¹ Gustaf Adolf hade nämligen vållat Preussens konung ett visst besvär genom sitt dröjsmål med att öfverlämna de förråd, som tillhörde Blüchers kår, beroende på att preussarne vid aftåget krånglat med betalningen af sina skulder. *Acta historica: Wetterstedt till Ehrenheim d. 16 juli 1807.* — Ej heller var Fredrik Vilhelm belåten med hans beteende mot de preussiska officerare, som attacherats vid svenska högkvarteret. Men detta var snart öfvergående småsaker, som preussiske konungen ville glömma. Han berörde dem med mycket lätt hand i sitt ofv. anf. bref af d. 11 aug.

² De ledde till den olyckliga konventionen den 12 juli 1807.

³ Detta hade innehållit, att Hans Maj:t blifvit högligen öfverraskad öfver att fältmarskalken med kännedom om sin herres karakter och de vänskapsfulla tacksamhetsförbindelser, som förenade denne med Hans svenska Maj:t, kunnat låna sitt öra åt ett förslag, lika vanhederligt som försåtligt. Ty Napoleons afsikter vore att isolera Preussen genom att förmå dess konung att bryta med alla furstar. Exemplet med Hannover vore en varning. Följaktligen förbjödes Kalckreuth att frambara dylika förslag.

Goltz ålade Brinkman att begagna hans meddelande med försiktighet för att ej bringa honom i strid med Kalckreuth, hvars intriger allmänt fruktades. Brinkmans dep. d. 19 och 27 juli 1807. — Brinkman visste från mycket säkert håll, att Fredrik Vilhelm själf i förtroende yttrat sitt missnöje med Kalckreuths

förslag: "Ce seroit imiter le tour, que l'Empereur vient de me jouer et dont j'ai été trop vivement blessé, pour suivre un tel exemple." Sistnämnda dep.

I slutet af april fick Brinkman vetskap om att franska regeringen nyss föreslagit Fredrik Vilhelm att utbyta en del af Schlesien mot Sveriges tyska stater. Brinkmans dep. d. 27 apr. 1808. Frankrikes utvidgning med Schlesien var som bekant Napoleons villkor för att Alexander finge förvärfva Moldau och Valakiet.

Preussen tvingas af Napoleon att bryta med Sverige.

Följderna af fördraget i Tilsit framträdde efter hand i Preussens förhållande till England. Det drog med sig, att Preussen måste den 1 december utfärda en deklARATION, som förklarar all förbindelse mellan England och Preussen för afbruten,¹ ett kännbart slag för den preussiska handeln. Fredsfördraget förpliktade äfven Preussen att gemensamt med Frankrike och Ryssland uppfordra hofven i Stockholm, Köpenhamn och Lisabon att stänga sina hamnar för England och förklara detsamma krig. Det hof, som vägrade, skulle behandlas som fiende.

Trots de stränga åtgärder, Preussen nödgats vidtaga mot Sveriges bundsförvant, var emellertid svenska flaggan till en tid ej blott respekterad utan till och med särskildt gynnad i de preussiska hamnarne. Svenska handelsfartyg underhöllo i smyg förbindelse mellan England och Preussen. De fingo oanmärkt införa engelska varor i preussiska hamnar och där intaga virkeslaster på England under den form, att preussiska sjörätten utfärdade officiella certifikat, som om fartygens bestämmelseort vore Sverige.² Redan i september hade Tarrach mottagit befallning att säga till Ehrenheim, det engelska flottans framtida utestängande från Preussen alls ej rörde förhållandet till Sverige, utan att Fredrik Vilhelm räknade på bevarande af det bästa samförstånd med dess hof.³ — Utarnadt, som Preussen var, behöfde det allt för väl den tillförsel, som svenska handels-

¹ Brinkmans apost. d. 5 jan., dep. d. 20 jan. 1808.

² Brinkmans apost. d. 29 dec. 1807.

³ Preuss. reg. till Tarrach d. 4 sept. 1807. *Berlin*. I samma anda yttrade sig Goltz till Brinkman. Brinkmans dep. d. 5 sept. 1807.

flottan ännu kunde gifva. Ja, Goltz tillstod inför svenske ministern, att han ej kunde föreställa sig, hur Preussen skulle kunna umbära denna utan att fullständigt ruineras. Men preussiska regeringen visste allt för väl, att det ej länge kunde fortgå på detta sätt, då Sverige var den enda makt förutom England, som motsatte sig Napoleons kontinentalsystem. Redan den 17 december meddelade den franske provinsialintendenten Laigle pommerska kammaren i Stettin, att all slags förbindelse med Sverige borde upphöra. Han fordrade till och med beslag på flera svenska och preussiska fartyg, som kommit från Göteborg till Colberg med kolonialvaror, hvilka misstänktes vara engelska.¹ Under sådana förhållanden fann Fredrik Vilhelm rådligt att på nyåret förbjuda all handelsförbindelse mellan denna stad och Sverige.²

Försiktigheten ej mindre än vänskapen bjöd nu preussiske konungen att förbereda den svenske på hvad som komma skulle. På detta sätt hoppades han kunna förekomma tvångsåtgärder mot de preussiska fartygen i Sverige. Goltz lät alltså på konungens befallning ett förtroligt samtal i början af februari 1808 Brinkman få veta, att Preussen nu dagligen fruktade anmaningar att upphäfva sina förbindelser äfven med Sverige. Och Preussen måste nästan blindt följa Frankrikes och Rysslands bud; ty det behandlades "som ett eröfradt land, ännu besatt af fienden, hvilken låter det tjäna till verktyg för sina planer", yttrade Goltz och uttalade sin konungs förtroende till Brinkmans sätt att framställa hans svåra belägenhet. — Brinkmans svar var manligt och värdigt. I egenskap af formligen erkänt sändebud förklarade han sig ej ämna kompromettera sin konungs värdighet genom att lämna sin post utan att vara formligen aflöst af denne, äfven om han utsatte sig för fara. Goltz lofvade då att söka i god tid ge Brinkman tillfälle att förbereda sin konung på franska regeringens ytterligare åtgärder.

¹ Preuss. reg. till Tarrach d. 22 jan. 1808. *Berlin*.

² Preuss. reg. till Brockhausen d. 9 febr. 1808. *Berlin*. — Champagny, Napoleons utrikesminister, talade upprepade gånger med Brockhausen om den hemliga handel, som svenska fartyg drefvo i Königsberg med engelska varor. P. S. till Brockhausens dep. d. 26 febr. 1808. *Berlin*.

I samma vefva kommer det väntade slaget i form af en officiell not af den 21 januari från Napoleons utrikesminister, Champagny, till Brockhausen, preussiska sändebudet i Paris. I denna skrifvelse anför franska regeringen besvär öfver att preussiska kabinettet motsatte sig det noggranna genomförandet af freden i Tilsit genom att underhålla hemliga förbindelser med England, för hvilka Sverige vore mellanhand såsom en allmän nederlagsplats för engelska handeln. Följaktligen uppfordrar franska regeringen Preussen att stänga sina hamnar för svenska flaggan. När Goltz fick denna not, sände han genast order till de preussiska konsulerna i Sverige att förmå befälhafvarne på alla preussiska fartyg därstädes till omedelbar hemresa. — Sedan detta försiktighetsmått vidtagits, underrättade han svenska sändebudet om Napoleons nya fordringar och det svar, Brockhausen skulle få ge Champagny. Detta innehöll, att ehuru Preussens konung för visso ingenting hade att förebrå sig i afseende på genomförandet af freden i Tilsit, så ville han dock utan betänkande villfara kejsarens af Frankrike begäran genom en offentlig förordning, att ej något svenskt eller från Sverige kommande fartyg skulle få tillträde till Preussens hamnar, så snart det blifvit bekant, att ryska hofvet vidtagit likartade åtgärder.¹ — Goltz bad vidare Brinkman att genast anhålla hos sin konung, att de talrika preussiska fartygen i svenska hamnar måtte få fritt afgå. Utrikesministern gaf försäkran om Fredrik Vilhelms erkänsla, ehuru olyckorna "tvingat denne att synas otacksam," och om konungens fasta beslut att alltid betrakta svenska undersåtars intressen som okränkbara, hvilka ostensibla åtgärder som förhållandena än kunde tvinga honom att vidtaga mot svenska flaggan.²

* * *

Den 4 mars kom budskap till Brinkman om Rysslands fientliga deklaration mot Sverige, hvilken föregåtts af ett anfall

¹ I själfva verket villfor Fredrik Vilhelm redan nu Napoleons fordran genom att förbjuda myndigheterna i sina hamnar att vidare lämna svenska fartyg tillträde. Preuss. reg. till Brockhausen d. 20 febr. 1808. *Berlin*.

² Brinkmans dep. d. 13 febr. 1808. — Preuss. reg. till Tarrach d. 11 febr. Goltz till Immediatkommissionen i Berlin (förordnad till fullgörande af freden med Frankrike) d. 20 mars. "Acta betr. die Erklärungen etc." *Berlin*.

på Finland. Härom underrättade han genast preussiska regeringen i en not.¹ Goltz lät honom då veta, att Preussen ej längre kunde uppskjuta med att formligen afbryta all handelsförbindelse med Sverige. Champagny hade ånyo yrkat på denna stränga åtgärd. För att nu göra det oundvikliga steget så skonsamt som möjligt öfverenskommo de båda diplomaterna om en not, som blott och bart skulle tillkännage för Brinkman handelns afbrytande utan att ingå på frågan om de diplomatiska förbindelserna. Denna not skulle äfven meddelas Napoleon, och Brinkman lofvade att på densamma afgå ett svar, som likaledes kunde visas för denne.

Goltz' not är dagtecknad den 5 mars. Den påpekar, att med hänsyn till Sveriges fortsatta förbindelser med England och då Preussens konung ej kunde skilja sina intressen från Frankrikes och Rysslands, måste Hans Maj:t förbjuda alla svenska och från Sverige kommande fartyg tillträde till sina hamnar äfvensom sina egna undersåtar all handelsförbindelse med detta land. Detta beslut komme ofördröjligen att tillkännages genom en formlig kungörelse.² — Denna stod följande dag, den 6, att läsa i Königsbergs tidningar. Här tillkännagafs, att Hans preussiska Maj:t, i anledning närmast af den ryska deklARATIONEN, upphäft "alla förbindelser (alle Verhältnisse) med Sverige" och befallde samtliga sina myndigheter, tjänare och undersåtar "att vid svårt straff afhålla sig från all förbindelse och all handel med Sverige".³

¹ Noten är tryckt i Rühl, "Briefe und Actenstücke etc." I: 59 f.

² Noten är tryckt i Rühl, "Briefe und Actenstücke" I: 61 f.

³ Ett tidningsnummer med denna kungörelse är bif. Brinkmans dep. d. 9 mars 1808.

I en förtydligande instruktion af den 16 mars för "Die See- und Häfengericht" i Pillau och "Die Schiffahrts- und Handlungsgericht" i Memel m. fl. myndigheter tillåtos de preussiska fartyg, som voro stadda på hemfärd från Sverige, att medföra tillbaka järn, torkad fisk, tran, sill och salt. "Acta betr. die Erklärung . . . gegen Schweden etc." Berlin. — Denna instruktion öfverensstämde med de franska myndigheternas i Pommern medgifvanden, med hänsyn isynnerhet till den förskräckliga saltbrist, som rådde i Preussen till fara för invånarnes lif och för det allmänna lugnet. Men hoppet att få bristen afhjälpt från Sverige gick om intet genom saltutförselbud i detta land.

Fredrik Vilhelm lät uppställa skyddsbatterier i Pillau och Memel mot för-

Här hade preussiska regeringen uppenbart gått längre, än hvad den officiellt förberedt Sveriges sändebud på. I Goltz' not var ju fråga endast om *handelsförbindelsernas* afbrytande, men kungörelsen påbjöd upphäfvande af *alla* förbindelser. Detta var ej rent spel. Brinkman fick längre fram tillfälle att förebrå Goltz, det kungörelsen på detta sätt liknade en krigsförklaring, och att Preussen hastat i väg med en åtgärd, som ej ens Ryssland själf i sin återopade deklaration gifvit tillkänna, ty denna nämnde ej ett ord hvarken om afbrytande af alla förbindelser mellan de båda länderna eller ens om de ryska hamnarnes tillslutning för svenska flaggan. Detta måste visserligen bli en naturlig följd af krigsutbrottet, men preussiska kabinettet hade ju ej behöft visa sig äga vetskap därom, förr än det ryska underrättat officiellt. — Goltz svarade "med den uppriktigaste förtrolighet" och med tårar i ögonen, att hans lands ställning var förtviflad, ty Bonaparte helt enkelt befallde såsom segrare utan hänsyn till freden i Tilsit och fordrade ovillkorligen brytning med Sverige.¹

För öfrigt fick preussiska regeringen nog så tydliga bevis på att dess egna undersåtar bäfvade för följderna af brytningen med Sverige. De preussiska handlandena och redarne hade stora skäl till farhågor, ty ett betydande antal preussiska fartyg låg ännu i Sverige, under det att blott ett fåtal svenska befann sig i Preussen.² Särskildt ansträngde sig redarne i Königsberg för att åstadkomma någon mildring i åtgärderna mot den svenska handeln och vände sig för den skull både till sin regering och till svenska sändebudet.³ I själfva verket visade man, tack vare isynnerhet Brinkmans bemedling, benägenhet å ömse sidor att göra förbudet så litet tryckande som möjligt och såg, icke minst å svensk sida, välvilligt genom fingrarna med att det bröts. I förhoppning om en skilsmässa från Sveriges sändebud

---

sök af engelsmän eller svenskar att forcera hamninloppen och uppställa trupper mellan dessa båda städer för att hindra landstigning. Preuss. reg. till Brockhausen d. 5 mars 1808. *Berlin*.

¹ Brinkmans dep. d. 14 mars 1808, afsänd d. 15 mars.

² Ensamt af skepp tillhörande königsbergiska rederiet lågo 64 stycken i Sverige. De svenska fartygen i preussiska hamnar voro högst ett dussin.

³ Brinkmans dep. d. 27 apr. 1808

i all vänskap, ämnade preussiska hofvet gifva förtroliga förklaringar vid hans afresa i ändamål att vinna svenske konungens samtycke till handelns fortsättande under hand. Man hade nämligen uttänkt medel, som skulle till en viss grad göra hamnarnes tillslutning illusorisk.

Under det samtal (sid. 130), som närmast föregått Goltz' not af den 5 mars, hade denne låtit Brinkman förstå, hvad han äfven förut antydt, att preussiska hofvet kunde finna sig besväradt af dennes närvaro, ifall Napoleon kraftigare yrkade äfven på svenska beskickningens aflägsnande. Men Brinkman hänvisade till det svar, han gifvit för en månad sedan (se sid. 128), och bad Goltz betrakta hans afresa från Königsberg¹ såsom en alldeles omöjlig sak, innan han blifvit återkallad af sin konung.² Det var i syfte att i tid rädda sin konungs värdighet och bespara hans representant vanhedern att bli "bortskickad på Bonapartes befallning" som Brinkman af Goltz utverkat den sist nämnda noten, ty den skulle ge honom anledning att först bryta de diplomatiska förbindelserna, som ju ej längre kunde vara Sveriges konung till någon nytta. Det var ett steg, som han ansåg sig böra taga utan att vara instruerad.³

Nu kunde Sveriges representant svara preussiska kabinettet, att då Goltz' not "motiverats endast med nödvändigheten för Preussen att göra gemensam sak med Sveriges fiender," måste han befara, "att min konungs värdighet sannolikt ej skall tillåta Hans Maj:t att under sådana omständigheter hålla en minister vid preussiska hofvet", och att han själf för sin enskilda del funne det "mera lämpadt efter sin nuvarande ställning att undvika alla ministeriella diskussioner öfver detta ämne liksom öfver de nuvarande förhållandena mellan Sverige och Preussen, ända tills han erhållit nya instruktioner från sin

¹ Han hade i januari 1808 följt preussiska hofvet dit.

² Goltz gillade Brinkmans mening men framhöll, att den preussiska konseljen under Steins frånvaro bestod endast af "une société de trembleurs", som aldrig trodde sig kunna visa nog djup underdånighet för Napoleon.

³ Emellertid hade Brinkman redan efter sitt sid. 128 anförda samtal med Goltz anhållit om order från sin konung snarast möjligt genom en utomordentlig kurir, enär han starkt befarade en kollision mellan sin plikt som svenske konungens sändebud och franskt maktspråk. Brinkmans förut anf. dep. d. 13 febr. 1808.

konung" .Detta Brinkmans svar affattades i en not af den 7 mars.¹

Brinkman fann nu på tiden att sörja för de svenska fartygs säkerhet, hvilka lågo i preussiska hamnar. Han lät under hand tillråda deras befälhafvare att hålla sig redo till ofördröjlig afresa.² Ehuru han ej borde ha egentliga skäl till farhågor efter de försäkringar, Preussens konung låtit gifva honom (sid. 129), ville han dock skaffa ett autentiskt löfte med afseende härpå.³ Till den ändan skref han äfven ett enskildt bref till Goltz den 7 mars och anhöll om en skriftlig försäkran, hvaraf han kunde få göra bruk inför sin konung, att Hans preussiska Maj:t låte de svenska fartyg, som lågo i Preussens hamnar, fritt utlöpa.⁴

Hvarken detta bref eller Brinkmans not befunnos rätt

¹ Noten är tryckt i Rühl, "Briefe und Aktenstücke etc." I: 63 f.

För lösningen af den motsägelse, som Rühl (anf. arb. I: XXXXII) finner mellan Goltz' not af den 5 mars och preussiska regeringens skrivelse till Brockhausen s. d., ger Brinkmans dep. af d. 8 mars, som berättar om Goltz' samtal med Brinkman, vägledning. Ty genom *munliga* antydningar, hvarom talas äfven i Brinkmans dep. d. 13 februari, förberedde den preussiske utrikesministern på upplösningen ej blott af de merkantila utan äfven af de *diplomatiska* förbindelserna. När skrivelsen till Brockhausen omtalar, "que . . . je l'invitois (nämligen Brinkman) à quitter ma cour et à retourner dans sa patrie", så kan ur sanningsenlighetens synpunkt anmärkas endast, att uttrycket "invitois" är något för direkt, då ju anmodandet enligt Brinkmans berättelse har kommit mera antydningssvis. I framställningen af Brinkmans svar öfverensstämmer preussiska regeringens skrivelse fullständigt med dennes egen berättelse. Hvad beträffar orden: "et mon ministre lui a répliqué à son tour, que dans ce cas-là il falloit au moins, que toute relation ultérieure d'affaires restât suspendue dès ce moment, ce que le ministre de Suède n'a pas pu se refuser d'accepter," så öfverensstämmer ju det svar, som här tillskrifves Brinkman, med hufvudsumman af resonemanget i hans not af den 7 mars. Det är alltså högst troligt, att han under sitt samtal med Goltz tre dagar förut gifvit ungefär samma svar muntligt.

Dock måste man i alla händelser konstatera "einen klaffenden Widerspruch" mellan Goltz' not af den 5 mars och *kungörelsen af den 6*.

² Detta försiktighetsmått hade god verkan. Ty när preussiska regeringen sedan lydte franske generalkonsulin Clérembaults fordran (se sid. 136) att lägga embargo på två svenska fartyg i Königsberg, voro dessa "Lumpenschiffe," som Brinkman kallar dem i bref till sin vän Stägemann d. 22 apr., de enda svenska fartyg, som funnos kvar i Preussen. Jf. sid. 139.

³ Brinkmans dep. d. 8 mars 1808, afsänd d. 15.

⁴ Brefvet är tryckt i Rühl, "Briefe und Aktenstücke": 65 f.

tilltalande för preussiska kabinettet. Konungen hade blifvit öfverraskad, förklarade Goltz, öfver den sistnämnda, hvilken ingifvit honom farhågor för att Gustaf Adolf till och med skulle börja fientligheter. Brinkman hänvisade till att noten ju skulle uppvisas i Paris och därför affattats på ett sätt, som ej skulle kunna inge misstankar om dubbelt spel från Preussens sida. Brinkmans enskilda bref förorsakade en vidlyftig diskussion i preussiska konseljen. Konungen hade först, berättade Goltz, velat ge ett svar efter Brinkmans önskan, men "les trembleurs éternels" hade gjort så många invändningar mot hvad de kallade en "hemlig och formlig konvention med Frankrikes fiende". De fingo naturligtvis öfverhand, och konungen fann rådligt att låta Goltz ge Brinkman blott en muntlig försäkran om en "fullständig reciprocité" beträffande de svenska fartygen och ett löfte, "att Hans Maj:t aldrig skulle betrakta sin närvarande ställning mot Sverige annat än som ett öfvergående tillstånd".¹ "Vågar Ni verkligen ej skriva till mig ett *förtroligt bref*," svarade Brinkman, "för att i Er furstes namn lofva hvad som i grund och botten aldrig borde sättas i fråga, . . . så kan Ni ej heller hoppas att bli på förhand tagen ur fruktan för Edra fartygs öde i Sverige." Ytterligt upprörd, fattade Goltz hans hand, yttrande: "Jag vågar icke uttala mig vidare, men jag försäkrar Er som hederlig man, att Ni ej skall bli missnöjd med oss."² — Framtiden skulle visa, om han kunde hålla sitt löfte.

Goltz upprepade sina försäkringar några dagar senare. Han lofvade på sin heder, att det aldrig kunde bli fråga om något embargo på svenska fartyg,³ och de svenska handelsagenterna i Preussen erhöilo samma löften.⁴ Att preussiska regeringen menade uppriktigt, framgår tydligt af den hem-

¹ Tarrach, som befallts att söka förmå svenska regeringen till billighet mot de preussiska handelsfartygen, ålades nu att inför Ehrenheim upprepa Goltz' muntliga försäkran till Brinkman. Preuss. reg. till Tarrach d. 3 mars 1808 och P. S. III d. 10 mars till samma skrifvelse. *Berlin*.

² Brinkmans dep. d. 9 mars 1808, afsänd d. 15.

³ Brinkmans ofv. anf. dep. d. 14 mars 1808.

⁴ Brinkmans dep. d. 11 mars 1808, afsänd d. 15.

Brinkman rådde emellertid de svenska fartygens befälhafvare att skaffa sig danska flaggor för att ej behöfva kompromettera preussiska regeringen.

liga instruktion af den 16 mars, som den lät utgå till de preussiska sjödomstolarna i Pillau och Memel, och hvarigenom den ville förhindra misstyding af kungörelsen från den 7 mars genom framhållande bland annat af att syftet ej var embargo på de svenska fartygen i preussiska hamnar.¹

* * *

Brinkman var nu öfverflödig i Preussen. Han skulle snart bli en stötsten för dess regering. Kraftigt hade han sjungit ut med sin afsky mot Napoleon och Alexander, och hans yttranden blefvo af tjänstvilliga personer framburna till vederbörande. Vi ha sett, att han på eget bevåg nedlagt sina diplomatiska funktioner intill vidare befallning från sin konung. Men vidriga yttre omständigheter gjorde, att han fick vänta länge på dennes bemyndigande.² Han undvek emellertid så mycket som möjligt beröring med preussiska kabinettet och hofvet för att slippa en kollision med franska regeringen.

Men nu kommer till Königsberg franske generalkonsuln Clérembault, ombud för världshärskaren i Paris. Härsklysten och öfvermodig, lockades han af preussiska regeringens vankelmod att spela en stor roll. Den 4 april tillställer han Goltz en not, fordrande, att svenske konsuln Koch i Königsberg skulle befallas att upphöra med alla konsulära funktioner,³ att svenske ministern skulle lämna Königsberg inom

¹ Instruktionen är delvis anförd sid. 130 not 3.

² Hans förut nämnda dep. af d. 13 febr. förföljdes af ett olyckligt öde. Den afsändes under Stedingks kuvert, men när den hann fram till Petersburg, voro förbindelserna med Sverige därifrån redan afbrutna. Därför återsändes den till Königsberg och nådde Gustaf Adolf först den 23 mars, samtidigt med tillkännagifvandet om förbindelsernas upphäfvande, hvarpå den skulle ha förberedt. Brinkmans ofv. anf. enskilda bref till Goltz d. 7 mars 1808.

³ Koch var en högst ansedd affärsman och preussisk medborgare. Detta förhållande måste Clérembault ha funnit omöjliggöra den brutala fordran, han först synes ha framkommit med — antagligen blott muntligen — om Kochs aflägsnande från Königsberg inom 24 timmar. Brinkman till Stägemann d. 3 apr. 1808. Tryckt i Rühl, "Briefe und Aktenstücke" I: 33 f. Emellertid går denna fordran igen senare (se sid. 137).

Troligtvis är det Brinkmans tal om denna fordran i ofvannämnda bref och i sin not till Goltz af den 5 apr. (se sid. 137), som kommit Tegnér att i arbetet "Från farfarsfars och farfars tid" sid. 38 uppgifva, att denna fordran, ingått i Clérembaults not.

48 timmar, samt att två svenska fartyg, som lågo i stadens hamn, skulle beläggas med embargo.¹

Preussens utrikesminister svarade den franske agenten följande dag i ödmjuka och svassande ordalag, som bjärt sticka af mot dennes öfvermodiga kommandoton, att den svenske konsuln faktiskt upphört fungera till följd af kungörelsen den 6 mars, men på Clérembaults önskan skulle han dagen därefter få ett formligt förståndigande att nedlägga sina funktioner.² Beträffande generalkonsulns fordran på Brinkmans aflägsnande lät Goltz honom — i all ödmjukhet — veta, att den öfverskred Clérembaults befogenhet, ty denna fråga vore af politisk, ej af kommersiell natur, hvadan preussiska sändebudet i Paris befallts att göra hithörande meddelanden till franska regeringen. För öfrigt fick Clérembault veta, att Brinkmans diplomatiska värdighet upphäfts den 7 mars, men att årstiden lagt hinder i vägen för hans afresa. Han åtnjöte emellertid "efter *sin ämbetsbroders i Ryssland exempel*" endast folkrättsligt skydd. Men Goltz trodde sig "kunna förutse, att i följd af de *ytterligare mått och steg, som tagits af regeringen*, han ofelbart skall från och med i dag påskynda förberedelserna för sin afresa" till den plats, där han kunde invänta lägenhet att återvända till Sverige.³

Före de "ytterligare mått och steg", hvarom Goltz' not talar, hade — strax efter generalkonsulns ankomst — gått indirekta antydningar till Brinkman om hvilket bryderi dennes vistelse i Königsberg kunde förorsaka preussiska hofvet, emedan franske generalkonsuln "ej dolt sin förvåning, när han fick höra, att här ännu fanns en svensk minister".⁴ —

¹ Clérembault till Goltz. Tryckt i Rühl, "Briefe und Aktenstücke" I: 68.

² I en not af den 6 april underrättar Goltz generalkonsuln, att han strax förut på konungens befallning undertecknat ett förståndigande till svenska och engelska konsulerna i Königsberg och Memel att upphöra med alla funktioner. Koncept tryckt i Rühl, "Briefe und Aktenstücke" I: 74.

³ Beträffande de två svenska fartyg, som Clérembault nämnt, visste Goltz ännu ingenting. Han skulle skaffa sig närmare underrättelser och, om så behöfdes inhämta konungens befallning. Koncept till noten är tryckt i Rühl, "Briefe und Aktenstücke" I: 69 f.

Om de båda svenska fartygen se vidare sid. 139.

⁴ "Noch diesen Morgen brachte mir der weiche Nagler (se texten) ganz

Brinkman svarade med största likgiltighet, att han hoppades att aldrig träffa Clérembault på sin väg och för visso ej skulle blanda sig i dennes göranden och låtanden.¹ — Efter Clérembaults skriftliga ingripande fingo dessa påstötningar en mera officiell prägel. Preussiska legationsrådet Nagler vände sig till en af konsul Kochs vänner för att låta Koch få veta, att denne i egenskap af svensk konsul måste lämna Königsberg inom 24 timmar "på uttryckligt yrkande af franske konsuln".² Vidare framhöll Nagler önskvärdheten af att svenske ministern, på grund af likartad fordran, undveke personligt obehag genom att lämna konungens residens "i tysthet och liksom af sig själf".

Brinkmans själfkänsla och värdighet uppreste sig mot att "dylika hotelser i nedstigande linje" tillhviskades honom. Han protesterar kraftigt i en not till Goltz, dagtecknad den 5 april, först mot den folkrättsvidriga åtgärden att förvisa svenske konsuln, sedan denne nedlagt sina funktioner; och beträffande de indirekta antydningarna om personligt obehag endast upprepar han sina föregående förklaringar, "att aldrig någon dylik insinuation skall förmå mig att uppträda i strid mot de plikter, som följa med min plats".³

Knappt var denna manliga skrifvelse afsänd till Goltz, förr än Nagler kommer och meddelar Brinkman i förtrolighet men på utrikesministerns befallning, att Clérembault hade påyrkat ett kategoriskt svar samma dag på sin fordran, att svenska beskickningen skulle aflägsnas. Preussiska konsel-

frisches, eben vom französischen *Handels-Arzt* erhaltenes Blatterngift, das ich aber noch immer anzunehmen Bedenken fand", skrifver Brinkman i ofv. anf. bref till Stägemann d. 3 apr.

¹ I ofvan anförda bref till Stägemann af d. 3 apr. skrifver Brinkman, att det måste finnas en gräns för alla Preussens ofrivilliga handlingar: "Auf die Weise können selbst Russland und Dänemark es dem König übelnehmen, wenn er ungrossmütig genug ist, ihnen etwas böses zu thun; denn allerdings handeln sie auch auf Befehl. Sobald aber ein Staat bis zu dem Grade abhängig ist, dass er auch gegen seinen eigenen Vortheil einer befreundeten Macht auf Befehl eines dritten allen möglichen Schaden zufügen muss, so kann dieser erstere von dem beleidigten Theile nur als eine Provinz des letztern angesehen und behandelt werden".

² Man hade alltså i fjäsk för Napoleons agent rättat sig efter dennes muntligt uttalade önskan och gått längre, än han officiellt fordrat.

³ Noter är tryckt i Rühl, "Briefe und Aktenstücke etc." I: 71 f.

jens flertal hade, mot konungens önskan, funnit bäst att ge efter.¹ Vidare berättade Nagler, att arresteringen af Alopus i Stockholm ytterligt retat franska regeringen och gifvit anledning till en formlig protest å franske generalintendenten Darus vägnar i Berlin(!),² att Stedingk lämnat Petersburg, och att följaktligen(!) Goltz rådde Brinkman att följa sin ämbetsbroders exempel och "liksom af sig själf" lämna konungens residens för att bege sig till Pillau. Vidare lät utrikesministern under beklagande uttrycka den förhoppningen, att Brinkman ej skulle nödga Hans preussiska Maj:t att låta officiellt förklara för honom sina afsikter med afseende härpå". — Men det var just hvad Brinkman ville.

Förargad öfver formen för detta meddelande, svarade han bland annat: "Om Er furste finner sig af omständigheterna nödsakad att mot sin vilja aflägsna mig från sitt residens, har jag ingenting vidare att invända, men då bör utrikesministern inse den ovillkorliga nödvändigheten af en officiell åtgärd från sin sida, som skulle åtminstone kunna rättfärdiga mig i min furstes ögon." Darus så kallade protest och Stedingks afresa hade intet att skaffa med denna sak. Brinkman bad Nagler att, hvad följderna än månne bli, upprepa för Goltz, att han i egenskap af svensk envoyé afvaktade svar på sin nys afigfna not, innan han kunde ändra beslut.

¹ Flera personer i preussiska kabinettet menade, att inom fyra veckor skulle ej mer finnas någon konung af Sverige, och att man därför ej behöfde visa någon hänsynsfullhet mot detta land, om man därigenom kunde köpa en fransk konsuls gunst. Under sådana förhållanden fick Brinkman höra, att han af pur kitslighet beredde Preussen svårigheter. Brinkman till Stägemann d. 12 apr. 1808. (Tryckt i Rühl, "Briefe und Aktenstücke etc." I: 42 f.)

I själfva verket skulle preussiska regeringen, blott den ägt någon ryggrad, ej ha behöft förödmjuka sig så djupt, som den gjorde. Ty Clérembault har uppenbarligen öfverskridit sina befogenheter. Man kunde i Paris ej vara blind för att det ej var Sverige, som skulle skadas genom utmanande åtgärder, som föranledde denna makt till att lägga beslag på Preussens fartyg. Clérembaults medgifvande i slutet af augusti om de båda beslagtagna svenska fartygens afresa från Königsberg (sid. 145) visar, att man med någon ståndaktighet hade kunnat vinna samma resultat i april.

² Denna protest syntes Brinkman senare som en fabel — hvilken dock mycket väl kunde bli sanning en gång. Brinkman till Stägemann d. 22 apr. 1808. Rühl, "Briefe und Aktenstücke etc." I: 48 f.

Den 8 april kom då den officiella påtryckningen genom en not, hvori Goltz tillkännager i skrufvade ordalag och under artighetsbetygelser, att då konungens förväntan om Brinkmans afresa från Königsberg ej bekräftats, vore Hans Maj:t "skyldig sig själf och sina förbindelser med Frankrike och Ryssland, i kraft af ett uttryckligt yrkande från det förras sida", att nu tillkännage, det han ej kunde lämna Brinkman mer än några dagar för att göra sig i ordning att tillsammans med sin legationssekreterare afresa till Pillau, där han kunde invänta det fartyg, som skulle återföra honom till Sverige.¹

Brinkman, som därmed fått en *officiell skrifvelse*, såsom han fordrat, svarade genast i en not till Goltz, att han för visso ej skulle göra svårigheter att "vika för omständigheternas tvång". Alltså begär han pass för svenska beskickningen men protesterar i sin herres namn mot en stränghet, som ej motiverats hvarken af Sveriges konungs eller dess sändebuds handlings-sätt.²

Preussiska regeringens opassande beteende mot den svenska beskickningen var ej det enda beviset på dess ömkliga beroende af den fruktansvärde generalkonsulns kommando. På dennes bud måste man, trots alla forna försäkringar om "fullständig reciprocité" (sid. 134), den 11 april befälla embargo på två svenska fartyg, som af is hindrats att utlöpa ur Königsbergs hamn; det var de enda, som ännulågo kvar i Preussen. Förgäfves hade Goltz besvurit Clérembault att fritaga Preussen från denna tvångsåtgärd under erinran, att därigenom preussisk egendom till ansenligt värde skulle blottställas. Icke ett enda af de preussiska fartyg, som fått vink att lämna Sverige, hade nämligen kommit hem ännu. För att göra det nödtvungna steget så litet stötande som möj-

¹ Goltz' originalnot, bif. Brinkmans dep. d. 15 apr. Aftryck efter koncept och afskrift i Rühl, "Briefe und Aktenstücke." I: 75 f. — Sin "uppriktiga anslutning" till Frankrikes politik ådagalade Fredrik Vilhelm bl. a. äfven genom att upplåta Memels hamn åt ryssarne för att där inskeppa de trupper, som skulle delta i den med fransmännen öfverenskomna landstigningen i Sverige. Brockhausen fick i en skrifvelse af den 9 april påstötning att inför franska regeringen framhålla detta Preussens nya trohetsbevis. *Berlin.*

² Afskrift bif. Brinkmans dep. d. 15 apr. 1808 ("Fehlt in den Akten". Rühl, "Briefe und Aktenstücke". I: 80, not 1.)

ligt lät man genast Brinkman få veta genom Nagler, att det ej var fråga om verkligt embargo utan blott om en skenåtgärd för att göra Clérembault till viljes.¹

Samma dag afreste Brinkman till Pillau, försedd med sitt begärda pass, hvilket åtföljdes dels af en officiell skrifvelse, som uttryckte Fredrik Vilhelms gillande af Brinkmans hållning och hans sorg öfver att nödgas se denne afresa,² dels af ett enskildt bref från Goltz med artighets- och vänskapsbetygelser.³ På dagen en månad därefter syntes den svenska fregatt, som skulle hemföra Brinkman och Stedingk, på redden utanför Pillau. Den medförde order från Gustaf Adolf till Brinkman, grundade på dennes berättelse om den preussiska kungörelsen af den 6 mars. Befallningen lydde på afresa med fregatten under form af obegränsad tjänstledighet och utan formligt afskedstagande.⁴

Gustaf Adolf förstod att rättvist bedöma sin grannfurstes svåra belägenhet. Samme furste, som kunde brusa upp

---

Denna skrifvelse lät Brinkman följas af ett enskildt bref, som uttalar hans skarpa ogillande af Goltz' beteende mot honom. Först i och med mottagandet af Goltz' skrifvelse denna dag hade han upphört att vara svensk minister, ty ej förr än nu hade Goltz själf förklaradt för honom, att hans hof ej längre kunde erkänna honom i denna egenskap. Han erinrade om Goltz' egen utsago, att Tarrach ej *rappellerats* utan endast *såsom tjänstledig* skulle lämna Stockholm. Rühl, "Briefe und Aktenstücke". I: 76 f.

¹ Föregående framställning grundar sig i de delar, som ej försetts med hänvisande noter, på Brinkmans dep. d. 15 och 27 april 1808 från Pillau.

² Goltz till Brinkman d. 10 apr. 1808. Rühl, "Briefe und Aktenstücke". I: 79 f.

³ Goltz' förtroliga bref till Brinkman d. 10 apr. 1808. Rühl, "Briefe und Aktenstücke". I: 80 f.

Brinkman insåg till fullo, att Preussens brytning med Sverige var nödvändig, men den borde ha försiggått "med en mindre *hänsynslös* öfvervilning". Brinkman till Stägemann d. 12 apr. Rühl, "Briefe und Aktenstücke." I: 42 f.

Brinkman skref nu äfven till Fredrik Vilhelm och lät honom förstå, att mot *hans* handlingssätt hade ministern intet klagomål att anföra. Det var ett bref, skref Brinkman till Stägemann d. 12 apr. (ofv. anf.), "worin blos der Mensch zum Menschen spricht."

⁴ Då konungen emellertid vid denna befallnings utfärdande ej ägt känedom om hvad som passerat mellan Goltz och Brinkman i början af april, fann denne bäst att när han tog enskildt afsked af utrikesministern, ej nämna om, att det var under form af tjänstledighet, som han reste.

i uppseendeväckande och ödesdigra tilltag, när han kränkts i sin starka rättskänsla genom handlingar, hvilka alls ej berörde honom själf eller hans rike, visade nu ingen förbittring öfver hvad han erfarit från Preussen. Han hade visserligen vid underrättelsen om att Preussen afbrutit sina förbindelser med hans rike och om dess åtgärder mot svenska flaggan lagt embargo på de preussiska fartygen i Sveriges hamnar — men med afsikt att vid öppet vatten utbyta dem ett för ett mot de svenska fartygen i Preussen och, därest det vore fördelaktigt för den svenska handeln, låta de öfriga afsegla med svenska produkter. Men tack vare Brinkmans depescher, som lofvade rundt å preussiska regeringens vägnar, lyckades Tarrach i midten af april utverka, att svenska regeringen utan vidare upphäfde embargot på samtliga preussiska fartyg i Sveriges hamnar. Men mot de preussiska fartyg, som seglat hemifrån efter kungörelsen af den 6 mars, utfärdade Gustaf Adolf kaparbrief och lät sina fregatter förfölja dem. Åtskilliga blefvo också uppbringade.

Hvad som isynnerhet förmått svenske konungen att upphäfva embargot var förhoppningen, att handeln med Preussen skulle kunna fortgå i smyg. Därför meddelade Ehrenheim preussiske ministern vid tillkännagifvandet om embargots upphäfvande, att svenska regeringen skulle efter hand antyda de svenska handelshusen i fråga, att de preussiska fartygen vid utgåendet skulle fördes med licenser för att kunna i hemlighet medföra tillbaka preussiska varor, som behöfdes i Sverige, och att följaktligen dessa handelshus blott hade att öfverenskomma med de preussiska, med hvilka de brukade underhålla förbindelse. Kanslipresidenten uttryckte det hopp, att preussiska skepp mot garanti för ordentlig betalning skulle, under uppgift om annan bestämmelseort, kunna anlöpa svenska hamnar eller — under skenbart tvång föras dit af svenska kryssare. Han tillade, att svenska regeringen öfverenskommit med den engelska att respektera hvarandras licenser. Tarrach kunde ingenting svara på dessa förslag. Men Brinkman fick instruktion att vid sin afresa från Preussen höra sig för med något af de mest ansedda preussiska handelshusen, huruvida detta ville mot nämnda slags säkerhet fortsätta han-

delsförbindelserna med Sverige under sommaren. Så som förhållandena utvecklats sig, kunde dock Brinkman ingenting göra åt saken utan öfverlämnade den åt konsul Kochs nit och skicklighet.¹

* * *

Brinkman var alltså redo att afresa från Pillau. Men i sista ögonblicket skulle ännu en af dessa olyckliga formtvister, som förgiftat förhållandet mellan de båda rikena under Gustaf Adolfs regering, väcka ny misstämning. Tarrach fick på egen begäran tillåtelse af svenske konungen att medfölja från Karlskrona den svenska fregatt, som hade att afhämta Brinkman. Ministern hade redan den 22 februari befallts af sin konung att lämna Sverige under förebärande af tjänstledighet, genast han fått visshet om den förestående brytningen mellan Sverige och Ryssland och om Stedingks afresa från Petersburg.

Vid ankomsten till Pillau beklagade sig Tarrach för Brinkman öfver att fregattens befälhafvare, öfverstelöjtnant Nordenankar, natten mellan den 9 och 10 maj på höjden af Danziguppbangat och sändt till Karlskrona ett preussiskt fartyg, lastadt med hampa — hvilket är krigskontraband —, trots det fregatten hade en preussisk minister om bord och alltså (!) vore parlamentärfartyg. — Resonemanget var orimligt, ty Tarrach hade fått tillåtelse att följa med *som vanlig resande*. Det hvilade på fullständig okunnighet om hvad som menas med parlamentärfartyg.² — Men ej nog härmed; kommandanten i Pillau, general York, tillställer Brinkman den 14 maj en officiell skrifvelse från Goltz, dagtecknad den 13, i hvilken utrikesministern ger uttryck åt sin konungs förvåning öfver Nordenankars betående, efter det Ehrenheim förklarar för Tarrach, att fregatten

¹ C. C. Berlin d. 29 mars, apost. d. 28 apr. 1808. Brinkmans dep. d. 16 och 19 maj. Tarrachs dep. från Königsberg d. 13 maj. *Berlin*.

Svenska regeringen lät också tillsäga de svenska handelshus, till hvilka de preussiska fartygen voro adresserade, att tillskrifva deras rederier, det dessa med full trygghet för svenska och engelska kaperier kunde återsända dem till svenska hamnar, lastade med lifsmedel och andra förnödenheter. Till försäkran fingo dessa preussiska rederier sig tillsända licenser och uppgift på en signal, som skulle hissas vid svenska och engelska kryssaers annalkande. C. C.: ofv. anf. apost. d. 28 apr.

² Nordenankar till Brinkman d. 16 maj 1808. Tryckt i Dorow, "Erlebtes aus den Jahren 1790 — 1827" IV: 23 f.

vore att betrakta som parlamentärfartyg. Hans Maj:t kräufde upprättelse och det tagna fartygets ofördröjliga återställande. "Så länge denna ledsamma affär ej afslutats genom de anbud, som jag väntar från Er, kan Ni själf inse, att konungen icke kan ge sitt bifall till Er afresa", hette det helt oförsynt.¹

Nu greps Brinkman af rättmätig harm och svarade York, det han funnit skrifvelsen så besynnerlig, att han trodde sig göra bäst i att ej alls svara därpå. Han vore högst förvånad öfver att se greve Goltz helt plötsligt förnya de ministeriella förbindelser, som hans hof så godtyckligt brutit för mer än en månad sedan, och detta för att göra Brinkman personligen ansvarig för en tilldragelse, med hvilken han alls ej hade att skaffa. Följaktligen bad Brinkman generalen svara Goltz, att han ville sända dennes bref till sin konung, men att han själf för visso ej skulle tillåta sig "något steg för att förekomma verkställandet af de hotelser, genom hvilka man synes vilja aftruga mig en sorts upprättelse (extorquer de moi une espèce de réparation)." York, som tydligt insåg faran af att reta svenske konungen genom att kvarhålla hans sändebud, och som fann betänkligt att låta denna sak få offentlig karakter, lät då Brinkman privat få veta, att det var franske generalkonsuln, som återigen tvungit preussiska regeringen mot dess vilja. Konungen af Preussen hyste det förtroende till Brinkman, att denne skulle "nedkasta några försonliga fraser" till svar, så att detta kunde berättiga regeringen att lämna saken å sido. — Goltz' skrifvelse var tydlig ej så illa menad, som dess officiella, för Clérembaults ögon beräknade språk gaf vid handen!

Att afge någon förbindelse om det tagna fartygets återställande vägrade Brinkman bestämdt. Men för att ej draga ut på tvisten lämnade han samma dag såsom privatman en svarskrifvelse, i hvilken han med bestämdhet bemöter Goltz' resonemang² och framhåller, att det tillkomme Sveriges konung

¹ Noter är tryckt i Rühl, "Briefe und Aktenstücke". I: 85.

² Beträffande Ehrenheims muntliga yttrande till Tarrach, enligt hvilket fregatten skulle vara att anse som parlamentärfartyg, heter det, att Brinkman ej tillläte sig att göra någon anmärkning. Han kände endast kanslipresidentens officiella depesch af den 28 april, hvarur Brinkman meddelar utdrag. Här nämnes ej något om fregattens påstådda egenskap af parlamentärfartyg.

och ej Brinkman att afgöra, om Nordenankar öfverskridit sin befogenhet samt att i sådant fall bestämma upprättelse. Det vore orimligt att kvarhålla en *enskild person*, därför att kommanderande officeren på en hans konungs fregatt skulle ha begått en förseelse. Men Brinkman lofvar med nöje att vid sin återkomst till Sverige göra allt, för att det tagna fartyget måtte försättas i frihet, hvilket för visso skulle ske, om den minsta förseelse begåtts af fregattens befälhafvare.¹

Härpå erhöll Brinkman det skriftliga svar från Goltz, att konungen nöjde sig med den privata förklaring, Brinkman afgifvit, och ville alltså ej lägga något hinder i vägen för svenska beskickningens afresa. Denna skrifvelse bekräftade således Yorks utsago inför Brinkman om preussiska regeringens önskan att draga sig ur spelet på hvilket sätt som helst, blott man ej öppet stötte sig med den höge ledaren af Preussens politik — franske generalkonsuln Louis de Clérembault.²

Sista akten af det tragikomiska skådespelet i Königsberg och Pillau var utspelad. De uppträdande å den ena sidan hade varit viljelösa marionetter i en starkares hand. Dramats hjälte är den svenske ministern. Hans manligt värdiga hållning mot det ryggradslösa preussiska kabinettet knyter åskådarens sympatier vid hans person. Med upprätt panna lämnar Gustaf IV Adolfs siste representant i Preussen denna djupt förödmjukade stat.³

¹ Brinkman till Goltz d. 14 maj 1808. Rühl, "Briefe und Aktenstücke" I: 90 f.

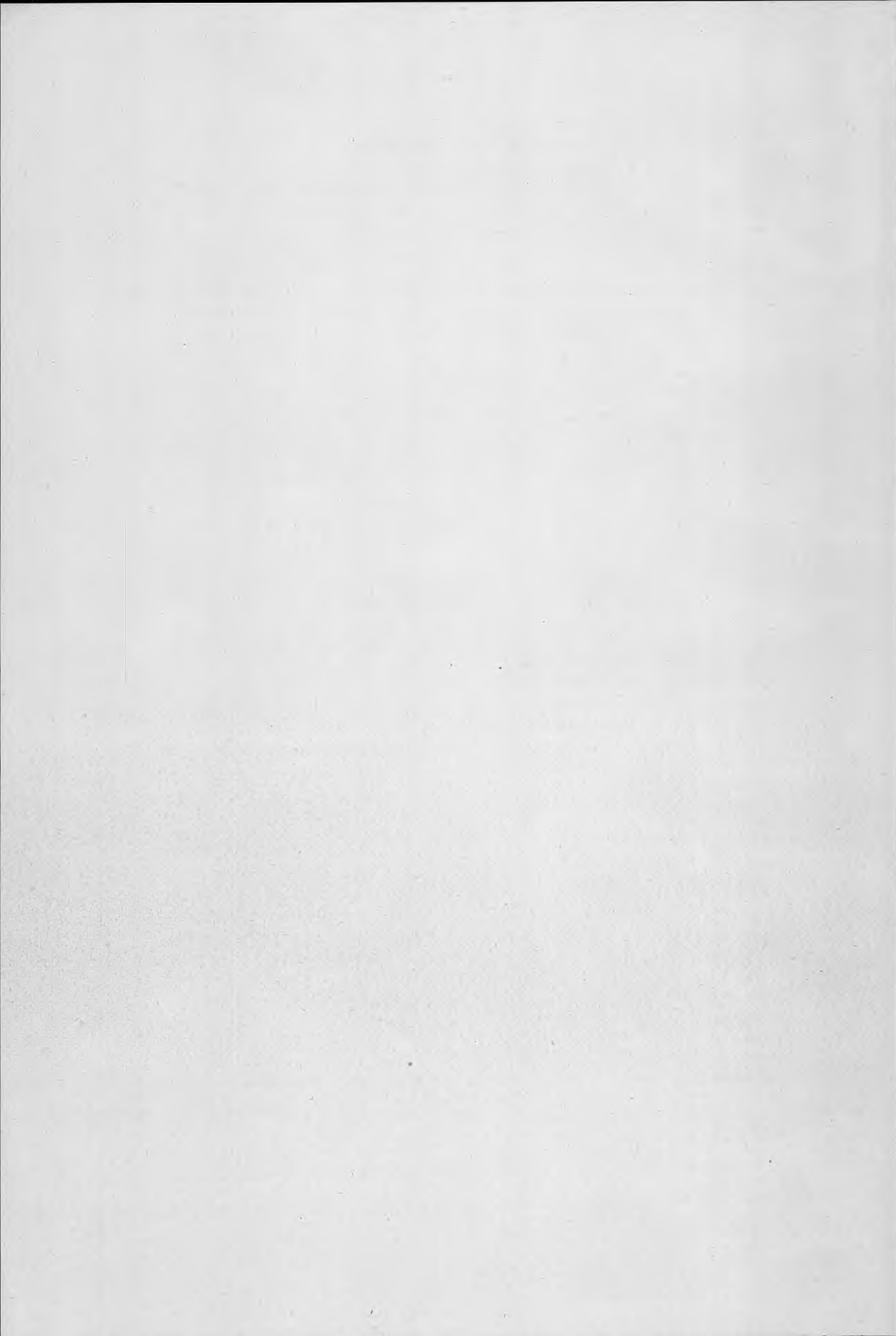
Samtidigt skref Brinkman ett mera enskiöldt bref till Goltz, hvori han sjunger ut "såsom en man, som ingenting vidare har att förlora, men som ännu har plikter mot sig själf och sin ställning". Rühl, "Briefe und Aktenstücke etc." I: 93 f.

² Tarrach skall ej ha varit utan inflytande på de senaste händelserna i Pillau. Efter hvad man försäkrade Brinkman, hade han "ringt i stormklockan". Brinkmans dep. d. 16 och 19 maj 1808, ofv. anf. Tarrachs dep. d. 13 maj ofv. anf. *Berlin*. — York till Fredrik Vilhelm d. 14 maj och till Goltz s. d. (Rühl, "Briefe und Aktenstücke" I: 87 f., 89 f.) — Brinkman hade ej ansett förr alldeles osannolikt, att han "skulle såsom ställföreträdare för en last hampa få försmäkta i Pillau ända till den allmänna freden". Brinkman till Stagemann d. 19 maj. (Rühl, "Briefe und Aktenstücke" I: 55 f.)

³ Vid sin afresa gjorde Brinkman den preussiska regeringen några banala artighetsbetygelser i ett bref till Goltz af d. 16 maj. Brevet är tryckt i Rühl, "Briefe und Aktenstücke" I: 97.

Pillaus "See- und Hafengericht" fick särskild anvisning att lämna Brinkman all möjlig hjälp vid afresan, "enär han genom sitt uppförande under vistelsen vid preussiska hofvet förvärfvat konungens synnerliga välvilja."

De båda svenska fartyg, som beslagtogs i Königsberg, fingo på befälhafvarnes begäran och efter Clérembaults medgifvande lämna Königsberg i slutet af augusti med last på Sverige. De båda skepparne erhöilo till och med ett par hundra daler i skadestånd för sin förlust. Samtidigt inleddes genom preussiska konsulerna i Göteborg och Karlskrona hemliga underhandlingar med svenska regeringen om frigifvande af åtminstone de preussiska fartyg, öfver hvilka dom ännu ej fällt. Men denna begäran afvisades slutligen af Gustaf Adolf den 23 februari 1809. Man kunde ej gärna vänta sig annat, ty en naturlig följd af kaparbriefven var, att fartyg och laster blifvit privategendom. Rühl, "Briefe und Aktenstücke" I: XXXXIII f.

BILAGA I.

Gustaf IV Adolfs tilltänkta svar på Hardenburgs not af den 24 december 1804.

Mon intention est alors de représenter à S. M. le Roi de Prusse, que fidele aux principes de dignité qui doivent caractériser tout souverain d'un Etat independant, Mon système Politique, celui de mes alliances, et les engagemens qui peuvent en resulter, ne sauront jamais devenir des matières de discussion: que S. M. Prussienne, ayant Elle même annoncé sa maxime de respecter ce droit incontestable de chaque souverain, devrait ce Me semble le reconnaître aussi de fait et ne point chercher à le modifier par l'influence de son système de neutralité:

que ce système dont Je ne Me permets aucun jugement relatif aux Etats de S. M. Prussienne Elle même et de ceux des Etats voisins qui le reconnaissent, ne saurait au reste influer sur les determinations generales d'un Monarque qui comme tel n'ad-

Konungens svar, afgifvet i en not af Brinkman och uttryckande konungens och ryske kej- sarens tänkesätt.

Fidèle aux principes de dignité qui doivent caractériser tout Souverain d'un Etat independant, le systeme du Roi, celui de Ses alliances et les engagemens qui peuvent en resulter, ne devront jamais devenir des matières de discussion. S. M. Prussienne, ayant Elle même annoncé sa maxime de respecter ce droit incontestable de chaque Souverain, Elle ne saurait aussi que le reconnaître de fait; et des lors Elle pensera, qu'aucune mesure du Roi n'ayant jamais fourni la possibilité de soupçonner sa direction contre les interets particulieres de la Prusse, le droit d'exiger des éclaircissemens ulterieurs sur ces mesures (dont au reste la nature a jusqu'ici clairement indiqué le but) tombe de soi même. Le Roi ne saurait encore se persuader que S. M. Prussienne voudra perseverer dans l'intention de chercher à modifier la Politique generale de la Suède par l'influence de son systeme de neutralité; influence d'autant plus inadmissible, que ce systeme, dont le Roi ne se permet certes aucun jugement relatif aux Etats de S. M. Prussienne Elle même ou aux Etats voisins qui l'ont formellement reconnue, ne saurait au reste étendre ses effets jus-

met la suprématie de personne, et comme membre du Corps germanique, que celle de l'Empereur des Romains :

que J'aime encore à croire que S. M. le Roi de Prusse, reconnaissant la justice de ces observations, ne Se prévaut pas des assertions exagérées et évidemment dictées par l'intérêt particulier d'un Gouvernement dont l'Europe entière connaît les intentions hostiles contre Ma personne ; pour tenter un envahissement injuste,

mais que s'il était possible qu'un projet pareil fut mis en exécution, Je Me défendrai avec l'aide de Dieu et de Mes fidèles sujets, et ne manquerai pas d'alliés qui apprécieraient trop la justice de Ma cause pour ne point la soutenir.

qu'à entraver les dispositions générales d'un Monarque qui comme tel n'admet la suprématie de personne, et comme membre du Corps germanique, que celle de l'Empereur des Romains.

Le Roi n'a donc d'autre explication à donner, sinon celle, qu'Il restera invariablement attaché à Ses principes, dont la justice et la loyauté offriront toujours aux Etats voisins la meilleure garantie de Ses intentions.

S. M. aime toujours à croire, que S. M. le Roi de Prusse, reconnaissant la vérité des observations précédentes, ne se prévaut pas de quelques assertions erronées et exagérées pour tenter un envahissement injuste : et le Roi doit en être doublement persuadé en faisant la réflexion, que ces assertions viennent (d'après l'aveu même du Cabinet de Berlin) de la part d'un Gouvernement dont l'Europe entière connaît les dispositions hostiles contre la personne de Sa Majesté.

Mais si malgré la conviction du Roi à cet égard il fut encore possible qu'une attaque réelle soit dirigée contre la Poméranie, S. M. déclare, qu'Elle se défendra avec l'aide de Dieu et de Ses sujets, et qu'Elle ne manquera pas d'alliés qui apprécieraient trop l'évidente justice de Sa cause pour ne pas la soutenir.

Cette déclaration ne saurait en aucun sens être réputée provocatoire, puisqu'Elle présuppose le cas d'attaque : et le Roi a d'autant moins voulu manquer de faire cette observation, que S. M. verrait avec une véritable satisfaction, que les intérêts des deux Etats pussent être réunis en faveur du bien général, et que les relations entre Elle et S. M. Prussienne soient constamment entretenues par une confiance et une amitié réciproque.

BILAGA II.

Förslag till förlikning mellan Sverige och Preussen från slutet af maj och början af juni 1806.

Czartoryskis förslag till Stedingk. (sid. 89—90)

1:o. Sa Majesté $\frac{\text{Suédoise}}{\text{Prussienne}}$ ayant un vif désir de ne voir la tranquillité du Nord troublée par aucun incident facheux promet de n'ordonner ni permettre à Ses troupes aucune hostilité contre celles de Sa Majesté $\frac{\text{Prussienne}}{\text{Suédoise}}$.

2:o. Les armées respectives ne dépasseront sous aucun prétexte quelconque de part ni d'autre la ligne ci après. . . . .

3:o. Toutes les mesures prises de part et d'autre en suite de l'évènement du 17 avril seront immédiatement révoqués et les objets saisis de part et d'autre seront restitués.

4:o. Les deux souverains aviseront aux moyens de rétablir entre eux et leurs sujets les liens de bonne harmonie qui ont si longtemps subsisté entre eux.

5:o. La deffense commune et celle du Nord de l'Allemagne, contre toute agression étrangère fera la base de cet arrangement.

6:o. La présente déclaration qui sera échangée contre une de la même teneur donnée par N. N. est mise sous la garantie de Sa Majesté l'Empereur de toutes les Russies.

1) Kursiveringén gjord af mig.

Stedingks preliminära utkast. (Sid. 90).

1:o. Leurs Majestés $\frac{\text{Suédoise}}{\text{Prussienne}}$ ayant un égal désir de voir la tranquillité maintenue dans le Nord, promettent de n'ordonner ni permettre à Leurs troupes aucunes hostilités les unes envers les autres.

2:o. Les armées respectives ne dépasseront sous aucun prétexte quelconque de part ni d'autre la ligne de démarcation, qui commencera à l'embouchure de la Peene enclavera toute la Poméranie Suédoise, les Duchés de Mecklembourg, le Lauenbourg et le Hollstein, en aboutissant à la rive droite de l'Elbe.

3:o. Les troupes Prussiennes quittant par cet arrangement le Lauenbourg, et pour ne point laisser ce pays entierement sans protection militaire, il sera occupé par un détachement de troupes Suédoises, qui ne dépassera le nombre de 300 hommes.

4:o. La Trave ne sera plus fermée et le blocus de tous les ports Prussiens dans la mer Baltique, ordonné par Sa Majesté Suédoise en suite de l'évènement du 23 avril, sera levé immédiatement après l'échange de cette déclaration.

5:o. Tous les objets saisis de part et d'autre seront restitués.

6:o }
} = Czartoryskis 4:o.

7:o. La présente déclaration est mise sous la garantie de Sa Majesté l'Empereur de toutes les Russies.

Czartoryskis nya förslag, tillståndt det svenska och det preussiska kabinettet. (Sid. 91).

1:o }
} = Stedingks

2:o. Les armées respectives ne dépasseront sous aucun prétexte quelconque de part ni d'autre une ligne de démarcation qui commencera à l'embouchure de la Peene, enclavera toute la Poméranie Suédoise, les Duchés de Mecklembourg et le duché de Holstein, en aboutissant à la rive droite de l'Elbe.

3:o. Comme par cet arrangement le Duché de Lauenbourg sera évacué par les troupes prussiennes, on est convenu, qu' en attendant un concert ultérieur entre les Cours de St Petersbourg, de Stockholm et de Berlin, qui déterminera ce qui est relatif à ce pays de la manière la plus conforme aux interets et à la dignité des deux puissances contractantes, le Lauenbourg restera *exempt de toute garnison étrangère*¹, de sorte que ce pays ne sera occupé ni par des troupes Suédoises, ni Prussiennes.

4:o. Le blocus de la rivière de Trave sera levé ainsi que celui de tous les ports Prussiens dans la Mer Baltique ordonné par Sa Majesté Suédoise en suite de l'évènement du 23 avril.

5:o. Tous les objets saisis de part et d'autre seront restitués d'abord après l'échange de cette declaration.

6:o }
} = Stedingks 6:o.

7:o }
} = Stedingks 7:o.

Det slutgiltiga, af Haugwitz och Stackelberg undertecknade förslaget (Sid. 91—92).

1:o. Leurs Majestés Prussienne et Suédoise ayant un égal désir de voir la tranquillité maintenue dans le nord, promettent de ne permettre à leurs troupes ni aucunes hostilités, *ni attitude hostile*¹, les unes envers les autres.

2:o. En conséquence, les troupes prussiennes rassemblées dans la Poméranie à la suite des discussions entre les deux puissances rentreront dans les garnisons qu'elles occupent en temps de paix.

3:o. Celles même, qui se trouvent dans le duché de Lauenbourg en sortiront, vu que leur séjour dans les provinces prussiennes voisines de ce pays suffit pour y assurer le maintien de la police et de l'administration civile.

4:o. D'abord après l'échange de cette déclaration, l'embargo sera levé de part et d'autre, le blocus des ports prussiens révoqué, et tous les objets saisis restitués par les deux puissances.

5:o }
} = Stedingks 6:o.

6:o. La présente déclaration est mise sous la garantie de Sa Majesté l'empereur de toutes les Russes.

